

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Ivana Janečková

Platnost závěti a její náležitosti

Diplomová práce

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Platnost závěti a její náležitosti vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

Ve Velkém Týnci dne 9. 2. 2012

.....
Ivana Janečková

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Blance Vítové, Ph.D., LL.M za její cenné rady a věcné poznámky, které mi byly vodítkem při zpracování této práce. Děkuji jí i za její trpělivost.

Dále bych chtěla poděkovat JUDr. Václavu Bednáři, Ph.D , který byl velmi ochotný a vstřícný, když jsem se na něj obrátila s žádostí o pomoc.

Obsah:

Úvod.....	7-8
1. Vymezení pojmu závět'.....	9
1.1 Závět' a její interpretace, autonomie vůle zůstavitele.....	9-11
1.2 Účel a povaha závěti	11-13
2. Testovací způsobilost.....	14
2.1 Věková hranice pro sepsání závěti.....	14-16
2.2 Způsobilost zůstavitele k právnímu jednání.....	16-18
2.3 Vůle a její projev.....	18-20
2.3.1 Problematické aspekty výkladu závěti.....	20-21
3. Podstatné obsahové náležitosti.....	22
3.1 Kdo se může stát dědicem.....	22-24
3.1.1 Označení dědice v závěti.....	24-25
3.1.2 Zřízení nadace a nadačního fondu závěti.....	25-27
3.2 Nezpůsobilost stát se dědicem.....	27-28
3.3 Vydědění aneb jak vyloučit neopomenutelného potomka z dědění.....	28-29
3.4 Určení dědických podílů.....	31-32
3.5 Podmínky v závěti podle současné právní úpravy.....	32-33
3.5.1 Kolace neboli započtení.....	33-34
3.5.2 Ustanovení náhradního dědice.....	34-36
4. Zákonné požadavky kladené na formu závěti.....	37
4.1 Závět' psaná vlastní rukou zůstavitele.....	37-39
4.1.1 Podoba vlastnoruční závěti.....	39
4.1.2 Problematické otázky spojené s umístěním data v závěti.....	40-41
4.1.3 Různý výklad pojmu „podpis“.....	41-42
4.2 Závět' psaná jinak než vlastní rukou zůstavitele.....	43
4.2.1 Alografní závět'.....	44-46
4.2.2 Závět' týkající se osoby, která nemůže psát nebo číst	46-47
4.3 Závět' ve formě notářského zápisu	47-49
5. Neplatná závět'.....	50
5.1 Absolutní neplatnost závěti.....	50-51
5.2 Relativní neplatnost závěti spolu s neopomenutelnými dědici.....	51-52
5.2.1 Potomek zůstavitele jako neopomenutelný dědic.....	52-53

6. Faktické možnosti zrušení závěti.....	54
6.1 Právo zůstavitele zřídit novou závět'.....	54-56
6.2 Odvolání původní závěti.....	56
6.3 Zničení listiny, na níž je závět' napsaná.....	56-58
6.4 „Obživnutí závěti“.....	58-59
7. Nástin dědického práva v Rakousku.....	60-62
7.1 Formy závěti.....	62-64
8. Zamyšlení de lege ferenda- jaké změny přináší nový občanský zákoník.....	65
8.1 Průřez novým občanským zákoníkem v oblasti dědického práva.....	66-68
8.2 Privilegovaná závět' jako určité novum v právním řádě.....	68-69
8.4 Dědická smlouva.....	69-70
Závěr.....	71
Seznam použitých zdrojů.....	72-76
Abstrakt, klíčová slova.....	77

Seznam použitých zkratk:

ČR	Česká republika
OZ	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
NŘ	zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
LZPS	usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky
Ústava ČR	zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů
ABGB	Rakouský občanský zákoník (Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch)
NOZ/NOVÝ OZ	Návrh nového Občanského zákoníku
OZO	Obecný zákoník občanský
NS	Nejvyšší soud České republiky
VS	Vrchní soud
CEZ	Centrální evidence závětí

Úvod

Každé dítě, které se narodí, získává práva a povinnosti, stává se subjektem práva a osobou v právním smyslu vůbec. Práva a povinnosti se s vývojem člověka rozšiřují. Část z těchto práv a povinností je nerozlučně spjata s touto osobou, a proto jeho smrtí zanikají. Některá práva a povinnosti díky své zvláštní povaze přetrvávají lidskou existenci a přecházejí na další subjekty – na právní nástupce, na dědice.

Smrt fyzické osoby je důležitou událostí, která je nezávislá na vůli člověka. Je zcela jisté, že tato objektivně vznikající právní skutečnost nastane u každého z nás, a proto je nezbytné ptát se, co bude s našimi právy a povinnostmi, které smrtí nezanikají. Tato otázka by nám neměla být lhostejná. Většinu z nás zajímá, kdo nastoupí do oněch práv a povinností, co se stane s našimi věcmi. Kdo bude jezdit autem, na které jsme dlouho šetřili? Kdo zdědí dům, který jsme si holýma rukama a z vlastních zdrojů postavili? Na tyto otázky dává jasnou odpověď dědické právo.

Představa že by stát přechod majetkových práv neupravoval, vyvstal by problém, jak naložit s vlastním majetkem v situacích, které přináší ohrožení života. Lidé by nejspíš museli na čas majetek převést na své blízké nebo ho spotřebovat, ale vzhledem k tomu, že je v dnešní době názíráno na dědické právo jako na pokračování svobody vlastnické, zná úpravu dědického práva i náš právní řád.

Dědické právo se již v minulosti vymanilo z okruhu práva rodinného a utvářelo se jako zvláštní majetkové právo, založené na respektu projevené vůle zůstavitele jako vlastníka svého majetku¹. Ale je tomu skutečně tak? Případně mi, že je mrtvý v dnešní době bezvýznamný. Ústava v jednom ze svých ustanovení říká, že ČR je mimo jiné demokratický, právní stát, který je založený na úctě k právům a svobodám člověka a občana. Ale kde v současné právní úpravě můžeme najít úctu k právům zůstavitele? Problém je ten, že současné pojetí OZ je stále co do základu marxistické, které se projevuje především v nedostatku právní úpravy – právo se o zůstavitele po jeho smrti vůbec nezajímá, vidí ho pouze jako mrtvého člověka, který už nemůže projevit vlastní vůli a pro socialistickou výstavbu nemá význam.²

Nelze popřít, že v současnosti do myšlení lidí zcela pronikla idea, že dědické právo je chápáno jako právo dědice na dědictví, nikoliv tak, jak by správně chápáno být mělo, jako právo zůstavitele pořídit o svém majetku pro případ smrti, což i trefně poznamenal Bednář v jednom ze

¹ Srov. ELIÁŠ, Karel in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1.svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s.1114.

² „Tamtéž“.....s.1115.

svých článků.³ Nový občanský zákoník se opět vrací k tradičnímu chápání dědického práva a tím i k účtě zůstavitelovy poslední vůle.

V dnešní době je zcela běžné, že člověka trápí mnoho starostí, ale ne všechny se budou týkat toho, co a komu ze svého majetku odkáže. Pořizovatele závěti, který žije sám v bytě se svým psem, zřejmě nebude zajímat, komu předá svůj majetek, ale to, kdo se postará o jeho pejska. Všechny tyto starosti, podmínky nebo příkazy nejsou v současné právní úpravě řešeny, právo se k nim staví laxně, neboť vedlejší doložky v závěti jsou bez právních následků, a proto není divu, že pes po zůstavitelově smrti poputuje do útulku nebo v horší situaci na ulici. Tento fakt mě vedl k zamyšlení, zda opravdu současná právní úprava dědického práva je správná a zda autonomie vůle, která je v moderním demokratickém státě primární a v oblasti dědického práva se projevuje především v institutu závěti, je u nás respektována.

Cílem diplomové práce je zamyslet se nad daným tématem, zhodnotit dosavadní právní stav a přinést nové poznatky, postřehy, názory, dále poukázat na nedostatky české právní úpravy a nastínit jejich řešení s možným poukazem na návrh nového občanského zákoníku. S ohledem na tyto cíle se budu snažit analyzovat a následně komparovat při využití logického, systematického a gramatického výkladu. Ve své práci vycházím převážně z českých zdrojů, dále i ze zahraničních právních zdrojů, ale pouze v rozsahu jejich dostupnosti v naší knihovně. Nepřehlédnutelným a výrazným vodítkem při studiu dané problematiky byla zcela jistě judikatura a odborná literatura ve formě knižních publikací, dále články v odborných sbornících a periodikách. Diplomová práce by měla přehledná. S ohledem na tento fakt je práce členěna do 8 kapitol. První kapitola následuje po úvodu, v níž jsou vymezeny základní pojmy. Druhá kapitola se zabývá otázkou osoby pořizovatele závěti, poukazuje na současné nedostatky právní praxe. Co musí závěť obsahovat, aby byla platná, je uvedeno ve třetí kapitole, na ni navazuje čtvrtá kapitola zabývající se formami závětí, dozvíme se tedy, jakou formu závěti si v dnešní době může pořizovatel zvolit. Pátá kapitola pojednává o neplatnosti závěti. Následně je rozebrána problematika zrušení závěti. Poslední dvě kapitoly se týkají právní úpravy dědického práva v Rakousku a zamyšlení nad právní úpravou nového občanského zákoníku. Následuje závěr, seznam bibliografie a seznam klíčových slov.

³ BEDNÁŘ, Václav. Dědická substitute. In KNOLL, Vilém, KARHANOVÁ, Martina. *Naděje právní vědy*. Brno: 2007. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s.221-227.

1. Vymezení pojmu závět'

1.1 Závět' a její interpretace, autonomie vůle zůstavitele

Dědické právo je zakotveno v sedmé hlavě občanského zákoníku a dědění ze závěti počíná ustanovením § 476 a násl. OZ. Současná právní úprava neobsahuje legální definici tohoto pojmu, zřejmě z toho důvodu, že pojem závěti je dostatečně známý, dále proto, že tento pojem vyplývá z jednotlivých ustanovení OZ, která upravují formální a obsahové náležitosti závěti a konečně i jistě z toho důvodu, že závět' je jedinou formou zakotvenou v OZ, kterou může občan platně pořídit o svém majetku pro případ smrti.⁴

Definovat závět' se snažila řada teoretiků ve svých publikacích, např. Knapp a Luby⁵, Schelleová⁶, ale každá publikace obsahuje svůj vlastní způsob výkladu tohoto pojmu. Z jednotlivých ustanovení OZ můžeme závět' definovat jako jednostranný, kdykoliv odvolatelný nebo změnitelný projev vůle ryze osobní povahy, kterou o svém majetku na případ smrti pořizuje jediná fyzická osoba.⁷ Vzhledem k tomu, že žádná z těchto teoretických definic nehovoří o závěti jako o formálním právním úkonu s určitým obsahem, já bych do širšího výkladu tohoto pojmu zahrнула i podmínku platnosti za dodržení zákonem stanovené formy a nezbytnou obsahovou náležitost tohoto projevu vůle - ustanovení dědice k dědictví. K tomu se ostatně vyjádřil i NS.⁸

Závět' bývá v laické veřejnosti často špatně chápána a vykládána. Závět' není onou listinou⁹, na které je zachycen obsah právního úkonu, ale pouze imateriálním projevem vůle majícím důsledky s ním spojené a uvedené v zákoně. Naopak listina¹⁰, na níž je závět' sepsaná, je pouze materiálním substrátem potvrzujícím existenci závěti jako právního úkonu.¹¹ Tato listina nepochybně slouží jako svědectví, doklad o tom, že zůstavitel projevil svou vůli určitého obsahu.

Závět' bývá nazývána různými způsoby, např. testament, poslední pořízení, pořízení pro případ smrti, poslední vůle¹², setkala jsem se s názory, že není vůbec podstatné, jak je závět' označena, ale je důležité, zda z ní lze, byť i za pomoci výkladových metod, zjistit skutečnou zůstavitelovu vůli, jak chtěl pořídit se svým majetkem pro případ své smrti, protože z teorie

⁴ KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo*. II. svazek. Praha: Orbis, 1974. s. 589.

⁵ Tamtéž.

⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. s. 41.

⁷ ŠVESTKA, Jiří, JEHLIČKA, Oldřich, ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 853.

⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002: „Ustanovení dědiců je podstatnou obsahovou náležitostí závěti jako právního úkonu.“

⁹ Shodně i TELEČEK, Ivo ve svých přednáškových materiálech, které jsou dostupné na <http://www.pf.upol.cz/menu/struktura-pf/katedry/katedra-obcanskeho-prava-a-pracovniho-prava/obcanske-pravo/>, rozlišuje závět' jako formální, jednostranný, odvolatelný osobní projev vůle člověka staršího 15 let, kterému dědici má připadnout pozůstalost nebo jeho část a listinu o závěti. [cit. 22. října 2011]

¹⁰ Srov. SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír. 1. vydání. 1921. s. 29.

¹¹ CHODĚRA, Ondřej. Závět' jako projev vůle zůstavitele. *Právník*, 1984, č. 5, s. 438-448.

¹² Např. SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. s. 41.

vyplývá, že právní úkony se vykládají dle obsahu, nikoliv dle nadpisu. S tím nemohu souhlasit. Minimálně jeden pojem má jiný význam a je třeba jej rozlišovat.

Pojem pořízení pro případ smrti se rozumí např. dle nového OZ¹³ závět', dědická smlouva nebo dovětek. Některé právní úpravy kontinentální Evropy mají v současnosti ve svých řádech zakotveny vedle závěti další typy právních úkonů, které jsou považovány jako pořízení pro případ smrti. Patří sem dědická smlouva, společná závět' a darování pro případ smrti.¹⁴

Domnívám se, že výklad pojmu poslední vůle, je možné rozlišovat na širší a užší pojetí. V žádné literatuře jsem nenašla ostrou hranici mezi tímto pojmem a závětí, posledním pořízením, někteří výše uvedení autoři tyto pojmy ztotožňují. Dle mého názoru do širšího vymezení pojmu poslední vůle, protože v sobě tyto právní prostředky zahrnuje, patří závět', neboli testament, kšaft, poslední pořízení. Všechny tyto pojmy jsou v praxi používány jako synonyma. S největší pravděpodobností do širšího vymezení tohoto pojmu lze zařadit i kodiciel neboli dovětek¹⁵, přestože tento právní institut náš právní řád nezná. Pod užší vymezení poslední vůle zahrnují projev vůle, tedy právní úkon, který by měl být učiněn v klidu, po zralé úvaze a s rozvahou, svobodně a bez závislosti na jiných osobách.¹⁶ Takový projev vůle činí člověk, nicméně následky tohoto právního úkonu se pojí s okamžikem jeho smrti.

Jako jeden z právních prostředků by měla závět' být¹⁷ založena na autonomii skutečné vůle zůstavitele a na jejím projevu. Dnes platí, zanechal-li zůstavitel platnou závět', má dědění podle této závěti vždy přednost před děděním ze zákona.

Autonomie vůle zůstavitele v dědickém právu nespočívá pouze v možnosti povolát nebo vyloučit osobu dědice k dědictví (posledním pořízením, vyděděním, odpuštěním zavrženíhodného jednání), ale i ve svobodě nakládat se svým majetkem (právo povolát správce dědictví, založení nadace či nadačního fondu, příkaz k započtení), dále ve volnosti zůstavitele vybrat nějakou vedlejší doložku závěti - ovšem volnost zůstavitele v tomto směru byla výrazně omezena už v padesátých letech minulého století, kdy došlo k omezení dispozičních ustanovení, což považuji za výrazné porušení zásady autonomie vůle. Jak jsem již výše uvedla, problém je v nedostatečné právní úpravě, v mnoha ze svých ustanovení absolutně nevyhovuje požadavkům moderní společnosti, je zastaralá. To mi dovoluje s jistotou tvrdit, že pokud vlastník majetku nemůže uspořádat své majetkové poměry podle svých představ, přání a tužeb po dobu po své

¹³ Srov. § 1491 NOZ

¹⁴ ADAMOVÁ, Karolína. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě - Stručný nástin*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 77.

¹⁵ Např. SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. s. 27. Dle Svobody se posledním pořízením, které ustanovuje někoho dědicem, se nazývá závětí (testamentem) a poslední pořízení, které neustanovuje dědice, určujíc posloupnost oddělenou pro odkazovníky, se nazývá dovětek.

¹⁶ Důvodová zpráva k připravovanému občanskému zákoníku. [cit. 28.11.2011]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>>

¹⁷ Slovní spojení „by měla být“ užívám schválně, protože jak se dozvíme, v našem právním řáde tomu vždy tak nebývá.

smrti, nutí ho rigidní zákonná úprava hledat cestu z pasti kogentních ustanovení dědického práva ke zcizování vlastního majetku v průběhu jeho života.¹⁸

Podle mého názoru není určitě správné, aby drobná odchylka od zákonného ustanovení učiněná v závěti byla stižena neplatností tohoto ustanovení nebo dokonce neplatností celé závěti. Špatným postupem je i to, že se soudní komisaři nezabývají a nezkoumají skutečnou vůli zůstavitele, schvalují dohody dědiců v dědickém řízení, pokud se domluví, bez absolutního ohledu na to, že zůstavitel odkázal konkrétní věci konkrétním dědicům. Domnívám se, že bychom našli mnoho dalších úkonů, o kterých by se dalo diskutovat, zda jsou správné. Všechny tyto nedostatky jsou důsledkem toho, že je závěť částečně formalizována občanským zákoníkem, neboť je občanský zákoník v některých případech až příliš rigidní a do značné míry oklešťuje zůstavitelovo právo nakládat podle své libovůle se svým majetkem po smrti.¹⁹

1.2 Účel a povaha závěti

Domnívám se, že je vhodné dovodit účel závěti z historie, neboť závěť už tehdy byla chápána jako prostředek, který sloužil k zajištění rodinného jmění a správy majetku. Účelem bylo uchovat majetek a hodnoty, které se dědily z pokolení na pokolení, důležité bylo zachovat kontinuitu, právní a hospodářský pořádek.

Úmysl zůstavitele, který se rozhodne sepsat závěť pro případ vlastní smrti, nepochybně směřuje k založení dědického nástupnictví odlišně od zákonné úpravy, protože chce povolát za dědice jinou osobu než tu, která by dědila podle zákonné posloupnosti nebo chce povolát tytéž osoby, ale v jiných podílech, než by jim náležely ze zákona.²⁰ Zřízení závěti se stane aktuální v okamžiku, kdy pořizovatel nemá zákonné dědice a přeje si, aby jeho majetek získala osoba, ke které je vázán citovým poutem nebo která se o něj starala v době jeho nemoci, dále pokud chce osobu, která by jinak připadala v úvahu při dědění ze zákona nějakým způsobem zvýhodnit, anebo pokud si přeje, aby některému dědici bylo započteno na jeho dědický podíl to, co v průběhu jeho života od zůstavitele bezplatně obdržel.²¹

V dnešní době každý jedinec coby lidská bytost má právo nakládat se svým majetkem. Právo nakládat s vlastním majetkem je zakotveno na té nejvyšší možné úrovni - v čl. 11 odst. 1 LZPS, kde je uvedeno, že každý má právo vlastnit majetek, jehož dědění se zaručuje. Další právní

¹⁸ Srov. ELIÁŠ, Karel in ELIÁŠ, Karel. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek.* 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1115.

¹⁹ BEZOUŠKA, Petr, BEDNÁŘ, Václav, BERNÁŠEK Michal. *Soukromé právo pro neprávnické.* Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003. s. 115-116.

²⁰ KNAPP, Viktor., LUBY, Štefan. *Československé občanské právo, II. svazek.* Praha: Orbis, 1974. s. 588.

²¹ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo: (právní poradce pro každého).* Praha: Informatorium, 1993. s. 59.

úprava nepřímou vyplývá z § 123 OZ²², protože pořízení závěti je výrazem zůstavitelova práva nakládat s vlastním majetkem, v tomto případě ne inter vivos.²³ Jedinec, který pořizuje závěť, nakládá se svým majetkem na případ smrti (mortis causa), činí tak právní úkon (závěť) za života, nicméně účinky tohoto úkonu nastávají až okamžikem jeho smrti. Proto závěť, jakožto právní úkon, musí splňovat veškeré náležitosti platného právního úkonu, tzn. musí být učiněn svobodně, vážně, určitě a srozumitelně ve smyslu § 37 odst.1 OZ, pořizovatel musí mít způsobilost k takovému právnímu úkonu a nesmí jej činit v duševní poruše. Závěť svým účelem nebo obsahem nesmí odporovat zákonu, obcházet jej či se přičít dobrým mravům a dále závěť musí být pořízena ve formě stanovené zákonem. Kromě náležitostí vyžadovaných pro platný právní úkon, je nutné dodržení zvláštních formálních a obsahových náležitostí, vztahujících se k projevu vůle na případ smrti. Pokud závěť tyto požadavky splňuje, stává se platnou.

Závěť není svým vznikem ani trváním závislá na vůli jiné osoby, proto platí, že závěť nemůže pořídit zástupce, a to ani zákonný zástupce ani zástupce na základě plné moci a to vzhledem k její osobní povaze.²⁴

Ohledně zastoupení mě zaujalo rozhodnutí NS ze dne 20. 3.2008, sp. zn. 2968/2006, kdy paní J. P. byla soudem částečně zbavena svéprávnosti pro duševní poruchu a byl jí soudem ustanoven opatrovník. Opatrovnice sepsala závěť za přítomnosti dvou svědků a následně se u soudu domáhala schválení závěti. Samozřejmě že neuspěla, neboť soud argumentoval tím, že: *„Závěť je jednostranný, kdykoliv odvolatelný nebo změnitelný projev vůle ryze osobní povahy, což vylučuje zastoupení. Zvláštní osobní povaha a závažnost tohoto institutu vyžaduje, aby ten, kdo ji zřizuje, byl plně způsobilý k právním úkonům.“* Opatrovnice se proti tomuto rozhodnutí odvolala a namítala, že soudy svými rozhodnutími porušily ustanovení čl. 11 odst. 1 LZPS, podle něhož má každá osoba právo rozhodovat o svém majetku pro případ smrti. Záměrem zákonodárce bylo nepochybně vtělit institutu dědění určité neporušitelné a přirozené právo, které nesmí být subjektům práva upíráno, jinak by se jednalo o diskriminaci. Občanský zákoník výslovně neupravuje možnost či nemožnost sepsat závěť opatrovníkem, což znamená dovolenost takového jednání. Čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 LZPS, podle nichž může každý činit to, co není zákonem zakázáno a nikdo

²² Testovací svoboda se jeví jako důsledek svobody vlastnické. Vlastník z hlediska soukromého práva je oprávněn nakládat se svým vlastnictvím, jak chce, plyne z toho právo rozhodnout, jaký osud stihne jeho vlastnictví po jeho smrti. Soudím, že tohle je v dnešní době pouze relativní. Vlastník majetku je ve svém rozhodování omezen minimálně nemožností vyslovit v poslední vůli svá přání a podmínky, nehledě na to, že není zaručeno rozdělení majetku tak, jak si zůstavitel skutečně přál. V dědickém řízení je možné vůli zůstavitele modifikovat dohodou dědiců. Z tohoto důvodu je na dědické právo nazíráno jako na právo dědiců na majetek, nikoliv jako na právo zůstavitele rozhodnout, jak naloží se svým majetkem. Tento postup, který se vyskytuje běžně v praxi, je bez pochyby špatný.

²³ MUŽIKÁŘ, Ladislav in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek.* 1. vydání. Praha: Linde, 2008, s. 1236.

²⁴ Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21Cdo 2968/2006: *„Právní úkon pořízení nebo zrušení závěti musí být učiněn osobně pořizovatelem závěti, není možné, aby tyto úkony za zůstavitele učinil jeho zástupce (zákonný nebo na základě plné moci)“*

nesmí být nucen činit, co zákon neukládá. Soud ale došel k obecnému závěru, že nepřichází v úvahu nechat se zastoupit při pořízení závěti, a to zástupcem jak zvoleným, tak zákonným, či soudem ustanoveným. Zákonné podmínky platného pořízení závěti, i podmínky stanovené zákonem pro zrušení závěti, jak vyplývá z jejich jazykového i logického výkladu, neumožňují, aby právní úkon pořízení nebo zrušení závěti nebyl pořízen osobně pořizovatelem závěti.²⁵

S takovým výkladem soudu je nutné se ztotožnit, neboť z charakteristiky závěti jako výlučně osobního právního úkonu vyplývá, že tento právní úkon by měl být učiněn pouze osobou zůstavitele, a tudíž vylučuje institut zastoupení. Nicméně na tomto rozhodnutí je možné ukázat si další problém současné praxe, a to způsobilost k takovému právnímu úkonu (o tom více v následující kapitole).

²⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp.zn. 21 Cdo 2968/2006. *AD NOTAM*, 2008, číslo 5, s. 182-185.

2. Testovací způsobilost

Pořízení závěti přichází výlučně u osoby fyzické, u osoby právnické platí zvláštní právní úprava přechodu majetku pro případ jejich zániku na právní nástupce takové právnické osoby.²⁶

Na závět' je nezbytné aplikovat jak obecná ustanovení o náležitostech platného právního úkonu, tak zvláštní ustanovení zakotvená v části sedmé OZ. Současná právní úprava dědického práva nestanoví žádné důvody, které by vylučovaly zůstavitelovu způsobilost sepsat závět', na rozdíl od dřívější právní úpravy, kde tyto důvody²⁷ byly zakotveny.²⁸

Z obecných ustanovení OZ bývá dovozováno, že způsobilost sepsat závět' má osoba, která je plně způsobilá k právním úkonům, nicméně z tohoto pravidla se postupem času vyčlenily dvě výjimky – věková hranice pro sepsání závěti a omezení způsobilosti k právnímu jednání z důvodu duševní poruchy, která není jen přechodná.²⁹

2.1 Věková hranice pro sepsání závěti

Občanský zákoník se ve svých ustanoveních o dědickém právu nezabývá problematikou, kdo je způsobilý zřídit závět'. Proto je nutné obrátit se na obecná pravidla OZ o způsobilosti k právním úkonům, abychom byli schopni vyložit tuto otázku. Testovací způsobilost neboli způsobilost zřizovat závět' se obecně odvozuje od okamžiku, kdy se jedinec stává plně způsobilým k právním úkonům. Výjimečně zákon přiznává plnou způsobilost k právním úkonům i osobě mladší osmnácti let za podmínky, že tato osoba uzavře mezi svým šestnáctým a osmnáctým rokem věku se souhlasem soudu manželství.

Zákon dále v některých případech výslovně přiznává způsobilost k právním úkonům i nezletilým osobám, ale to pouze za předpokladu, že jsou tyto právní úkony svou povahou přiměřené rozumové a volní vyspělosti odpovídající věku nezletilce. Otázkou zůstává, zda závět' do skupiny takových právních úkonů spadá. Zákon na tuto otázku dává odpověď v ustanovení § 476 odst. 2 OZ, kde je upravena výjimka z § 9 OZ.³⁰ Zmíněné ustanovení bylo do našeho právního řádu včleněno až v roce 1992 a je výsledkem dlouhého vývoje.³¹

²⁶ SCHELLE, Karel a kol. *Erbrecht in der Tschechischen Republic*. 1. vydání. München: Grin, 2010. s. 64.

²⁷ Např. Nedostatek zdravého rozumu, prohlášení za marnotratníka, nedostatek věku a podstatný omyl.

²⁸ ROUČEK, František., SEDLÁČEK, Jaromír et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. III. Díl, 1. vydání. Praha: V. Linhart, 1936, s. 94-101.

²⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 71.

³⁰ GREGOROVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, STAVINOHOVÁ, Jaruška. K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých. *Právní rozhledy*, 1997, č. 2, s. 53-59.

³¹ BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závět' notářským zápisem. *Právní rádce*, 2005, č. 4, s. 19- 21, uvádí, že: „Např. občanský zákoník z roku 1811 uváděl, že nezletilci, kteří nedokončili ještě 18. rok věku, mohou pořizovat jen před soudem, kdy soud musel šetřit, zda projev poslední vůle se stal svobodně a s rozvahou. Nebo dle § 540 z. č. 141/1950 Sb. mohl nezletilec, který dovršil patnáctý rok věku učinit pořízení o tom, čeho nabyl vlastní prací. Odlišně

Nezletilec, který dovršil patnáctý rok svého věku, může zřídit poslední pořízení, ale pouze ve formě notářského zápisu, jinak je tento právní úkon absolutně neplatný. Možnost pořídit závět' ve formě notářského zápisu, má sloužit jako garance, že nezletilec vyjádří svou vůli odpovídajícím způsobem a notář bude při sepisování závěti spolupůsobit a poučovat pořizovatele o povaze úkonu, který hodlá učinit i o jeho účinnosti.³² Právě osoba notáře by měla zabránit tomu, aby nezletilec sepsal závět', aniž by chápal význam, smysl a následky svého jednání. Tento názor v praxi obecně přetrvává.³³

Petr Bezouška se ve svém článku³⁴ zabývá otázkou, zda může nezletilec pořídit závět' o celém svém majetku nebo je při tomto úkonu něčím omezen - především ustanovením § 9 OZ, podle něhož mají nezletilí způsobilost k těm právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené jejich rozumové a volní vyspělosti, jenž odpovídá jejich věku. Autor článku, který je citován v poznámce pod čarou, uvádí, že ustanovení § 476d by mělo být vykládáno v souladu s § 9 OZ. Nesouhlasí s názorem, že § 476d odst. 2 OZ je výjimkou z obecně vymezené způsobilosti k právním úkonům a že je tímto nezletilým dána možnost pořídit závět' o celém svém majetku. Dle Schelleové³⁵ je ustanovení § 476d v poměru speciality k § 9 OZ, a proto by nezletilý neměl být omezován ve volnosti pořídit závět' obsahující veškerý jeho majetek. Tento argument nelze považovat za správný a je nezbytné se přiklonit k názoru Bezoušky³⁶. Domnívám se, že je nezbytné v některých případech chránit jednání nezletilých. Když se podíváme, jaká byla právní úprava např. v tzv. „středním občanském zákoníku“³⁷, zjistíme, že osoba starší 15 let nemohla pořídit o svém majetku, který by získala darem nebo děděním. Taková právní úprava, která by přesně stanovila, jaké úkony osoba starší 15 let činit může, v současnosti neexistuje, a proto existuje mnoho sporných názorů.

Ustanovení § 476d odst. 2 OZ lze považovat za výjimku z ustanovení § 9 OZ, ale pouze v tom směru, že umožňuje nezletilým, kteří dovršili 15. rok, projevit poslední vůli formou

OZ z roku 1964 nejprve neobsahoval žádné speciální ustanovení o pořizování závěti nezletilými. Zákonodárce nechal tento problém doktríně, ale ta nezastávala jednotný názor. Autoři – např. Knapp, Kratochvíl – zastávali stanovisko, že nezletilec nemá tolik životních zkušeností, aby byl schopen posoudit vztah k osobám blízkým, a proto mu nebylo dovoleno, aby sepsal závět'. Později psané učebnice již obsahovaly názor, že nezletilec v některých případech může sepsat závět', pod podmínkou, že je nutné vždy zkoumat a zvážit konkrétní situaci, kdy nezletilec takový právní úkon činí.“

³² MIKEŠ, Jirí. MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: komplexní pohled na dědění z hlediska hmotně-právního i procesního*. Praha: Linde, 2003. s. 52.

³³ Např. i SCHELLE, Karel a kol. *Erbrecht in der Tschechischen Republic*. 1. vydání. München: Grin, 2010. s. 71.

³⁴ BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závět' notářským zápisem. *Právní rádce*, 2005, č. 4, s. 19- 21.

³⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. s. 46.

³⁶ BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závět' notářským zápisem. *Právní rádce*, 2005, č. 4, s. 19-21.

³⁷ Občanský zákoník z roku 1950, který zakotvoval právo sepsat osobě starší 15 let závět' pouze formou notářského zápisu a v závěti tato osoba mohla pořídit pouze o majetku, který nabyla v souvislosti se svou prací. Pořídit mohla jako finanční hotovosti, kterou si prací vydělala, tak i o majetku, který si za své peníze vydělala. Více BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 44.

notářského zápisu, před dovršením tohoto věku nemají nezletilí testovací způsobilost³⁸, z čehož nelze dovozovat, že nezletilí mají možnost platně testovat o veškerém svém majetku. Ustanovení § 9 OZ chrání jak nezletilce před jeho věku nepřiměřenými právními úkony, tak i ty třetí osoby, které s ním v dobré víře jednají. Je tedy chráněno jednání nezletilce, aby nedocházelo k takovým úkonům, kdy si nezletilec není schopen uvědomit veškeré následky svého jednání a mohlo by uškodit jemu samotnému, či třetí osobě.

2.2 Způsobilost zůstavitele k právnímu jednání

Způsobilost zřídít závěť má ten, kdo je způsobilý k právním úkonům. Překážkou, která může stát zůstaviteli v cestě k uskutečnění tohoto právního úkonu, mohou být (kromě věku zůstavitele) i další skutečnosti. Např. osoba, která je sice zletilá, plně způsobilá k právním úkonům, ale nechápe smysl, účel a význam závěti nebo postrádá schopnost podle svého svobodného uvážení závěť zřídít. Může jít o projev duševní choroby, stejně tak o přechodný psychický stav, který je vyvoláný požitím nadměrného množství alkoholu, prudkou bolestí nebo horečkou. Pokud se obsah závěti jeví jako nelogický, ale není naplněn stupeň neurčitosti nebo nesrozumitelnosti, který by tento právní úkon činil neplatným, nemusí to být samo o sobě úkaz o pořizovací nezpůsobilosti. O nezpůsobilosti zřídít závěť může být řeč jedině tehdy, pokud je pořizovatel v trvalém nebo i přechodném stavu, v němž se mu nedostává možnosti s vědomím povahy a obsahu úkonu jednat nebo se postavit takovému jednání, kdyby to po něm někdo vyžadoval.

Zákon na osoby zbavené či omezené ve způsobilosti k právním úkonům nepamatuje, a když tyto osoby zemřou, nastává intestátní dědická posloupnost. V judikatuře³⁹ se setkáme s názorem, že z osobní povahy závěti vyplývá, že závěť může sepsat pouze fyzická osoba, která je plně způsobilá naložit se svým majetkem pro případ smrti. Tento názor jednoznačně zastává i právní doktrína⁴⁰ Domnívám se ale, že výklad soudů a právní doktríny v tomto směru není správný. Dle současné právní úpravy je vyloučeno, aby platnou závěť zřídila osoba, která není

³⁸ ŠVESTKA, Jiří., JEHLIČKA, Oldřich., ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 10. vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 49.

³⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 3. 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006 uvádí, že: „Závěť je jednostranný, kdykoliv odvolatelný nebo změnitelný projev vůle ryzí osobní povahy, tedy nedopouštějící zastoupení a dále vzhledem ke své zvláštní povaze a závažnosti se vyžaduje, aby ten, kdo ji zřizuje, byl plně způsobilý k právním úkonům, výjimka se vztahuje pouze na nezletilé osoby starší patnácti let a nikoliv na osoby, které nejsou plně způsobilé k právním úkonům“, a dále že „občanský zákoník nepředpokládá, že by závěť mohla být zřizována osobou omezenou ve způsobilosti k právním úkonům, a to ani ustanoveným opatrovníkem“ nebo dle R 20/54: „Osoba částečně zbavená svéprávnosti nemůže vůbec pořádat platnou závěť.“

⁴⁰ Např. JEHLIČKA, Oldřich., ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník – komentář*, 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2002. s. 569. Nebo KNAPP, Viktor a kol. *Občanské právo hmotné, svazek II*. Praha: Kodex Bohemia, 1995. s. 436. Dále i MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo*. Praha: Linde, 2005. s. 53.

plně způsobilá k právním úkonům, nicméně ustanovení § 10 odst. 2 OZ uvádí, pokud fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení určí v rozhodnutí. Toto ustanovení lze interpretovat tak, že pokud nespěprávná osoba může dle rozhodnutí soudu činit jen právní úkony např. do výše 5 000,- Kč, může dle mého názoru sepsat i závěť do té samé výše. Soudím, že by bylo nesprávné a eticky nevhodné vyloučit takové osoby z právního jednání. Do jisté míry by v tomto případě byl porušen čl. 11 odst. 2 LZPS, podle něhož má každá osoba právo rozhodovat o svém majetku pro případ smrti. Ostatně i nový OZ⁴¹ obsahuje ustanovení týkající se možnosti osob omezených ve svéprávnosti zřídít platně závěť. Opačné stanovisko, než zastává právní doktrína, zaujímá i Bednář, ten ale argumentuje tím, že: „*Na rozdíl od předchozí právní úpravy, je do našeho právního řádu vrácena možnost sepsat závěť i osobě, která je sice pro duševní poruchu omezena způsobilosti k právnímu jednání, avšak kterou tato duševní porucha neomezuje v sepsání závěti.*“⁴² Podobně uvádí i Schelleová - v případě osoby, která byla omezena ve způsobilosti k právním úkonům rozhodnutím soudu, bude její způsobilost zřídít závěť záviset pouze na tomto rozhodnutí.⁴³

Jedinec ale nemusí být po celý svůj život zbaven nebo omezen ve způsobilosti k právním úkonům. Pokud v průběhu života nastane změna duševního stavu osoby těch právních úkonů, které byly stíženy neplatností, může soud zrušit zbavení nebo omezení způsobilosti k právním úkonům, protože důvody, které ke zbavení či omezení vedly, se změnilly nebo odpadly. Podle Mikeše a Muzikáře⁴⁴ jedinec může o svém majetku na případ smrti rozhodnout nejdříve, kdy rozhodnutí soudu nabude právní moci. O tomto argumentu by se dalo taktéž polemizovat. V praxi může nastat situace, kdy osoba, přestože je zbavena nebo omezena ve způsobilosti činit právní úkony, bude psát závěť delší dobu – tedy i v případě, že není svéprávná. Domnívám se, že bude důležitý okamžik, kdy závěť bude podepsána, nikoliv sepsána. Proto si dovolím výše zmíněným autorům oponovat, neboť zůstavitel může závěť psát, kdy chce, ale podepsat ji může až v okamžiku, kdy bude rozhodnutí soudu o zrušení zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům pravomocné. Je nezbytné ještě dodat, že myslím závěť, která svým obsahem a výkladem neodporuje zákonu, je srozumitelná a není důvod pochybovat o tom, že pisatel v době, kdy tak činil, byl při smyslech. Kdyby byl prokázán opak, takový právní úkon by byl neplatný.

⁴¹ Návrh nového občanského zákoníku, schválená sněmovní verze z listopadu 2011.[cit. 28.11.2011]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>. >

⁴² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 72.

⁴³ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 46.

⁴⁴ MIKEŠ, Jirí, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha:Linde, 2007. s. 57.

Pokud zůstavitel trpí tělesnou vadou, nepřekáží mu to ve zřízení závěti. V tomto případě je ale nezbytné, aby taková osoba podle povahy tělesné nebo smyslové vady zvolila formu závěti, která je pro ni stanovená zákonem.

Na závěr si dovoluji tvrdit, že bylo rozumným řešením zákonodárce osobě, která je zbavena způsobilosti k právním úkonům, odepřít právo činit tak významný právní úkon jako je závěť. Slovo významný právní úkon je v tomto případě zcela na místě. Veškeré zpřísněné požadavky kladené na poslední pořízení, mají své rozumné zdůvodnění. Závěti se podtrhuje význam vážnosti, s níž se má poslední vůle projevit. Povaha závěti a jeho právní důsledky, lidské i majetkové, vyžadují učinit poslední pořízení v klidu, po zralé úvaze a s rozvahou.⁴⁵ Proto osoba, která se při pouhé manipulaci s věcmi nebo při běžných denních úkonech neobejde bez pomoci třetí osoby, asi těžko by potom sama byla schopna napsat poslední pořízení, v němž by dokázala racionálně uvažovat a rozhodnout, jak naloží se svým majetkem. Myslím si, že kdyby to právní úprava umožňovala v některém ze svých ustanovení, mohlo by ze strany příbuzenstva nebo i dalších jedinců dojít ke zneužití a to by nesprávně vedlo ku prospěchu třetích osob. Na druhou stranu existují i osoby, které by mi mohly oponovat. Argumentovaly by skutečností, že celý život se o osobu, která je zbavena či omezena ve způsobilosti k právním úkonům, stará právě ta třetí osoba a nikdo z příbuzenstva nejví zájem. Je celkem litočné, když taková osoba nedostane vůbec nic a příbuzenstvo, které se po celou dobu ani nezajímalo o její zdravotní stav, má reálnou šanci získat něco z dědictví. Ale je mi jasné, že by bylo nesmírně těžké, ba dokonce nemožné zkoumat, zda nemocná osoba se ocitne alespoň někdy v tzv. světlých okamžicích, navíc dle mého názoru, tato otázka není otázkou právní.

2.3 Vůle a její projev

Závěť je zůstavitelův projev vůle. Vyjadřuje jejím prostřednictvím, co chce, aby se stalo s jeho majetkem po jeho smrti. Toto právní jednání musí odpovídat všem náležitostem požadovaným pro platný právní úkon.

Vůle zůstavitele musí být svobodná. Je zcela jasné, že úkon, který je učiněn pod psychickým nátlakem nebo fyzickým násilím neodpovídá skutečné vůli zůstavitele, a proto s ním nemohou být od samého počátku spojovány žádné právní následky. Svoboda vůle musí být přítomna již v okamžiku vzniku tohoto úkonu a dále v době, kdy má pořizovatel možnost závěť změnit, či zrušit.⁴⁶ Naproti tomu pouhá rada nebo přemlouvání zůstavitele, aby sepsal závěť,

⁴⁵ ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *AD NOTAM*, 2009, č. 2, s. 41-45.

⁴⁶ MIKEŠ, Jirí, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha:Linde, 2007, s. 59.

nenaruší zůstavitelovu svobodnou vůli, pokud se k tomuto kroku nakonec rozhodne sám. Je nutné, aby pořizovatel chtěl a věděl, co činí a jaké právní následky s tímto právním úkonem zákon spojuje.

Zůstavitelův projev vůle musí být určitý a srozumitelný. Pokud se neurčitost nebo nesrozumitelnost vztahuje pouze na část závěti, stává se neplatnou pouze tato část. Zůstavitelova vůle musí být určitelná⁴⁷ a to hlavně v části, kde se zůstavitel zabývá otázkou určení dědiců⁴⁸. Zůstavitel má podle § 477 OZ určit dědicům i podíly, ale neurčitost v tomhle směru nečiní závěť neplatnou, neboť podle věty druhé tohoto ustanovení, nejsou-li podíly více dědiců v závěti určeny, platí, že podíly jsou stejné. Vůle zůstavitele není určitá zejména tehdy, odporují-li si některá ustanovení závěti. Nesrozumitelnými jsou ta ustanovení závěti, která nelze ani výkladem poslední vůle pořizovatele vysvětlit.⁴⁹

Neplatností by byla stížena i závěť, která by nebyla zřízena vážně, může se jednat např. o závěť učiněnou při hře, v žertu nebo jako vzor sepsaný při výuce.

Další překážka, která by mohla stát v platnosti závěti, je omyl. Omyl může způsobit dva negativní jevy. Buď by zůstavitel s jeho existencí závěť vůbec nezřídil anebo by závěť měla jiný obsah. Závěť je jednostranný právní úkon, proto zde nelze použít ustanovení § 49a OZ. Co se týče omylu a jeho případný vznik u osoby pořizovatele, bylo by nezbytné jeho možnou existenci dovozovat nejspíše z obsahu samotné závěti. Proto nezbytným prvkem závěti je vážnost počínání zůstavitele. Tímto mám na mysli pořizovatelovo jednání v okamžiku zřizování závěti. Je důležité, aby si uvědomil vážnost svého počínání, především to, koho za svého dědice povolává a tím se případnému omylu vyvaroval.

⁴⁷ Výrazem určitelná mám na mysli následující: Když dva kontrahenti uzavírají smlouvu, je podstatnou náležitostí smlouvy mimo jiné i určení stran smlouvy, čili minimálně jejím jménem a příjmením. Kdyby na straně kupujícího byla označena druhá strana smlouvy jako „neteř“, byla by smlouva neplatná. Na rozdíl od toho, když v závěti zůstavitel odkáže zahradu svým dvěma neteřím, bude takové poslední pořízení platné. O této problematice více v kapitole o dědicích.

⁴⁸ K této problematice se vyjádřil i Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001: Zůstavitelka ve své závěti ustanovila dědicem svého majetku rodinu V. Domnělá dědička podala žalobu k soudu, aby bylo určeno, že závěť je v části, kde se mluví o dědicích (konkrétně v části „*Svůj majetek odkazují rodině P. V. v ulici N. č. 17, K. – P.*“), neplatná. Argumentovala především tím, že rodina nemá právní subjektivitu, a tudíž není způsobilým dědicem. Soud prvního stupně a následně i odvolací soud žalobkyni nevyhověl. NS odmítl dovolání a své rozhodnutí zdůvodnil, že v tom, jak zůstavitelka v závěti ze dne 19. 7. 1993 (v její části napadené žalobou) vymezila dědice svého majetku, nelze spatřovat nepřesnost závěti v tomto směru a není bez dalšího důvodem její neplatnosti. Závěť je pro neurčitost ve vymezení okruhu povolaných dědiců neplatná jen tehdy, kdyby nebylo možné ani výkladem právního úkonu (způsobem uvedeným v ustanovení § 35 odst.2 obč. zák.) dovést, kdo se má stát dědicem zůstavitelky. Výklad závěti může směřovat jen k objasnění jejího obsahu, tedy ke zjištění toho, co bylo skutečně projevmeno. Pomocí výkladu nelze „nahrazovat“ nebo „doplňovat“ vůli, kterou zůstavitelka při pořízení závěti neměla nebo kterou sice měla, ale neprojevila ji. O tom, že obsah závěti (včetně objasnění toho, kdo je povolán za dědice) lze za použití zákonem stanovených interpretačních pravidel vykládat, nebyly a nejsou v ustálené judikatuře soudů žádné pochybnosti. Subjekt označený jako „rodina“ nemá „právní způsobilost“, nebere v úvahu výše uvedenou ustálenou judikaturu soudů a pomíjí to, že v předmětné závěti nebyla slova „rodina P. V. v ulici N. č. 17, K. – P.“ použita k označení právnické osoby, ale fyzických osob, které se - jak soudy dovodily - podle vůle zůstavitelky měly stát jejími dědici.

⁴⁹ KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo, II.svazek*. Praha: Orbis, 1974. s.591.

Co se týče projevu vůle, je nezbytné, aby takový právní úkon byl učiněn ve zvláštní, písemné formě. U závěti je požadavek formálnosti odůvodňován faktem, že právní důsledky nastanou až v době, kdy již pořizovatel není na živu a dále, že se má předejít nesnázím, které by mohly nastat při zjišťování přesné vůle pořizovatele. Takže pokud nebudou splněny požadavky ohledně formy závěti, bude neplatná. Domnívám se, že další rigidní požadavky stanovené zákonem judikatura a právní doktrína rozptýlila – např. přesné označení dědice a ponechává tak prostor pro uplatnění vůle pořizovatele.

2. 3. 1 Problematické aspekty výkladu závěti

Závěť, její hmotný substrát, je považován za doklad nebo svědectví, z jejíhož obsahu můžeme zkoumat skutečnou vůli autorovu. Soudní komisař, který se bude závětí zabývat a následně ji bude interpretovat, by měl primárně směřovat k myšlence zůstavitele než k písemnému projevu.⁵⁰ Při výkladu vůle, kterou zůstavitel projevil ve své závěti, je nutné upřednostňovat teorii vůle před teorií ochrany veřejné víry. Rozdíl těchto dvou teorií spočívá v následujícím. Podle teorie ochrany veřejné víry se projev vůle vykládá podle úmyslu jednající osoby, byl-li tento úmysl adresátu projevu znám nebo mu musel být znám, popřípadě podle významu, který by mu zpravidla přikládala osoba v postavení osoby, které byl projev určen, teorie vůle předpokládá, že nejen z vlastního jazykového projevu, ale i z jiných okolností, např. ze systematického uspořádání obsahu posledního pořízení, je třeba se dopátrat skutečné vůle toho, kdo tento právní úkon učinil.⁵¹

V současnosti je pravidlo pro výklad právních úkonů zakotveno v ustanovení § 35 odst. 2 OZ. Právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem.⁵² Takové jazykové vyjádření⁵³ je třeba chápat se zřetelem k osobním poměrům toho, kdo právní úkon učinil, k jeho možnostem, okolnostem, za kterých právní úkon činí, znalostem, běžnému vyjadřování, smyslu jednotlivých výrazů a použitých obrátů v obecné mluvě. Např. při výkladu vlastnoručně psané závěti bude nutné brát zřetel i na to, že pořizovatel nemusí mít vždy potřebné právní znalosti. Zákon pro závětní projev nepředepisuje žádný určitý slovní obrat, proto se pořizovatel může vyjádřit nejrůznějšími výrazy. Ale vždy je nezbytné zjistit, jaká byla jeho skutečná vůle.⁵⁴ Zákon pro závětní projev nepředepisuje žádný určitý slovní obrat a pořizovatel se

⁵⁰ Viz SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. s. 29.

⁵¹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: komplexní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 52.

⁵² § 35 odst. 2 Občanského zákoníku

⁵³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1602/2005.

⁵⁴ ONDŘEJOVÁ, Pavla. Výklad závěti ve smyslu ustanovení § 35 odst.2 obč.zák.. *Socialistická zákonnost*, 1987, roč.10, s.559- 562.

může vyjádřit různými výrazy. Je ale vždy prioritní zjistit, jaká byla skutečná vůle zůstavitele⁵⁵. Pro výklad vůle obsažené v závěti nebude vždy dostačující gramatický výklad podle slovního v závěti, ale bude nutné brát v úvahu i okolnosti případu, za nichž byl učiněn.

Tato kapitola pojednává spíše obecně o výkladových pravidlech. Problematikou výkladu různých pojmů a slov použitých v závěti se zabývám podrobně v další kapitole.

⁵⁵ Otázkou zjištění vůle pořizovatele závěti se zabýval i Nejvyšší soud v jednom ze svých rozhodnutí. Rozsudek NS sp. zn. 4 Cz 61/86: „ K posouzení skutečné vůle zůstavitele, jsou-li o ní pochybnosti, je třeba zjišťovat vedle znění textu listiny (slovního výkladu) všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětních dědiců učiněn a z nichž lze dovodit skutečnou vůli zůstavitele. Okolnosti případu jsou skutečnosti, které existují vně vlastního projevu vůle, a to i tehdy, když je předepsána písemná forma. Není napravováním neurčitosti projevu vůle, jestliže projev vůle je vykládán se zřetelem ke všem okolnostem případu.“

3. Podstatné obsahové náležitosti

Z obsahu závěti musí být patrné, že pořizovatel projevuje svoji vůli nakládat se svým majetkem pro případ smrti. Je irelevantní, jak je listina nazvaná. Pokud splňuje všechny předepsané náležitosti, je nutné ji vykládat podle jejího obsahu. Proto listina obsahující poslední vůli může být nazvaná jinak, ale za podmínek, že je možné z ní případně i za pomoci jazykového výkladu v § 35 odst. 2 OZ zjistit vůli zůstavitele pořídit pro případ své smrti svým majetkem.⁵⁶ Dle judikatury se mezi další nezbytnou náležitostí obsahu závěti řadí rovněž ustanovení dědice k dědictví jako celku nebo k jeho poměrné části, popřípadě k jednotlivé věci nebo jiné hodnotě z dědictví anebo nařízení jiného způsobu naložení se zanechaným majetkem (zřízení nadace)⁵⁷. Cílem této kapitoly je podrobněji se zaměřit na nezbytné a obvyklé náležitosti závěti.

3.1 Kdo se může stát dědicem

Vzhledem k tomu, že občanský zákoník ve svých ustanoveních neuvádí, jakou osobu je možné si představit pod pojmem dědic a nestanoví ani, jak má být v závěti vyjádřeno ustanovení někoho dědicem, je nutné podívat se, jak pojem dědic interpretují právní teoretikové a literatura.

Dle Knappové⁵⁸ je dědicem ten, na koho přejdou práva a povinnosti zemřelé osoby podle ustanovení OZ o dědickém nástupnictví. Nový občanský zákoník uvádí, že dědicem je ten, na koho přešlo dědické právo. Dědicem může být fyzická osoba, organizace, právnická osoba a stát.⁵⁹ ⁶⁰ Nebo dědicem, kterého zůstavitel v závěti povolal, může být osoba fyzická i právnická, včetně státu.⁶¹ A dle Muzikáře⁶² může mít pojem dědic trojí význam. Za první jde o osobu, které svědčí dědický titul, nicméně taková osoba se může svým projevem vůle – odmítnutím dědictví – z nabytí dědictví zcela vyloučit. Za druhé lze za dědice považovat osobu, která svým počínáním dala najevo, že dědictví odmítnout nechce, a proto ho odmítnout nemůže. A za třetí za dědice je považován tzv. skutečný dědic, který podle pravomocného usnesení soudu z dědictví skutečně něco nabyt a kdo také odpovídá za dluhy zůstavitele.⁶³ Oba autoři se přiklání k výkladu tohoto pojmu uvedeném v bodě dva a o dědicích je možno hovořit pouze v tomto významu.

⁵⁶ KORECKÁ, Věra In FIALA, Josef a kol. *Občanské právo/1/*. 2. vydání. Brno: Doplněk, 1993. s. 302.

⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001.

⁵⁸ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné*. 4. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 288.

⁵⁹ KNAPP, Viktor., LUBY, Štefan. *Československé občanské právo*, II. svazek. Praha: Orbis, 1974. s. 572.

⁶⁰ Stát je v tomto případě právnickou osobou (srov. § 21 OZ.) a lze ho považovat za dědice pouze při dědění ze závěti, nikoliv kdy mu připadá dědictví, které nenabyl žádný dědic jako odúmrtí.

⁶¹ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 46.

⁶² MUZIKÁŘ, Ladislav in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1125.

⁶³ Shodně i BARTOŠ, Jiří. Krátce k výpočtu povinného dílu neopomenutelných dědiců a k pojmu dědic. *AD NOTAM*, 2011, roč. 3, s. 22-23.

Dědicem není ale neopomenutelný dědic, který se neplatnosti závěti nedovolá. Pouze on má možnost dovolat se neplatnosti závěti v dědickém řízení a záleží pouze na něm, zda tohle právo uplatní či nikoliv. A proto ten, kdo byl účastníkem dědického řízení a neuplatnil v tomto řízení námitku relativní neplatnosti závěti, je vázán výsledky dědického řízení. Nemůže se již domáhat svého práva a uplatňovat tuto námitku po skončení dědického řízení dodatečně, ledaže by zde byly důvody žaloby pro zmatečnost.⁶⁴

Právní otázku spojenou s dědickým nápadem upravuje ustanovení § 460 OZ. Současné právní pojetí zastává stanovisko, že dědictví se nabývá již smrtí zůstavitele a soud dědici nabytí dědictví jen deklaratorně potvrzuje. Proto dědic nemusí mít způsobilost k právním úkonům, postačí, že má právní subjektivitu. Tuto způsobilost má dědic samozřejmě jen tehdy, jestliže v době smrti zůstavitele žije (fyzická osoba) nebo právně existuje (právní osoba). Z této zásady vyjímá zákon nascitura. Podle § 7 odst. 1 OZ má totiž způsobilost mít práva a povinnosti i počaté, ale dosud nenarozené dítě, narodí-li se živé.

Aby se dědictví dostalo způsobilému subjektu, musí být absolutně (vstoupit na místo zůstavitele do zanechaných práv a povinností) i relativně způsobilý (povolaná osoba musí být hodna stát se zůstavitelovým dědicem). Absolutně způsobilý dědic je takový, který se nápadu dědictví dožil, čili má právní subjektivitu – viz výše. Relativně způsobilý dědic – o tom v samostatné podkapitole.

Otázka zda právní osoba může být způsobilým dědicem, je zodpovězena v předcházejícím odstavci, teď nás bude zajímat, od kterého okamžiku. U právnické osoby dědická způsobilost souvisí s okamžikem vzniku této právnické osoby – musí v zásadě již v době nápadu dědictví existovat, jinak by ustanovení závěti v její prospěch bylo bez právních následků. Podle ustanovení § 19 odst. 2 OZ právnické osoby vznikají dnem, ke kterému jsou zapsány do obchodního nebo jiného zákonem určeného rejstříku, pokud nestanoví zvláštní zákon jejich vznik jinak. I zde je ale možno hovořit o dvou výjimkách⁶⁵ (o tom více v poznámkách pod čarou). Dědicem může být nadace dle § 477 odst. 2 OZ ve spojení se zákonem č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech. I v tomto případě zákon činí výjimku (obdobně jako u nascitura), z dědické způsobilosti. Jde o fikci právní subjektivity nadace, která ke dni smrti zůstavitele neexistuje, ale vytváří se předpoklady pro její vznik, k němuž dojde až zápisem do nadačního rejstříku (jde o speciální ustanovení k § 460 OZ).⁶⁶ O problematice zřízení nadace se zabývám v samostatné podkapitole.

⁶⁴ MUZIKÁŘ, Ladislav in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek.* 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1293.

⁶⁵ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné.* 4. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 295.

⁶⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo.* Brno: Computer Press, 2007. s. 49.

Co se týče příspěvkové organizace⁶⁷, může se taktéž stát způsobilým dědicem ze závěti. K této otázce se vyjádřil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 24. 9. 2008, sp. zn. 21 Cdo 158/ 2007: „*Příspěvková organizace může hospodařit s majetkem nabytým děděním. Příspěvková organizace kraje je subjektem způsobilým být povolán k dědění závěti. Je-li příspěvková organizace kraje v závěti označena jako dědic, vyplývá z toho pro ni postavení účastníka řízení.*“⁶⁸

Jinou právnickou osobu (než nadaci) založit závětí nelze. Pokud např. společnost s ručeným omezením bude založena, ale nebude v den nápadu dědictví zapsána do obchodního rejstříku, nebude způsobilým dědicem.⁶⁹ Dovolím si tvrdit, že tenhle postup není zcela správný. Myslím si, že pokud byla již společnost založena a čeká na zápis do obchodního rejstříku, je způsobilým dědicem. V tomto případě je prioritní autonomie vůle a měla by se šetřit přání zůstavitele.⁷⁰ Pro právnickou osobu je mimo jiné charakteristické, že svou vůli nevytváří sama o sobě, ale jen prostřednictvím fyzických osob, a to těch, které jsou k tomu podle práva povolány. Jen prostřednictvím fyzických osob právnická osoba také projevuje svoji vůli navenek (zejména činí právní úkony); právní úkony právnické osoby ve všech věcech činí ti, kdo jsou jejím statutárním orgánem, a právní úkony mohou činit za právnickou osobu i jiní její zaměstnanci nebo členové, stanoví-li to její vnitřní předpisy nebo to je vzhledem k jejich pracovnímu zařazení obvyklé (srov. § 20 OZ).⁷¹

3. 1. 1 Označení dědice v závěti

Pokud se zůstavitel v závěti rozhodne povolat k dědění určité osoby, je nezbytné, aby osoba dědice byla v závěti označena - jinak by závěť ztratila význam a svůj účel a byla by stižena neplatností.

⁶⁷ Příspěvková organizace je jednou z forem veřejného ústavu, právnická osoba veřejného práva zřízená k plnění úkolů veřejného zájmu. Bývá zřizována organizačními složkami státu a územními samosprávnými celky, a to pro takové činnosti v jejich působnosti, které jsou zpravidla neziskové a jejichž rozsah, struktura a složitost vyžadují samostatnou právní subjektivitu. Příspěvkovou organizací mohou být školy, nemocnice, muzea atd.

⁶⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24. 9. 2008, sp. zn. 21 Cdo 158/2007 publikované v *AD NOTAM*, 2009, č. 5, s. 183-186. Okresní soud usnesením rozhodl, že organizace není dědicem ze závěti. Své tvrzení zdůvodnil, že organizace není způsobilá být subjektem vlastnického práva; že k nabývání dědictví je způsobilý její zřizovatel, přestože je ze závěti patrné, že úmyslem zůstavitele bylo odkázat část svého majetku tomuto Ústavu, nikoliv jeho nadřízené složce.

⁶⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 49.

⁷⁰ Shodu můžeme nalézt i v § 1448 NOZ, kde se uvádí, že za dědice lze povolat i právnickou osobu, která má teprve vzniknout. Tato právnická osoba je způsobilým dědicem, vznikne-li do jednoho roku od smrti zůstavitele. Nebo podobně i ⁷⁰ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné*. 4. vydání. Praha: ASPI, 2007. s 295. Knappová zmiňuje, že u právnických osob by se dalo hovořit o dvou výjimkách. První se týká zřízení nadace závětí a druhá by se mohla týkat právnické osoby, která v době nápadu dědictví sice ještě neexistuje, ale jejíž ustavení je již v zakladatelské fázi – s tímto názorem souhlasím i já.

⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3. 5. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2600/2005 .

Dle Mikeše a Muzikáře⁷² fyzická osoba musí být označena jménem, příjmením a adresou bydliště. Pro lepší identifikaci není na škodu uvést i rodné číslo této osoby. Právnícká osoba musí být označena jejím názvem shodným s označením, pod kterým je vedena v příslušném rejstříku, sídlem a identifikačním číslem.⁷³ Tomu bych chtěla oponovat. Zaráží mě především význam slova „musí být označena“. Dle mého názoru je jedno, jak dědice v závěti označíme, hlavně, když bude nějakým způsobem určitelné a dohledatelné, jakou osobu povolanou k dědictví máme na mysli. Domnívám se, že výše uvedené tvrzení píše notáři, kterým je zatěžko zjistit z matriky příbuzenské či jiné vztahy zůstavitele a jeho rodiny, či známých. Jak jsem již několikrát uvedla, prioritně by se měla šetřit zůstavitelova vůle a jeho přání a nikoliv pohodlí notářů tím, že podle nich špatné označení dědice v závěti, je neplatné.

I současná judikatura⁷⁴ uvádí, že za neplatné se nepovažuje jiné označení dědiců, pokud je lze identifikovat za pomoci údajů, které jsou v závěti uvedeny, s přihlédnutím k osobním poměrům zůstavitele. Proto se nyní v příbuzenských vztazích se toleruje i jiné označení osob, např. „teta“, „dcerá“, neboť tuto otázku lze rozřešit příslušným výkladem. Takže pokud v závěti napíšeme, dům odkazují svým dcerám, bude takové označení platné, i když se prokáže, že měl zůstavitel dcery tři.

3. 1. 2 Zřízení nadace nebo nadačního fondu závěti

Platná právní úprava v ustanovení § 477 odst. 2 OZ připouští možnost, aby zůstavitel svou poslední vůlí zřídil nadaci⁷⁵ nebo nadační fond. Pojem nadace není vymezen v občanském zákoníku, nýbrž je obsažen v ustanovení § 1 zákona o nadacích a nadačních fondech a je definován jako účelové sdružení majetku zřízené a vzniklé dle tohoto zákona pro dosahování obecně prospěšných cílů, přičemž tyto obecně prospěšné cíle zákon demonstrativně uvádí.⁷⁶

Ze zákona lze dovodit, že nadace slouží pravidelně trvalému účelu, u nadačních fondů může být i účel dočasný a na rozdíl od nadace je nadační fond spotřební povahy, neboť k naplňování svého majetkového účelu může použít většinou svůj majetek, který může plně nebo

⁷² MIKEŠ, Jirí, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 64.

⁷³ Podobně i SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 50.

⁷⁴ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 14. 2. 1994, čj. 18 Co 218/ 93-23 uvádí: „Ustanovení závěti, kterým pořizovatel poručí svůj majetek „svým dětem“ bez uvedení bližších údajů o těchto dětech, nelze považovat za neurčitelné, neboť je prokazatelné, kdo je dítětem pořizovatele. Dále rozsudek uvádí, pokud závěť neobsahuje další omezení, je třeba ji vykládat tak, že pořizovatel povolal za dědice všechny své děti a pokud dále nestanoví jejich podíly, platí, že jsou jejich podíly stejné.“ Co se týče označení dědice v závěti, k tomu se vyjádřil Nejvyšší soud rozsudkem ze dne 19. 12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002: „Není nezbytné, aby byl dědic v závěti výslovně pojmenován, postačí, že je ze závěti vždy zjistitelné, které určité osobě má majetek připadnout.“ Podobně R 54/1991: „Jestliže zůstavitel ustanoví ve své závěti dědici svého majetku synovce, neteře a sestry, pak je jednoznačně určitelné, kdo jimi byli v době smrti zůstavitele a že závětními dědici zůstavitele jsou všichni, tj. jeho setry, synovci a neteře ve vlastním příbuzenském vztahu.“

⁷⁵ Nadace je majetek trvale věnovaný na obecně užitečný účel.

⁷⁶ § 1 zákona č. 227/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů

částečně spotřebovat.⁷⁷ Poslání nadace či nadačního fondu nespočívá v činnosti obecně prospěšnou činnost provádět, ale umožnit ji a realizovat prostřednictvím finanční podpory konkrétních projektů dle účelů nadace. Závěť, která má být podkladem pro zřízení a následný vznik nadace, musí splňovat jen některé obligatorní náležitosti, které jsou stanovené obecně pro jiné formy nadační listiny. Na rozdíl od jiných forem nadační listiny v závěti musí být určena konkrétní osoba, jež nahradí zůstavitele jako zřizovatele nadace. Jelikož se může jednat o delší časový úsek mezi pořízením závěti a smrtí zůstavitele, vyžaduje zákon, aby obsahem závěti jako nadační listiny byly skutečnosti trvalé povahy.⁷⁸

Závěť, kterou se zřizuje nadace, musí obsahovat níže uvedené náležitosti, jinak ta část závěti, kterou se zřizuje nadace, bude neplatná.

Závěť musí obsahovat určení názvu nadace nebo nadačního fondu – je nutno uvést, že součástí názvu musí být označení „nadace“ či „nadační fond“. Dále musí být vymezen účel, pro který se nadace nebo nadační fond zřizuje. Účel musí být vymezen s obecně prospěšným cílem.⁷⁹ Zůstavitel musí do nadace či nadačního fondu vložit určitou výší nebo majetkový vklad. Pokud se jedná o nepeněžitý vklad, musí být určen předmět vkladu a ten musí být oceněn znalcem. Pokud se závěti zřizuje nadace, musí výše nebo majetkový vklad odpovídat alespoň minimální výší nadačního jmění, které je dané zákonem a to je minimální částka 500 000,- Kč. Pokud se jedná o nadační fond, který nezná pojem nadačního jmění, může mít vklad pouze nepatrnou hodnotu. Další podmínka, která musí být splněna, je stanovení pravidel pro omezení nákladů nadace nebo nadačního fondu, souvisejících s jejich správou, nebo určení, že pravidlo má být stanoveno statutem nadace nebo nadačního fondu.

V závěti musí být stanoveny podmínky pro poskytování nadačních příspěvků, popřípadě i okruh osob, kterým lze poskytnout nebo určení, že tyto náležitosti mají být stanoveny statutem nadace nebo nadačního fondu. Nadační příspěvek lze poskytovat pouze v souladu s účelem, ke kterému byla nadace či nadační fond zřízeny a osoba, které byl poskytnut, je povinna ho použít v souladu s podmínkami, stanovenými nadací nebo nadačním fondem, jinak je povinna tento nadační příspěvek vrátit, v případě když není možné jeho vrácení, je povinen vrátit náhradu v penězích. A poslední podmínku, kterou musí zřizovatel v závěti určit, je osoba, která povede úkony související se vznikem nadace nebo nadačního fondu, spravuje majetkové vklady do doby, než nadace vznikne, popřípadě dále jmenuje členy prvních orgánů nadace nebo nadačního fondu, pokud tyto osoby nejsou jmenovány v závěti. Oprávněná osoba jednat ve věcech souvisejících se vznikem nadace je kompetentní nakládat s vklady, od okamžiku skončení projednávání dědictví.

⁷⁷HURDÍK, Jan, TELEČEK, Ivo. *Zákon o nadacích a nadačních fondech. Komentář*. Praha: C.H.Beck, 1998, s. 36.

⁷⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 56-57.

⁷⁹ Za obecně prospěšný cíl je považován rozvoj duchovních hodnot, ochrana lidských práv nebo jiných humanitárních hodnot, ochrana přírodního prostředí, kulturních památek.

Závazky, které vzniknou v souvislosti se vznikem nadace, přecházejí na nadaci dnem jejího vzniku a správce vkladů je povinen po vzniku nadace tyto vklady nadaci předat. Pokud však nadace nebo nadační fond nevznikne, správce vkladů je povinen vydat bez zbytečného odkladu veškerý majetkový vklad, který je pod jeho správou, oprávněným dědicům.⁸⁰

Jelikož občanský zákoník neobsahuje žádnou zmínku o nadacích, je nutné považovat právní úpravu, která je obsažena v zákoně o nadacích a nadačních fondech, za *lex specialis* ve vztahu k ustanovení § 460 OZ, protože nadace nebo nadační fond zde smrtí zůstavitele nenabývá dědictví, ani nevzniká, jen se vytvářejí předpoklady pro její vznik, ke kterému dojde až dnem zápisu do nadačního rejstříku.⁸¹

3. 2 Nezpůsobilost stát se dědicem

Požadavek, že se dědictví má dostat způsobilému subjektu, je dvojitý. Jednak tzv. absolutní způsobilost⁸² vstoupit namísto zůstavitele do zanechaných práv a povinností, jednak o tzv. relativní způsobilost⁸³ zaměřenou k tomu, je-li k dědění povolána osoba hodna stát se dědicem.⁸⁴

Jedním z předpokladů přechodu dědictví ze zůstavitele na dědice je kromě jeho smrti, existence dědictví, dědického titulu i způsobilý dědic. Otázkou dědické nezpůsobilosti je podstatné zabývat se proto, že součástí závětní listiny může být i listina o vydědění nebo o povolání nezpůsobilého dědice k dědění. Právní úprava těchto institutů je zakotvena v ustanovení § 469 a § 469a OZ. Oba instituty mají podobné účinky - na dědice se hledí, jako by se smrtí zůstavitele nedožil. Ale i přes tyto účinky existuje mezi nimi diametrální rozdíl.

V ustanovení § 469 OZ je zakotveno pozitivní i negativní vymezení dědické nezpůsobilosti. Pozitivní vymezení v tom směru, že smrtí zůstavitele k přechodu dědictví dochází automaticky ze zákona a k jeho nabytí není vyžadován žádný právní úkon, proto není vyžadováno, aby dědic měl způsobilost k právním úkonům, postačí způsobilost k právům a povinnostem. Negativní vymezení dědické způsobilosti je vymezeno přímo zákonem, který v ustanovení § 469 OZ uvádí, že nedědí osoba, která se dopustila úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho manželu, dětem nebo rodičům anebo zavrženíhodného jednání proti projevu

⁸⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 56-58.

⁸¹ MUZIKÁŘ, Ladislav In HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 1. svazek*. 2. Vydání, Praha, Linde Praha 2003, s. 691.

⁸² Jedním z právních předpokladů dědění je existence způsobilého dědice. Je nutné, aby měl dědic právní subjektivitu v době, kdy nastávají účinky závěti, čili až v den zůstavitelovy smrti. Zvláštní postavení má nasciturus. Tomu se způsobilost být dědicem přiznává za předpokladu, že se narodí živý – viz kapitola o způsobilosti zůstavitele sepsat závět.

⁸³ Relativně nezpůsobilý dědic je vyloučen z práva na dědictví vzhledem k jeho odsouzeníhodnému jednání vůči zůstaviteli, jeho blízkým nebo proti projevu jeho poslední vůle. Jde o výrazný morální prvek v dědickém právu.

⁸⁴ KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné*. 4. vydání. Praha: ASPI, 2007. s. 294.

poslední vůle zůstavitelovy. Může však dědit, jestliže mu zůstavitel tento čin odpustil.⁸⁵ Výčet důvodů dědické nezpůsobilosti je taxativní. Tato jednání zbavuje dědice jejich subjektivního dědického práva. K dědické nezpůsobilosti se přihlíží ze zákona.

Na prvním místě je spáchání trestného činu, který směřuje proti zůstaviteli nebo osobám blízkým. Pro naplnění subjektivní stránky trestného činu je nezbytný úmysl, proto nedbalostní jednání nepostačí. Takového jednání, které má znaky úmyslného trestného činu, se může dopustit i mladistvý, přičemž jeho dědická způsobilost je následně vyloučena. Pokud se takového skutku dopustí např. dvanáctiletý syn, který zabije svou matku, není trestně odpovědný. Otázka dědické způsobilosti je otázka právní, nikoliv otázkou trestní odpovědnosti. Takové jednání je v rozporu s dobrými mravy, odporuje zásadám spravedlnosti a morálce, a proto lze tvrdit, že vylučuje jeho dědickou způsobilost.⁸⁶ Obecně řečeno, není relevantní, zda došlo k trestnímu stíhání nebo k odsouzení, podstatné je, že takový trestný čin vůbec spáchal.

Dalším důvodem, který způsobí dědickou nezpůsobilost, je zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele. Toto jednání v ustanovení zákona není blíže specifikováno, proto je vždy nezbytné vycházet z konkrétních okolností daného případu. Za zavrženíhodné jednání proti projevu vůle zůstavitele lze považovat každé jednání, kterým chce dědic zabránit, aby se v dědictví uplatnila poslední vůle zůstavitele, jde např. o násilnou formu omezování zůstavitele dědicem při zřizování nebo změně závěti, zfalšování nebo zničení závětní listiny atd. Z toho vyplývá, že k takovému jednání může dojít jak za života zůstavitele, tak i po jeho smrti.

Jednání, které založilo dědickou nezpůsobilost, může zůstavitel dědici odpustit. To je možné pouze za života zůstavitele. Pokud se tedy dědic dopustí tohoto jednání až po smrti zůstavitele, zůstává navždy z dědění vyloučen.

Na odpuštění nejsou kladeny žádné formální požadavky. Odpustit může zůstavitel jak výslovně (písemně i ústně), tak konkludentně.⁸⁷ Za konkludentní jednání lze považovat např. opětovné navštěvování otce a syna po dřívějším přerušení styků nebo povolání nezpůsobilého dědice v závěti, poté co se dědic dopustil skutku uvedeného v § 469 OZ.

3. 3 Vydědění aneb jak vyloučit neopomenutelného potomka z dědění

Institut vydědění neopomenutelných dědiců je možné považovat za samostatný druh poručení na případ smrti, přestože v drtivé většině případů bude součástí závětní listiny, v níž

⁸⁵ LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*, 2007, č. 1, s. 25-26.

⁸⁶ Srov. MUZIKÁŘ, Ladislav. in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1173.

⁸⁷ LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*, 2007, č. 1, s. 25-26.

zůstavitel nějakou osobu ustanoví svým dědicem a některého ze svých neopomenutelných dědiců vydědí.⁸⁸ Z interpretace ustanovení § 469a OZ vyplývá, že pod pojmem vydědění se rozumí jednak projev vůle zůstavitele, že se určitému potomkovi nemá dostat jeho povinný díl nebo že se mu má dostat méně, než kolik činí jeho povinný díl a jednak právní následek tohoto právního úkonu. Z toho vyplývá, že je možné vydědit potomka i částečně, tj. nikoli ohledně celého dědického podílu, ale pouze ohledně konkrétní věci

Podle současné praxe lze vydědit pouze potomka a to takového potomka, který má právo na povinný díl. V případě, že by se zůstavitel rozhodl vydědit jinou osobu nežli dědice, nebude možné na tuto skutečnost nahlížet jako na vydědění, nýbrž jako na negativní závět'.⁸⁹ Pojem negativní závět' nemá v současném právním řádu oporu. Byl vytvořen literaturou⁹⁰ a má se tím na mysli poslední pořízení, kterým zůstavitel ustanovuje, že jeho zákonný dědic z jeho majetku nemá dostat nic. Tento institut by byl v dnešní právní úpravě nadbytečný. Dle tvrzení Muzikáře⁹¹ pokud by chtěl zůstavitel vyloučit z dědění jiné dědice než potomky, stačilo by, kdyby zůstavitel v závěti tyto „vyloučené“ osoby opomenul a také je nutné přihlídnout k faktu, že by takové označení odporovalo zákonnému ustanovení o obsahu závěti. Závět' má obsahovat ustanovení někoho dědicem, ale nikoliv jeho vyloučení. Domnívám se, že když srovnám článek Knappa a Muzikáře, musím souhlasit s názorem ještě dalšího autora. Názor Bednáře⁹², který tvrdí, že Muzikář se ve své argumentaci mýlí a negativní závět' je třeba považovat za platný projev zůstavitelovy poslední vůle. Ukážeme si to následně na příkladu. Zůstavitel má dva syny a manželku, jeho jediným projevem poslední vůle byl dopis, že si přeje, aby jeho manželka nedostala z dědictví nic. Jde zcela jistě zřejmý projev vůle zůstavitele, který se opírá o jeho testovací svobodu. Proto soudím, že taková negativní závět' je platná, takže v daném případě nedědí manželka, ale dědí oba synové celou pozůstalost a to rovným dílem.

Právo vydědění se vztahuje pouze k potomkům, protože ti jsou označeni jako tzv. neopomenutelní dědici a omezují testovací svobodu zůstavitele. Pouze tyto dědici mají právo dovolat se relativní neplatnosti závěti podle ustanovení § 40a odst.1OZ, pokud na ně nebylo v závěti řádně pamatováno. Vydědění nepřichází v úvahu u jiných osob jako je manžel, bratr, sestra. Tyto osoby lze vyloučit z okruhu potencionálních dědiců jedině tím, že zřídíme závět' a tyto osoby, co se týče odkazování majetku, opomeneme. Vydědit potomka lze pouze písemnou

⁸⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědické právo a dědictví*. Brno: Computer press 2007. s. 102.

⁸⁹ KNAPP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonost*, 1983, č. 6, s. 326-334.

⁹⁰ KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. III. vydání. Praha: Všechno, 1937. s. 126.

⁹¹ MUZIKÁŘ, Ladislav. in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1283:

⁹² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická způsobilost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 99.

formou a listina, která není součástí závětní listiny, musí splňovat všechny formální náležitosti závěti.⁹³

Důvody vydědění jsou taxativně uvedeny v ustanovení § 469a odst. 1. OZ a je vyloučeno tyto důvody rozšiřovat extenzivním výkladem či analogií. Vzhledem k rozsahu práce, není mi dovoleno, dále se podrobněji zabývat jednotlivými důvody vydědění. Ale chtěla bych ještě upozornit na některé nešvary současné praxe. Dle stávající teorie a podle konstantní judikatury soudů⁹⁴ je nezbytné, aby důvody pro vydědění existovaly v době, kdy je závěť zhotovena, takže nelze vydědit podmíněčně.⁹⁵ Tomu opět oponuje Bednář i Knapp, ostatně i Rouček a Sedláček⁹⁶ i nový OZ⁹⁷. Dle jejich tvrzení, ostatně i podle mého názoru, je špatná praxe, která neposkytuje možnost zůstaviteli vydědit neopomenutelného potomka předem, přestože vidí, „*dítě od stupně ke stupni klesati, třebaš pozdější chování splní skutkovou podstatu.*“⁹⁸ Tedy je správné zastávat stanovisko, že důvod vydědění musí být dán, ale nikoliv že důvod vydědění musí být dán už době, kdy se zřizuje listina o vydědění. Proto je možné dojít k závěru, že by bylo možné podmínit vydědění tím, že důvod uvedený v listině teprve nastane.⁹⁹

Pokud chce zůstavitel potomka vydědit, je třeba vždy zkoumat to, zda potomek zůstavitele měl reálnou možnost o zůstavitele projevit opravdový zájem¹⁰⁰, tj. zda zůstavitel měl sám zájem se s potomkem stýkat a udržovat s ním běžné příbuzenské vztahy, že vydědění přichází v úvahu jen tam, kde zůstavitel o tento blízký příbuzenský vztah stojí, kde se ho nezájem potomka osobně citově dotýká, kde mu tento stav vadí, nikoliv pokud je mu tento stav lhostejný, případně kdy k němu sám i podstatně přispěl.¹⁰¹

Pokud se zůstavitel opravdu rozhodne a vydědí některého ze svých potomků, uplatňuje tím svou vůli, aby jeho potomek, případně i potomci vyděděného, nedědili. V současnosti není ale nic neobvyklého, že potomci, kteří byli platně vydědění, se následně soudně prou a popírají zůstavitelovu pravou vůli. Mnohdy soudy nehledí na skutečnou vůli, nezjišťují, jaké bylo

⁹³ LUŽNÁ, Romana. Dědická nezpůsobilost a vydědění. *Právní rádce*, 2007, č. 1, s. 25-26.

⁹⁴ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9. 2005, č. j. 18 Co 26/2005- 63, dle něhož je vydědění potomka pro jeho chování v budoucnu (po poručení vydědění) nepřipustné.

⁹⁵ MIKEŠ, Jirí, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního.* Praha: Linde, 2003. s. 83.

⁹⁶ Srov. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář ke československému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* III. díl. Praha: V. Linhart, 1936. s. 439.

⁹⁷ Návrh nového občanského zákoníku, schválená sněmovní verze z listopadu 2011.[cit. 28.11.2011]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>. >

⁹⁸ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář ke československému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* III. díl. Praha: V. Linhart, 1936. s. 439.

⁹⁹ BEDNÁŘ, Václav. Vydědění. In JERMANOVÁ, Helena, MASOPUST, Zdeněk. *Metamorfózy práva ve střední Evropě.* Praha: Ústav státu a práva, 2008, s. 214-218.

¹⁰⁰ Nebo rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002: „*Otázkou, zda potomek o zůstavitele projevoval opravdový zájem, který by jako potomek projevovat měl, je třeba posuzovat s přihlédnutím ke všem okolnostem případu a ve spektru dobrých mravů, které se ve společnosti ustálily.*“

¹⁰¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2006, sp. zn. 21 Cdo 129/2006.

zůstavitelovo přání a vyděděným potomkům jejich nárok přiznají. Dovolím si tvrdit, že vzhledem k velmi špatné současné soudní praxi a nedostatečným právním institutům sloužícím fyzickým osobám k tomu, aby naložily se svým majetkem, je mnohem lepší, když zůstavitel během svého života daruje svůj majetek. Sjedná si tím jistotu, že bude s jeho majetkem naloženo podle jeho vůle a přání.

3. 4 Určení dědických podílů

Určení dědických podílů není na rozdíl od označení dědice nezbytnou obsahovou náležitostí. Pokud zůstavitel ve své závěti povolá k dědění více dědiců, má možnost podle své libovůle určit jejich podíly- samozřejmě s ohledem na neopomenutelné dědice. Může tak učinit třemi způsoby. Stanoví podíly dědiců v poměru k celému dědictví, což je možné vyjádřit procentem nebo zlomkem nebo vymezí jednotlivé věci, práva, či jiné majetkové hodnoty, které mají jednotlivým dědicům připadnout¹⁰² nebo zvolí kombinaci těchto dvou způsobů.

Podle prvního způsobu má právo zůstavitel na základě vlastní vůle určit okruh svých dědiců i velikost jejich dědických podílů. Stane-li se, že zůstavitel ve své závěti jednotlivé podíly dědiců neurčí, platí zákonná domněnka dle § 477 odst. 1 OZ, že jejich podíly jsou stejné a všichni budou dědit rovným dílem.

Přestože zůstavitel v závěti určí dědické podíly, podle zákonného ustanovení § 482 odst. 1 OZ a současné praxe mají povolání dědici možnost, pokud by takové rozdělení neuznávali, dohodnout se o jiném vypořádání. Soud by jim potvrdil nabytí dědictví podle dědických podílů až v případě, že se na vypořádání nedohodli. Tato praxe je dle mého názoru špatná. Pokud zůstavitel určil podíly v závěti, chtěl, aby tomu tak bylo a zcela jistě si nepřál, aby si dědici v dědickém řízení rozdělili majetek podle své libovůle. Tomu odpovídá konečně i fakt, že v současnosti je opravdu nazíráno na dědické právo jako právo dědiců na dědictví, nikoliv jako na právo zůstavitele určit, jak bude s jeho majetkem dále naloženo a kdo s ním bude disponovat. Na tuto špatnou praxi reaguje i nový občanský zákoník, který stanoví, že soud dědictví potvrdí tomu, kdo dědictví neodmítnul a má podle průběhu řízení o dědictví nejlepší dědické právo, co je zabezpečeno, že vůle zůstavitele bude náležitě splněna.¹⁰³ Dědí-li se na základě pořízení pro případ smrti, mohou si dědici dohodnout jinou výši dědických podílů, než jakou zůstavitel vyměřil, pokud to zůstavitel nevyloučil.¹⁰⁴

¹⁰² HAVRÁNKOVÁ, Alena. Závěť- jednostranný právní úkon. *Právní rádce*, číslo 7, 2002, s. 14- 16.

¹⁰³ § 1690/1 NOZ

¹⁰⁴ § 1693/2NOZ.

Dle druhého způsobu zůstavitel má právo určit, které jednotlivé věci nebo práva mají určeným dědicům připadnout. Pokud ale taková věc nebo právo v době smrti zůstavitele neexistuje nebo zůstavitel nebyl jejím vlastníkem, nemůže být za dědice považována osoba, která by takovou věc nebo právo měla podle závěti obdržet. V takovém případě bude ustanovení závěti týkající se této položky bez právních následků.¹⁰⁵ Podle § 461 odst. 2 OZ je vyloučeno přirůstání dědických podílů mezi dědici ze závěti. Není vyloučeno, aby byly dědické podíly dále modifikovány, ať už započtením nebo relativní neplatností závěti.

3. 5 Podmínky v závěti podle současné právní úpravy

Podmínky v závěti, jak je známe z římského práva a z historie, byly vymazány z právní úpravy v roce 1964. Byla to doložka času a příkaz. Institut vydědění se do právního řádu vrátil zpět. Jedinou výjimkou, která zůstala a zákon ji připouští, je kolace, tedy zůstavitelův projev vůle učiněn jako příkaz k započtení podle ustanovení § 484 OZ.

Někdy bývají za podmínky svého druhu označována i další ustanovení v závěti, jež však nelze považovat za podmínky v tom smyslu, jak byly chápány v minulosti a jak jsou chápány ve většině ostatních právních řádech. Mezi tato ustanovení bývá řazeno zůstavitelovo právo odkázat nemovitou věc jedné osobě a zřídit k této nemovitosti věcné břemeno ve prospěch druhé osoby. Osoba, která má být z věcného břemene oprávněna, má postavení závětního dědice. Ustanovení o zřízení věcného břemene nelze označit za podmínku, protože zůstavitel takovým ustanovením realizuje pouze své právo, které mu zákon přiznává.^{106 107}

Charakter podmínky, která nemá právní následky, nemá ani ustanovení závěti o povinnosti dědice vyplatit peněžité podíly jiným osobám. Jestliže zůstavitel v závěti uvede, že jeden dědic má druhému vyplatit nějakou peněžitou částku, jde o vyjádření zůstavitelovy konkrétní představy o vypořádání dědictví. Částka, kterou má dědic vyplatit, může být určena konkrétní výší (např. „Celý svůj majetek dědí můj syn Petr, který je ale povinen vyplatit vnučce Elišce částku 100 000,- Kč“) nebo zůstavitel jen určí pravidla pro její určení („automobil nabývá syn Petr, který je povinen vyplatit vnučce Elišce částku, která odpovídá jedné polovině z ceny tohoto automobilu“).¹⁰⁸

¹⁰⁵ MUZIKÁŘ, Ladislav. Dědické podíly a jejich výpočet. *AD NOTAM*, č. 1, 1997, s. 7-12.

¹⁰⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1183.

¹⁰⁷ V této souvislosti je vhodné poznamenat, že se praxe postupně vyvíjela a měnila. Nejprve to bylo chápáno jako podmínka, ale nakonec bylo takové ustanovení povoleno a nebylo považováno za podmínku, tudíž jsou taková ustanovení v závěti platná. Obdobně i usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2001, č.j. 24 Co 51/2001-133.

¹⁰⁸ MUZIKÁŘ, Ladislav. in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1284.

Pokud zůstavitel uvede do závěti podmínku, zákon s ní nespojuje neplatnost závěti, ani neplatnost ustanovení v závěti, na něhož se podmínka váže. Na takovou podmínku se hledí, jako by nebyla napsaná, tedy soudní komisař k nim v dědickém řízení při vypořádání dědiců nebude přihlížet a bude záležet jen na dobré vůli či morální odpovědnosti dědiců, zda podmínky v závěti budou, či nebudou respektovat.¹⁰⁹

Za takovou podmínku může být považována podmínka, která povolání dědice váže na různé skutečnosti, které mají v budoucnu teprve nastat (podmínka odkládací), nebo podmínka, která dědické právo povolaného dědice omezuje jen na dobu, než nastane určitá událost (podmínka rozvazovací). Jak víme, v občanském právu je obecně možno vázat účinky právních úkonů na podmínky odkládací či rozvazovací, ale v úpravě dědického práva je stanoven opak. Proto ustanovení § 478 OZ představuje zákonnou výjimku z pravidla, které je upraveno v § 36 odst. 1 OZ, tj. výjimku z možnosti podmínit právní následky právního úkonu nejistou skutečností.¹¹⁰

Odpovědí na otázku, co vedlo zákonodárce k tomu, aby zařadil ustanovení § 478 OZ do platné právní úpravy, byl asi nepochybně argument, že mrtvý nemá vůli, takže ani k jeho příkazům nelze po jeho smrti přihlížet a aby dědic nebyl zbytečně omezován zůstavitelovou vůlí při pozdějším nakládání se zděděným majetkem – tedy s majetkem, který vlastně nevytvořil. Absence podmínek v současném právu je jedním z příkladů devastace dědického práva tehdejšími socialismem. Je přehlížena autonomie vůle, což má za následek nesplnění funkce občanského práva, kterou je umožnit svobodné rozvíjení soukromého života. Nový OZ¹¹¹ se v některém¹¹² ze svých ustanovení k podmínkám opět vrací. Tento krok je velmi přínosný, neboť každý jedinec bude mít možnost prosadit své svobody, libovolně si utvářet soukromý život a bude ponechán co nejširší prostor svobodné iniciativě člověka.

3.5.1 Kolace neboli započtení

Součástí textu závěti může být výslovný projev vůle zůstavitele, aby po jeho smrti došlo k započtení darování na dědicův podíl toho, co mu zůstavitel v průběhu života bezplatně daroval, pokud ovšem nejde o obvyklá darování v zůstavitelově rodině. Kolace je institut, který není považován za podmínku, a proto se k započtení, pokud je uvedeno v závěti, přihlíží. Vždy je ale nezbytné zkoumat obvyklé zůstavitelovy poměry, jelikož není pravdou, že co se za obvyklé darování považuje v jedné rodině, se považuje za obvyklé darování i v jiné rodině. Proto se

¹⁰⁹ KOVÁŘOVÁ, Daniela. Nakládání s vlastním majetkem formou závěti. *Právo a rodina*. 2005, č. 6, s. 1-5.

¹¹⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer press, 2007. s. 71-72.

¹¹¹ Návrh nového občanského zákoníku, schválená sněmovní verze z listopadu 2011.[cit. 28.11.2011]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>. >

¹¹² O tom více v poslední kapitole.

zpravidla vychází z majetkových poměrů zůstavitele. Započtení má význam v případě, kdy jsou k dědění povoláni dva a více dědiců.¹¹³ Na dědický podíl ale nelze započítat plnění, k němuž byl zůstavitel povinen.

Tento právní institut bude mít své místo bezpochyby u tzv. neopomenutelných dědiců, čili potomků s ohledem na jejich zákonný nárok na povinný podíl z dědictví. Kolace totiž umožňuje, aby se sáhlo na velikost nebo existenci jeho chráněného práva,¹¹⁴ pokud by ale obdarovaný vrátil dar za zůstavitelova života, není k započtení důvod.¹¹⁵ Druhým způsobem, jak kolaci provést, když zůstavitel v závěti příkaz k započtení nedal, je, pokud by byl obdarovaný dědic neodůvodněně zvýhodněn proti neopomenutelnému dědici. Toto ustanovení chrání neopomenutelné dědice, pouze v jejich zájmu ze započtení provést.

Domnívám se, že kolace má své výhody i nevýhody. Nevýhodu započtení můžeme spatřovat např. v okolnosti, kdy dědic za života zůstavitele obdržel dar a toto darování bylo podmíněno určitými povinnostmi či závazky ze strany obdarovaného. Obdarovaný tyto povinnosti splnil, proto byl následně odměněn. Jeví se mi celkem nespravedlivé, kdyby ohledně tohoto daru vyslovil zůstavitel ve své závěti příkaz k započtení. Zkrátí by tím díl tohoto dědice. Na druhou stranu ale možnost započtení na dědický podíl má napomoci tomu, aby zůstavitelův majetek, který se stane předmětem dědictví, byl mezi dědice rozdělen takovým způsobem, aby se mezi nimi vyrovnaly rozdíly s přihlédnutím k prospěchu, kterého se některým dědicům od zůstavitele již za jeho života dostalo.¹¹⁶

3. 5. 2 Ustanovení náhradního dědice

Domnívám se, že málokdy nastane situace, v níž porízení závěti a její účinnost spadá v jeden časový okamžik. Především se tak stane, když je osoba těžce nemocná a ví, že konec jejího života není daleko nebo osoba, u které je jisté, že vzhledem k současným podmínkám a prostředí, v nichž se nachází, je její život ohrožen. Proto není vyloučeno, aby taková osoba sepsala vlastnoruční nebo jinou formu závěti, která bude splňovat všechny náležitosti vyžadované pro její platnost. Tato situace je ale poměrně výjimečná.

V dnešní době závět' píší i mladí lidé, kteří nemají potomky, když ví, že mají podstoupit náročnou operaci, misi nebo dlouhou cestu a na jejich kontě je připsané nemalé množství peněz, ale většinou jsou to lidé v důchodovém věku. Ve většině případů těmito lidem nejsou jejich blízcí

¹¹³ MIKEŠ, Jiří, Muzikář, Ladislav. *Dědické právo: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního. Praktická příručka*. 3. vydání Praha: Linde, 2007. s. 78.

¹¹⁴ Shodně i PARKANOVÁ, Ivanka. Zamyšlení nad ustanovením § 484 odst. 1 o. z. o započtení. *Socialistická zákonost*, 1989, roč. XXXVII, č. 10, s. 619-622.

¹¹⁵ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 22. 5. 1995, sp. zn. 18 Co 411/94, publikované v *AD NOTAM*, č. 6, 2007, s. 171.

¹¹⁶ MIKEŠ, Jiří. *Dědické právo (právní rádce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. s.83.

a příbuzní, kteří jsou neodmyslitelnou součástí jejich života, lhostejní. Pamatují na jejich budoucí zabezpečení v případě, když by se stala nějaká nepředvídatelná událost, která by nedovolovala pořizovateli být dále s blízkými osobami. V této souvislosti mě napadá jediná otázka, zda v současnosti převažuje testamentární dědická posloupnost či intestátní. V současné době zcela jistě převažuje intestátní posloupnost, závětí je málo. Touto otázkou se zabývala i Dvořáková Závodská¹¹⁷, která ve svém článku píše, že v současné době, tj. v roce 1999, ač bylo o závěti v různých médiích napsáno hodně článků, stále to nestačí k tomu, aby lidé psali více závětí a hlavně, když se rozhodnou sepsat závěť, tak je neplatná, protože neznají veškeré zákonné požadavky platné závěti, tudíž nastupuje zákonná posloupnost. Navíc jsem měla možnost konzultovat tuto problematiku s paní notářkou Leonou Václavkovou a ta mi tento fakt víceméně potvrdila. Někdy k ní chodí lidé poradit se, jak naložit se svým majetkem, protože neví, jaká je možnost vyhnout se rigidním ustanovením zákona, jsou to lidé zastupující všechny věkové skupiny. V dnešní době je možné se setkat se závětí spíše výjimečně.

V praxi je mnoho případů, kdy uplyne delší doba mezi pořízením závěti a její účinností, a proto by tato právní skutečnost neměla být podceňována a pořizovatel závěti by měl mít na paměti, že během této doby se mohou rodinné a příbuzenské vztahy změnit. Okruh povolaných dědiců se může zúžit nebo úplně změnit, dokonce může dojít i ke změně skladby majetku. Pro tyto případy existuje možnost, kdy by závětí povolaný dědic dědictví nenabyl, je jedno z jakých důvodů, může mu pořizovatel v závěti ustanovit náhradníka. Mohl by dokonce ustanovit i náhradníka náhradníkovi. Náhradním dědicem může být ustanoven kdokoli – spoludědic, ale i třetí osoba.

Když se ale podíváme do zákona, zjistíme, že platná právní úprava institut náhradního dědice výslovně neřeší, proto musíme vycházet ze současné praxe soudů¹¹⁸, která říká, že lze určit osobu pro případ, kdyby dědic povolaný na prvním místě dědictví z nějakého důvodu nenabyl, nastoupí na jeho místo. Tímto zůstavitel vlastně zamezí, aby se ohledně uvolněného podílu závětního dědice uplatnilo dědění ze zákona.¹¹⁹

Dříve se vedla diskuze o tom, zda ustanovení náhradního dědice v závěti patří mezi podmínky připojené k závěti, ale soustavná praxe tuto úvahu rozptýlila. Z historie známe institut svěřeneckého náhradnictví, čili fideikomisární substituci, ta byla na našem území platná až do roku 1950. Nicméně právní řady Rakouska a Německa tento institut ve svých právních rádech mají zakotven. Podstata svěřeneckého nástupnictví spočívá v tom, že majetek tvořící dědictví

¹¹⁷ DVOŘÁKOVÁ ZÁVODSKÁ, Jana. Závěť. *Právo a rodina.*, 1999, č. 10, s. 16-19.

¹¹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. 1. 2009, sp. zn. 28 Cdo 4983/2008, nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2000, sp.zn. 28 Cdo 2191/2000.

¹¹⁹ ČÍŽKOVSKÁ, Veronika. K některým otázkám československého dědického práva. *Právník*, 1978, č. 10, s. 907-908.

může zůstavitel zanechat dědici (institutovi) s tím, že v případě nějaké pozdější události, např. smrti dědice (institutu) či uzavření sňatku původně za dědičku povolanou pozůstalou manželku, má zděděný majetek připadnout dalšímu dědici (substitutovi). Takto ustanovené osoby v závěti, neměli postavení spoludědiců, neboť k přechodu pozůstalého majetku nedocházelo v jeden okamžik. Tato právní úprava měla své výhody a nevýhody. Bezpochyby jednou z výhod je stav, že majetek, který pocházel od zůstavitele, se udržel v jeho rodině, ale nevýhodou bylo omezení s dispozicí a nakládání s majetkem. Institutovi sice patřily všechny užitky a požitky, ale k nakládání bylo třeba souhlasu substituta, jehož postavení bylo vůči zůstaviteli ve vztahu univerzálního sukcesora.¹²⁰ Podle mého názoru není správné, že svěřenecké nástupnictví nemá v současném právním řádě žádnou oporu, neboť majetek, který se dědí z pokolení na pokolení a je zhodnocován předky po staletí, by se měl najednou dostat do vlastnictví někoho cizího? Platná právní úprava je v mnoha ohledech velmi nedostatečná, naštěstí, když se podíváme do nového občanského zákoníku, tento institut tam pod § 1507 a násl. nalezneme.

Právní řád nepřímou umožňuje ustanovit náhradního dědice, jde o tzv. náhradnictví obecné, čili vulgární substituci. Je celkem vhodné v souvislosti s touto problematikou zamyslet se nad úvahou, proč zákonodárce obecné náhradnictví ponechal v současném právním řádu. Domnívám se, že jedna z jeho prvotních myšlenek nepochybně směřovala k úvaze, když zákon obsahuje právní úpravu dědění ze zákona a dědění ze závěti, je nutno umožnit i další realizaci dědicovy vůle v tom smyslu, když dědic má právo dědičnou posloupnost ze zákona zaměnit tím, že určí v závěti jednotlivé dědice, nemůže mu být dále upíráno právo možnosti určit pořadí jednotlivých dědiců. Nehledě na to, že zákon taktéž počítá s možností, že někteří přednostně povolání dědici nemusí z nějakého důvodu dědit a na jejich uvolněné místo pak nastoupí jiné osoby.

Vzhledem k tomu, že v současnosti nemáme právní úpravu tohoto institutu, chybí i výkladová pravidla pro řešení sporných situací, proto není divu, že nemusí být plně respektována skutečná vůle zůstavitele. Užitečnost výkladových pravidel je možné spatřovat v novém občanském zákoníku. Tato pravidla dávají zůstaviteli vodítko, jak bude postupováno při výkladu určité situace, navíc se od nich může zůstavitel odchýlit, neboť jsou dispozitivní povahy. Z toho vyplývá, že právní úprava náhradnictví v textu zákona je potřebná. V budoucnu bude možné, aby se předešlo všem sporům, co se týče výkladu zůstavitelovy poslední vůle a snížila se tím i míra zásahů státních orgánů, ať už notářů nebo soudů.¹²¹

¹²⁰ MIKEŠ Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 76-77.

¹²¹ BEDNÁŘ, Václav. Dědická substituce. In KNOLL, Vilém, KARHANOVÁ, Martina. *Naděje právní vědy*. Býkov 2007. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 221- 226.

4. Zákonné požadavky kladené na formu závěti

Projev zůstavitelovy vůle musí být v závěti vyjádřen v určité formě. Formální náležitosti vyplývají z obecných ustanovení o právních úkonech (§ 34 a násl. OZ) a dále z ustanovení o dědění ze závěti (§ 476 a násl. OZ). Všechna tato ustanovení mají kogentní charakter a jejich nedodržení má za následek absolutní neplatnost takového právního úkonu. Do skupiny formálních náležitostí se řadí obecné náležitosti, které jsou platné pro všechny formy závěti a speciální náležitosti, které platí jen pro určitou formu závěti.¹²² Všechny tyto náležitosti jsou důležitým předpokladem pro platnost závěti. Jsou zcela jistě zárukou, aby byla skutečná zůstavitelova vůle realizována a aby po jeho smrti nedocházelo ke zbytečným sporům.¹²³

Když hovoříme o formě závěti, máme tím na mysli způsob, kterým je projevena navenek pořizovatelova vůle. Každé osobě, jež se rozhodne zřít poslední pořízení, by měla v hlavě projít nejen myšlenka, jakou osobu ustanoví dědicem, ale i jaké formální požadavky je nutné dodržet, aby zamýšlený projev vůle měl chtěné následky a aby se stal platným právním úkonem.

Závěť musí být sepsána v písemné formě, jinak je neplatná. Ústní závěť současná právní úprava nepřipouští. Závěť musí splňovat formální požadavky jako jsou - den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsána. Společná závěť více zůstavitelů, která byla známá z dob dřívějších, je neplatná. Na našem území do konce roku 1950 měla v právní úpravě oporu i tzv. dědická smlouva. Smlouva mohla být uzavřena pouze manželi ve formě notářského zápisu. Její význam spočíval ve slibu manželů daných sobě navzájem, že v případě smrti manžela zanechaný majetek má připadnout druhému z nich. Dědění na základě této smlouvy mělo přednost před děděním ze zákona i před děděním ze závěti. Jednostranné zrušení smlouvy bylo nemožné.¹²⁴

Současná právní úprava zná dělení závětí na závěť soukromou (vlastnoruční neboli holografní, která je upravena v § 476a a závěť alografní upravenou v § 476b a násl. OZ) a závěť úřední neboli veřejnou (sepsanou notářským zápisem, upravenou v § 476d odst. 1 OZ, která je veřejnou listinou).¹²⁵

4.1 Závěť psaná vlastní rukou zůstavitele

Vlastnoručně psaná závěť neboli holografní je tradičně považována za nejjednodušší formu závěti, neboť její zřízení nevyžaduje žádnou součinnost třetích osob, nenese žádné

¹²²SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer press, 2007. s. 77.

¹²³KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo. II. svazek*. Praha: Orbis, 1974. s. 592.

¹²⁴MIKEŠ, Jiří. MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 92.

¹²⁵Jakou formu závěti pořizovatel zvolí, záleží pouze na něm. Každé platné pořízení má stejnou hodnotu.

finanční náklady, lze ji kdykoliv zrušit, změnit a je pro pořizovatele pohodlná. Zákon nežadá nic jiného, než aby byla závěť napsaná vlastní rukou a na konci byla zůstavitelem podepsána. Zůstavitel musí v této závěti ještě vlastnoručně uvést den, měsíc a rok, kdy ji podepsal. Zákonem není vyžadováno, aby tato závěť byla uložena do CEZ, je možné ji předat známému k úschově nebo ji mít schovanou doma. Pokud se pořizovatel závěti rozhodne do napsané a uložené závěti učinit dodatečné zásahy, jsou považovány za platné. Škrtně-li pořizovatel některá ustanovení závěti, jedná se o částečné zrušení části závěti, přičemž není vyžadováno to datovat a podepisovat. Ohledně dopsání nového ustanovení do závěti, neplatí zmíněný režim, je nezbytné dodržet veškerá ustanovení o náležitosti závěti. Právní úprava je zakotvena v § 476a OZ.

K platnosti vlastnoruční závěti je nezbytné, aby byl text napsán vlastní rukou zůstavitele a jím byl i podepsán. Zákon požadavkem vlastnoručně napsaného textu sleduje zajištění pravosti závěti. Rukopis vykazuje specifické rysy písma pisatele. Díky tomu lze srovnat více dokumentů, které pocházejí od zůstavitele a na základě těchto zjištění, lze následně dojít k závěru, zda zůstavitel závěť skutečně psal. Znalec z oboru písma může na tazích písma zjistit, jestli zůstavitel při pořizování závěti nejednal v duševní poruše.¹²⁶

Mnohem náročnější důkazní situace nastane dědici v případě, když zůstavitel, který za normálních okolností píše pravou rukou, napíše závěť levou rukou¹²⁷ z důvodu dočasné nehybnosti pravé ruky. I takto sepsanou závěť je třeba považovat za planou¹²⁸, nicméně v tomto případě je, dle mého názoru, vhodnějším řešením, pokud chce zůstavitel své dědice ušetřit soudním sporům a rozepřím, sepsat závěť v jiné zákonem stanovené formě. Pokud je závěť nebo některé z jejích ustanovení nečitelné, je toto ustanovení nebo část závěti neplatná.

Za dodržení podmínky vlastnoručnosti¹²⁹ je třeba považovat, pokud zůstavitel sepíše závěť jinou částí těla než rukou (např. ústy nebo nohou), ale pouze tehdy, je-li pořizovatel závěti osoba stížená tělesnou vadou a ta je překážkou neumožňující psát vlastní rukou. Pokud pořizovatel závěti takovým způsobem píše obvykle, nezakládá takto sepsaná závěť pro dědice důkazní nouzi.¹³⁰ Jaký jazyk a písmo zůstavitel zvolí, je zcela na jeho volbě, neboť zákon bližší určení neobsahuje.

¹²⁶ MIKEŠ, Jiří. MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 92.

¹²⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19. 12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001 : „Požadavek vlastnoručního sepsání závěti je splněn i v případě, byla-li sepsána nedominantní (např. levou rukou) rukou zůstavitele.“

¹²⁸ MUZIKÁŘ, Ladislav. in HOLUB, Milan a kol. *Občanský zákoník – komentář, 1. Svazek*. Praha: Linde, 2003. s. 663.

¹²⁹ K tomu rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004. Pojem „vlastní rukou“ je na místě interpretovat jako požadavek, aby pořizovatel celou závěť (tj. všechny její obsahové náležitosti) napsal vlastní rukou, popřípadě aby je-li zdravotně postižen, napsal např. nohou, či za pomoci protézy, je-li tento způsob psaní u něj možný a obvyklý a nese-li současně takový způsob psaní charakteristické znaky rukopisu pořizovatele závěti.

¹³⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 76.

K platnosti závěti psané vlastnoručně je třeba, aby takto bylo napsáno ustanovení dědice, výše dědického podílu, popř. ten, který dědí, podpis a datum podpisu. Vlastní rukou nemusí být proto napsáno zdůvodnění závěti, tedy proč se zůstavitel rozhodl určit někoho za svého dědice. Dle Choděry může být odůvodnění závěti, např. že zůstavitel odkazuje něco někomu proto, že si ho váží, že se o něj staral, pomáhal mu apod., napsáno na téže listině na psacím stroji, aniž by tím porušoval právní předpis o napsání závěti vlastní rukou.¹³¹

4.1.1 Podoba vlastnoruční závěti

Jakým způsobem bude písemnost v nadpise označena, není relevantní. Právní úkony se vykládají dle svého obsahu, nikoliv podle toho, jak jsou pojmenovány. Není podstatné, aby se slovo „závěť“ vyskytovala v obsahu textu.¹³² Vlastnoručně psaná závěť může být pojata i jako adresovaný dopis druhé straně – dědici, třetí osobě, které je tímto svěřována do úschovy. Aby předepsaný text měl povahu závěti, nesmí chybět žádná z předepsaných náležitostí.

Nezáleží ani na materiálu, který se má pro psaní poslední vůle použít. Záleží pouze na tom, aby technické vlastnosti materiálu, na němž má být text zachycen, byly trvanlivější povahy. Pořizovatel závěti může sepsat závěť na papír, látku, kámen, tabuli a je zcela na jeho úvaze, čím onu závěť napíše.

V případě psaného textu na papír, je důležité myslet na délku textu. Pokud bude závěť delšího rázu a jeden list papíru nepostačí, je třeba použít arch papíru. Když použijeme více listů, musí být po dokončení spojeny tak, aby je bez porušení nebylo možno rozpojit. V případě, že se listy nepodaří spojit dohromady, musí osahovat alespoň číselné označení. Doporučuje se, i já mám stejný názor, pro zabránění případným potížím, každou ze samostatných stran uzavřít uvedením dne, měsíce a roku, s připojením vlastnoručního podpisu zůstavitele. Uvedením data – tj. dne, měsíce a roku, kdy byla závěť podepsaná, slouží k rozlišení, která, v případě více závětí postupně zřízených, má přednost před závětmi sepsanými dříve.¹³³ Ale jak jsem výše uvedla, je to pouhé doporučení, aby nedošlo k podvrhu, pokud se tak nestane, i tak bude závěť platná, pokud je zde patrná návaznost jednotlivých listů a že je poslední list podepsán zůstavitelem.¹³⁴

¹³¹ CHODĚRA, Ondřej. Závěť jako projev vůle zůstavitele. *Právník*, 1984, č. 5, s. 438-448.

¹³² KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo*. II. svazek. Praha: Orbis, 1974. s. 593.

¹³³ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka. Pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání, Praha: Linde, 2007. s. 93.

¹³⁴ Shodně i BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 76 nebo ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. III. díl. Praha: V. Linhart, 1936. s. 439.

4.1.2 Problematické otázky spojené s umístěním data v závěti

Podstatnou náležitostí platné závěti je uvedení dne, měsíce a roku, kdy byla závěť podepsaná. Na tento požadavek je kladen důraz z důvodu právní jistoty pro případ, že zůstavitel napsal několik závětí, které vedle sebe nemohou obstát. Není-li v závěti uveden den, měsíc a rok, kdy byla závěť podepsaná, je neplatná, a to i tehdy, dalo by se datum podepsání závěti dokázat svědecky, z obálky, v níž byla uzavřena apod.¹³⁵ Bednář tvrdí, že datum nemusí být v závěti napsáno vlastní rukou zůstavitele, neboť z ustanovení § 466a OZ takový požadavek nevyplývá. Argumentuje především tím, že pro platnost závěti postačí vlastnoručně psaný text a podpis, a proto nelze § 466a OZ rozšiřovat a dovozovat z něj opak. Nicméně právní doktrína¹³⁶ i judikatura¹³⁷ zastávají jiný názor. Dlouho jsem se nemohla ztotožnit s názorem Bednáře, kromě jeho tvrzení jsem žádnou jinou argumentaci, až na jednu výjimku¹³⁸, nenašla. Řešení této otázky je sporné, a proto bych ponechala otevřený prostor pro individuální posouzení každého z nás. Je mi zcela jasné, co učiní soudní komisař, když uvidí, že v holografní závěti nebude datum uvedené vlastní rukou zůstavitele. Závěti se nebude dále zabývat a prohlásí ji za neplatnou pro rozpor se zákonem. Domnívám se, že je ale správné přiklonit se k názoru výše uvedených autorů a k důvodům závětní dědičky v soudním rozhodnutí¹³⁹ a zaujmout opačné stanovisko k formalistickému výkladu praxe.

Městský soud v Praze¹⁴⁰ se zabýval problematikou umístění data v závěti, protože z § 476 odst. 2 OZ, ani z jiného zákonného ustanovení nevyplývá způsob, jak a kam umístit datum a podpis na listinu obsahující poslední vůli zůstavitele. Názor na problematiku data a podpisu závěti se postupně vyvíjel.

¹³⁵ KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo*, II. svazek. Praha: Orbis, 1974. s. 593.

¹³⁶ Srov. MUZIKÁŘ, Ladislav in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1284, dále MIKEŠ, Jiří. *Dědické právo (právní rádce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. s. 63.

¹³⁷ R 44/ 99: „*Holografní závěť je platným právním úkonem jen tehdy, byl-li v ní uvedený den, měsíc a rok, kdy byla podepsaná, napsaná vlastní rukou zůstavitele.*“

¹³⁸ Usnesení Městského soudu v Praze č.j. 24 Co 181/97-35, ze dne 30. 6. 1997 uveřejněné v *AD NOTAM*, 1997, č.5, s. 114-115, kdy se závětní dědička odvolala proti usnesení soudu 1. stupně, který rozhodl, že závěť je neplatná. Argumentovala především tím, že v § 476 OZ není uvedeno, zda musí v každém případě závěť psaná vlastní rukou obsahovat i vlastní rukou uvedené datum závěti. Ustanovení § 476a OZ, které upravuje vlastnoruční závěť, uvádí, že taková závěť musí být vlastní rukou napsána a podepsána, jinak je neplatná. Z toho odvolatelka dovozuje, že pokud jde o další náležitosti závěti (její datování), nemusí být datum uvedeno vlastní rukou. Platná právní tak umožňuje, aby holografická závěť byla datována i jinak než vlastní rukou a tudíž nevyklučuje, aby holografická závěť byla podepsaná ověřeně. Pak je samozřejmé, že datování podpisu se realizuje prostřednictvím ověřovacího prohlášení příslušného úřadu, jak tomu bylo i v tomto případě. Proto je závěť platná. A nevyklučuje se možnost, aby závěť byla vlastnoručně napsána a před příslušným orgánem oprávněným úředně ověřovat podpisy, byla podepsána a ten ověřil její podpis a umístil zde ověřovací doložku s datem. Nicméně odvolací soud přezkoumal napadené usnesení a dospěl k závěru, že odvolání není důvodné.

¹³⁹ Viz předchozí soudní rozhodnutí.

¹⁴⁰ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.12.2002, č.j. 24 Co 297/2002-127.

Judikatura¹⁴¹ dovozuje, že podpis musí být umístěn na konci závěti, neboť se jím dovršuje celý text závěti. V případě umístění data traduje jiný názor. Datum v závěti může být umístěn na jakémkoliv místě závěti, aniž by to mělo vliv na platnost závěti. Pokud ale chybí v závěti datum nebo je nesprávně uvedeno, nelze ho nahradit žádným jiným důkazním prostředkem, ani listinným. Uvedení místa, kde byla závěť sepsána, není podmínkou její platnosti. Datum musí být v závěti uvedeno v době, kdy ji zůstavitel podepisuje, nestačí pouhé pozdější připojení.

Otázkou je, zda může být datum určeno i jinak než úplným uvedením dne, měsíce a roku, například uvedení nějaké události, o jehož časovém určení nemůže být pochyb, například slovy „*v den svých šedesátých narozenin*“. Současný rigidní výklad striktně trvá na označení úplným datem, což znemožňuje vyložit vůli zůstavitele a činí závěť, pro případ jiného označení data, neplatnou.¹⁴² Myslím si, že je tohle opět nešvar současné praxe. Pokud je nepochybné, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena, nebo není problém takové datum zjistit, měla by být považována za platnou i taková závěť, kde bude např. napsáno „na Silvestra 2005.“

Podle názoru Fialy patří datum mezi formální, nikoliv obsahovou náležitost závěti, a proto pro její platnost není třeba, aby datum bylo uvedeno na jeho konci, případně nemusí být kryto ani podpisem, může být uvedeno na kterémkoliv místě listiny. Pokud ale není na listině datum vyznačeno, považuje se závěť za neplatnou.¹⁴³

Ohledně omylu v datování Městský soud v Praze vydal rozhodnutí, v němž byla vyjádřena tato právní věta: „*To, že se zůstavitel dopustil při sepsání vlastnoruční závěti omylu v jejím datování nesprávným číselným údajem o roku, v němž byla závěť podepsaná, nepůsobí neplatnost závěti, pokud lze z jejího obsahu ve spojení s okolnostmi, ze kterých byla podepsaná, usoudit rok, kdy byla podepsaná.*“¹⁴⁴

4.1.3 Různý výklad pojmu „podpis“

Pro platnost holografní závěti je nezbytný vlastnoruční podpis. Podpis mechanickým prostředkem, psacím strojem, faksimilem apod. nestačí.¹⁴⁵ Podpis uzavírá celý text závěti, a proto musí být uveden až za textem. Zůstavitel jím stvrzuje, že je původcem závěti. Na text, který je uveden za podpisem závěti, se hledí, jako by nebyl napsaný a tudíž nevyvolává žádné právní účinky. Za jedinou výjimku lze v tomto případě považovat uvedení data, kdy byla závěť sepsána, pokud se nachází v blízkosti podpisu.¹⁴⁶ Považuji za podstatné uvést, pokud se zřizovatel závěti

¹⁴¹ Např. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004 „*Podpis musí být umístěn na konci závěti, to neplatí pro umístění data.*“

¹⁴² MUZIKÁŘ, Ladislav in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek.* 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1238.

¹⁴³ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 362.

¹⁴⁴ MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní rádce pro každého).* Praha: Informatium, 1993. s. 63-64.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 594.

¹⁴⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav in HOLUB, Milan et al. *Občanský zákoník – komentář. I. svazek.* Praha: Linde, 2003. s. 663.

rozhodne na listině, která obsahuje jeho poslední vůli, za podpis dodatečně připojit další text měnící či doplňující předchozí text, musí k takovému dodatku připojit den, měsíc, rok a vlastnoruční podpis, kdy se tak stalo, jinak by byl takový dodatek bez právních účinků.

Aby byl podpis platný, musí být uvedeno zpravidla celé jméno a příjmení. Existují ale soudní rozhodnutí¹⁴⁷, která tolerují případy, kdy nejsou v závěti uvedeny obě části, případně rodné jméno je uvedeno pouze zkratkovitě, pokud z obsahu závěti vyplývá, kdo je jejím pisatelem.¹⁴⁸

U soukromých závětí lze připustit i jiný způsob podpisu nebo dokonce jeho náhradu. Týká se to především podpisů uměleckým jménem nebo pseudonymem, pokud je pisatel pod tímto označením společensky znám. Za nedostatečný nelze považovat ani podpis pouhou parafou.

Jelikož právní úprava závěti je, co se týče formální a obsahové stránky velmi strohá, musíme dovozovat z judikatury a z historického výkladu ustanovení § 476a OZ. Mikeš a Muzikář¹⁴⁹ tvrdí, že judikaturou bylo uznáno, aby v příbuzenských vztazích text závěti, především byl-li obsažen v dopise, obsahoval namísto podpisu označení „Tvoje maminka“. V rodinných a příbuzenských vztazích není totiž obvyklé oslovování členů rodiny celým jménem a příjmením. Na místě je spíše oslovení – „teto“, „strejdo“, a proto pokud nevzniknou při tomto označení žádné pochybnosti o osobě, není toto odchýlení od zvyklostí považováno za neplatný právní úkon. S tímto argumentem nemohu souhlasit. Je pravdou, že zákon sice výslovně neurčuje, jakým způsobem a v jakém rozsahu musí zůstavitel připojit pod obsah závěti svůj vlastnoruční podpis, aby bylo možné považovat tento právní úkon za platný. Ale když nahlédneme do historie, zjistíme, že řešení na tuto otázku dává ustanovení § 578 O.Z.O.¹⁵⁰ Shodně i Rouček a Sedláček,¹⁵¹ kteří zastávali názor, že se musí zůstavitel podepsat svým jménem, tj. jménem rodovým, nebo jestliže zůstavitel vůbec takovým jménem bývá nazýván a jím se podpisuje. Nestálo by pouhé označení „Tvůj otec, Tvůj manžel“ atd. I současná judikatura¹⁵² oponuje Muzikáři a Mikešovi, protože za „podpis“ zůstavitele ve smyslu ustanovení § 476a OZ nelze považovat text, který

¹⁴⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp.zn. 21 Cdo 51/2008 „*Za podpis zůstavitele ve smyslu ustanovení § 476a obč. zák. nelze považovat text, který neobsahuje označení zůstavitele ani jménem ani příjmením.*“

¹⁴⁸ FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006. s. 378. R 51/1984 „*Podepsal-li zůstavitel závěť alespoň svým příjmením, je tím splněna náležitost podpisu závěti podle ustanovení § 476 odst. 2 obč. zák., pokud o totožnosti podpisu zůstavitele nejsou žádné pochybnosti.*“

¹⁴⁹ MIKEŠ, Jiří. MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007. s. 94.

¹⁵⁰ § 578 OZO, který upravuje holografii závěť: „*Kdo chce pořizovati písemně a bez svědků, musí závěť nebo dovětek vlastní rukou napsati a svým jménem vlastní rukou podepsati.*“ Tento problém odpovídá v českém OZ ustanovení § 476a OZ, ale tento text neobsahuje pojem „jméno“.

¹⁵¹ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. III. díl. Praha: V. Linhart, 1936. s. 113.

¹⁵² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008.

neobsahuje označení zůstavitele ani jménem, ani příjmením, tedy že ustanovení textu „Tvá matka“, není podpisem závěti.

Výkladem pojmu „podpis“ se ve své publikaci zabývá i Melzer¹⁵³ Existují závěti, které mají na svém konci uvedeno: Petr Novák, Novák¹⁵⁴, Petr¹⁵⁵, P.N, Váš otec Dle Melzera uvedení plného jména spadá do jádru pojmu, stejně i uvedení příjmení. Uvedení pouhého jména je dle něj na hranici neurčité části pojmu a může nastat situace, kdy soudce výklad křestního jména nebude považovat za uvedení jména. Uvedení rodinného vztahu (Váš otec) z jazykového hlediska není uvedení jména.

Podpis zůstavitele by měl být takový, jenž pořízovatel během svého života běžně užíval, aby jeho identifikace nebyla pro pozůstalé v pozdějším dědickém řízení obtížná.¹⁵⁶

4.2 Závěť psaná jinak než vlastní rukou zůstavitele

Allografní závěť se od 1. 1. 1992 opět vrátila do občanského zákoníku jako další závěť soukromého typu^{157, 158} Od vlastnoruční závěti se odlišuje tím, že zákon nevyžaduje, aby byl její obsah sepsán samotným zůstavitelem, není ani relevantní, zda závěť sepíše osoba zůstaviteli blízká, která má z této závěti dědit. Zůstavitel svým prohlášením potvrdí před dvěma současně přítomnými svědky, kteří se poté na listinu podepíší, že se jedná o poslední vůli. Prohlášení zůstavitele musí být učiněno výslovně, což znamená, že zůstavitel musí před přítomnými svědky způsobem, který nevzbuzuje jakékoliv pochybnosti projevit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Za projevení lze považovat i souhlasnou odpověď na svědkovu otázku, zda listina obsahuje zůstavitelovu poslední vůli.¹⁵⁹ Touto závětí nelze zřídit nadaci nebo nadační fond.¹⁶⁰ Alografní závěť je upravena v ustanovení § 476b OZ. Občanský zákoník v ustanoveních § 476e a 476f a ani v jiných ustanoveních výslovně neuvádí, kdo je nezpůsobilým svědkem závěti v případě, má-li podle závěti dědit právnická osoba. Právnická osoba sama o sobě - jak je to dáno její povahou - svědkem závěti být nemůže. Otázku nezpůsobilých svědků závěti je proto třeba v tomto případě řešit pomocí analogie (§ 853 OZ). U této formy lze rozlišit dva typy – obecná dle § 476b a zvláštní dle § 476c OZ.

¹⁵³ MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010. s. 99-100:

¹⁵⁴ Viz rozhodnutí R 51/1984 uvedené výše.

¹⁵⁵ Vážný č. 6437: „*Při závěti psané vlastní rukou (§ 578) stačí po případě podpis zůstavitelův pouhým křestním jménem.*“

¹⁵⁶ HAVRÁNKOVÁ, Alena. Závěť-jednostranný právní úkon, *Právní rádce*, 2007, číslo 7, s. 14-16.

¹⁵⁷ Tj. zřízených jinak než spolupůsobením úřední osoby, než spolupůsobením notáře.

¹⁵⁸ Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

¹⁵⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 78-79.

¹⁶⁰ § 3 odst. 1 zák. č. 227/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů

4.2.1 Allografní závěť

Pro platnost této formy závěti je nezbytné, aby byla vlastnoručně zůstavitelem podepsaná. Písařem této závěti může být kdokoli, kdo umí psát. Projev vůle v tomto případě může být napsán rukou, na počítači, psacím stroji. Pisatelem může být i osoba, která je povolána za dědice v závěti, nicméně nesmí působit jako svědek závěti. Svědek¹⁶¹ závěti může být i jejím pisatelem. Zůstavitel může text závěti diktovat nebo může být napsaný dle jeho pokynů. Ale konec závěti nesmí postrádat označení dne, měsíce a roku, kdy ji zůstavitel vlastnoručně podepsal.

Závěť může být sepsána v jakémkoliv jazyce, kterému zůstavitel rozumí. Ohledně této problematiky v teorii traduje špatný názor, neboť Muzikář¹⁶² tvrdí, že jazyk, kterým je závěť sepsána, musí znát i svědci závěti s odkazem na § 476e OZ. Domnívám se, že vzhledem k tomu, že svědci závěti nemusí znát obsah závěti a svými podpisy na listině pouze potvrzují, že listina obsahuje poslední vůli zůstavitele, což je jejich posláním, lze dovodit, že výklad § 476e OZ spíše svědčí tomu, že tito svědci musí rozumět toliko jazyku, kterým zůstavitel prohlašuje, že daná listina obsahuje jeho poslední vůli, neboť to je onen projev vůle, který svými podpisy dosvědčují.¹⁶³

Zákon pod sankcí neplatnosti vyžaduje, aby při výslovném projevu vůle zůstavitele, že tato listina obsahuje jeho poslední vůli, byli přítomni dva svědci. V některých publikacích¹⁶⁴ je uvedeno, že zůstavitel musí tento projev vůle učinit pouze výslovným způsobem. Nicméně judikatura¹⁶⁵ zastává jiný názor, se kterým souhlasím i já. Podle mého názoru není nutné považovat za neplatné jednání, kterým zůstavitel učiní projev ústně, písemně, popřípadě i jiným způsobem, který je jednoznačný, nesporný a nevzbuzuje jakékoliv pochybnosti.

Dále dle judikatury¹⁶⁶ projev vůle zůstavitele, který je učiněn před dvěma současně přítomnými svědky, že listina obsahuje jeho skutečnou poslední vůli, může být učiněn jak před podepsáním listiny zůstavitelem, tak i po jejím podepsání zůstavitelem, ale za podmínky, že se tak stane v přímé souvislosti s jejím podepsáním svědky a ještě dříve, než svědci listinu podepíší. Svědci přitom nemusí být seznámeni s obsahem závěti, ale musí se však pod text závěti vlastnoručně podepsat, aby v budoucnu nedošlo k pochybnostem ohledně původnosti závěti

¹⁶¹ Rc 2 Cdon 988/95: „Svědkiem ve smyslu § 476 OZ je jen taková osoba, která je touto funkcí předem pověřena a je tímto pověřením srozuměna, není tedy tímto svědkem při pořizování závěti ten, kdo byl tomuto úkonu jen náhodně přítomen.“

¹⁶² MUZIKÁŘ, Ladislav in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1249 nebo MUZIKÁŘ, Ladislav, MIKEŠ, Jiří. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 105.

¹⁶³ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 363. shodně i BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 79.

¹⁶⁴ Např. MUZIKÁŘ, Ladislav, MIKEŠ, Jiří. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 105.

¹⁶⁵ Rc 18 Co 397/98.

¹⁶⁶ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6. 8. 1999, sp. zn. Co 397/98, *AD NOTAM*, 2000, č. 2, s. 43- 44.

Podmínkou platnosti tohoto typu závěti není, aby byla sepsána před svědky. K sepsání textu závěti může dojít několik dnů, měsíců, či roků dříve, než zůstavitel prohlásí před svědky, že se na dané listině nachází jeho poslední vůle.

Podle ustanovení § 476e OZ svědkem takové závěti může být pouze osoba, která je způsobilá podat dostatečně jasné, spolehlivé a uvážlivé svědectví. Tato osoba musí být plně způsobilá k právním úkonům, jako svědek nesmí být osoba nevidomá¹⁶⁷, neslyšící, němá a osoba, která nezná jazyk, ve kterém se projev vůle činí a dále osoby, které mají podle závěti dědit. Závět', při jejímž pořízení působila jako svědek osoba blízká jen některému z více závětních dědiců (§ 476f OZ), je neplatná jen v té části, kde bylo pořízeno ve prospěch tohoto závětního dědice (§ 41 OZ). Část závěti, která se týká jen pořízení ve prospěch jiných dědiců, je platná.¹⁶⁸

Vzniká otázka, jaké datum má být v závěti uvedeno, když se zákon ve svých ustanoveních ani slovem nezmiňuje. Je sporné, jestli má být v závěti uvedeno datum podpisu závěti zůstavitelem nebo datum, kdy zůstavitel před svědky prohlásil, že se jedná o jeho poslední vůli. Názor Muzikáře¹⁶⁹, který tvrdí, že zůstavitel musí podepsat závět' ve stejný den jako svědci, se zde argumentačně opírá o ustanovení § 476 odst. 2 OZ¹⁷⁰, z něhož dovozuje, že na závětní listině musí být uvedeno pouze jediné konkrétní datum, jinak je závět' neplatná, nelze přijmout, a to hned z několika důvodů. Pokud závětní listina obsahuje více dat (např. pokud bude zůstavitel v závětní listině specifikovat nějaký svůj majetek slovy „barevná TV, která byla zakoupena dne 1. 3. 2008“), nemusí to vždy způsobovat její neplatnost. Za neplatnou listinu by se považovala pouze taková, z nichž bychom nemohli spolehlivě určit okamžik, kdy se stala platnou závětí. Je nutno se ptát, které datum má být v závětní listině uvedeno a zda je možné, aby zůstavitel listinu podepsal v jiný den nežli svědci. Důležité je oddělit závět' holografní a závět' alografní. Jestliže se holografní závět' stává platnou – po splnění všech ostatních zákonných podmínek – již zůstavitelovým podpisem, u závěti alografní tomu tak není, tam se listina stává platnou až v okamžiku, kdy ji podepíše dva svědkové.¹⁷¹

¹⁶⁷ Rc 30 Cdo 2567/2004: „Osobou nevidomou ve smyslu ustanovení § 476e OZ, se rozumí fyzická osoba, které zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, resp. podstatně snižuje, možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit.“

¹⁶⁸ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.11.1999, č.j. 24 Co 328/99-55, *AD NOTAM*, 2000, č. 6, s. 136-137.

¹⁶⁹ MUZIKÁŘ, Ladislav in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1249 nebo MUZIKÁŘ, Ladislav, MIKEŠ, Jiří. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 105.

¹⁷⁰ „V každé závěti musí být uveden den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, jinak je neplatná.“

¹⁷¹ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 364. Shodně i BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 80.

Zákon výslovně nestanoví, že by svědci v závěti měli být identifikováni a to alespoň jménem a příjmením, protože podpisy jsou často nečitelné a jedině tak lze předejít případným sporům v dědickém řízení.¹⁷²

4. 2. 2 Závěť týkající se osoby, která nemůže psát nebo¹⁷³ číst dle § 476c OZ

Tato závěť a závěť zřízená formou notářského zápisu je možností zřídit závěť pro osoby, které neumí nebo nemohou číst a psát¹⁷⁴. V tomto případě je nezbytná ale přítomnost pisatele, předčitatele a tří svědků. Závěť je sepsaná jinou osobou, buď jeho vlastní rukou, nebo na počítači.

Při pořízení této závěti postupem podle § 476c OZ je nezbytné, aby všichni tři svědkové úkonu závěti, včetně pisatele a předčitatele, nejsou- li též svědky, byli současně a nepřetržitě přítomni při celém úkonu pořizování závěti, tedy při prohlášení zůstavitele o tom, jaká je jeho poslední vůle, při sepisu listiny, při jejím přečtení, při tom, když zůstavitel potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli a při podpisu svědků.¹⁷⁵ Zákon stanoví, aby zůstavitel potvrdil, že listina obsahuje jeho poslední vůli, ale neříká, jakým způsobem se tak má stát, proto nelze vyloučit mimo souhlas i kývnutí hlavy na dotaz, např. mávnutí ruky.¹⁷⁶ Nakonec musí být listina za přítomnosti zůstavitele a přítomných svědků podepsána. Stejně tak jako u obecné formy alografní závěti je vyloučeno, aby svědky závěti byly osoby, které nejsou způsobilé k právním úkonům, osoby nevidomé, neslyšící, němé a ty, které neznají jazyk, ve kterém se projev vůle činí, ani závětní či zákonní dědicové a osoby jim blízké.¹⁷⁷ Zákon zde vedle označení svědek používá ještě označení pisatel (ten, kdo závěť podle zůstavitelova přání sepsal) a předčítatel (ten, kdo sepsanou závěť pro kontrolu přečetl), kteří však mohou být zároveň též svědky. Přitom ale platí, že pisatel a předčítatel musí být dvě rozdílné osoby. Zákon klade na pisatele a předčitatele obdobné nároky jako na svědky, což znamená, že pokud předčítatel nebo pisatel nejsou zároveň svědky, musí v podstatě splnit všechny předpoklady jako svědci. V závěti musí být uvedeno, kdo byl pisatelem a kdo předčitatelem.¹⁷⁸

¹⁷² SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer press, 2007. s. 82.

¹⁷³ Domnívám se, že vylučovací spojka připouští buď jednu, druhou variantu nebo obě zároveň. Tzn. lze vycházet z faktu, že v případech, kdy pořizovatel zvládá psaní, postačí přítomnost předčitatele a zvládá-li čtení, postačí pouhá přítomnost pisatele. Funkcí pisatele a předčitatele je, že mají nahradit pořizovatele při tom, co nemůže činit sám.

¹⁷⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. 10. 2006, sp.zn. 21 Cdo 2203/2006: „Jen takový zůstavitel, jemuž zdravotní nebo jiná překážka objektivně znemožňuje číst nebo psát, může zřídit platně závěť ve smyslu ustanovení § 476c OZ (§ 40 odst. 1 OZ).“

¹⁷⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 4. 5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004, *AD NOTAM*, 2005, č. 4, s. 149-152.

¹⁷⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer press, 2007, s. 85.

¹⁷⁷ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha:Linde, 2007. s. 97-98.

¹⁷⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 82.

Tato závěť může být pořízena stejně jako závěť allografní v jakémkoliv jazyce, ale pouze za předpokladu, že tomuto jazyku rozumí jak zůstavitel, tak i všichni svědci, pisatel i předčítatel, jelikož tato závěť vyžaduje ke své platnosti, na rozdíl od allografní závěti, aby svědci znali obsah zůstavitelovy poslední vůle.¹⁷⁹ Ustanovení § 476c odst. 2 OZ dále vyžaduje, aby v jejím textu bylo uvedeno, z jakého důvodu je tento typ použit, musí dojít k popsání důvodu, proč zůstavitel nemůže napsat závěť allografní nebo holografní. Dále zde musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst nebo psát, kdo listinu napsal, kdo ji nahlas přečetl a jakým způsobem zůstavitel potvrdil, že tato listina obsahuje jeho pravou vůli.

4.3 Závěť ve formě notářského zápisu

Závěť ve formě notářského zápisu představuje univerzální formu závěti, protože je alternativou ke všem výše uvedeným formám závětí. Nicméně v případech, které zákon stanoví, je nezbytné tuto formu dodržet, jinak by byla závěť stížena neplatností. Od roku 1992¹⁸⁰ je obligatorně tato forma vyžadována, pokud se jedná o zřízení závěti nezletilce, který je starší 15 ale mladší 18 let a od roku 1998¹⁸¹ je obligatorní formou v případě, že se závěti zřizuje nadace nebo nadační fond. Jako alternativní možnost přichází zřízení závěti formou notářského zápisu i u osoby, která nemůže číst nebo psát. Závěť je možné sepsat před jakýmkoliv notářem. Závěť je možné sepsat pouze v českém nebo slovenském jazyce. Pokud pořizovatel jeden z požadovaných jazyků nezná, je nutné přibrat tlumočníka, ale to neplatí v případě, že notář zná jazyk, který používá zůstavitel. V takto sepsané závěti musí být uvedeno, že pořizovateli byl text závěti přetlumočen a že s ním souhlasil. Pokud byl přítomen tlumočník, musí na notářský zápis připojit svůj podpis a otisk svého úředního razítka.¹⁸²

Notáři, kterým stát svěřil vedení notářského úřadu, sepisují notářské zápisy. Jsou to fyzické osoby zastávající veřejnou funkci. Charakteristickým a nepřehlédnutelným znakem pro tuto činnost je, že i když není vykonávána státem nebo jeho orgány, tak jsou výsledky této činnosti nadány tzv. veřejnou vírou (*fides publica*), to znamená, že mají zákonem přiznané kvalifikované účinky, které spočívají v předpokladu jejich pravdivosti, zákonnosti a považují se za správné.¹⁸³

¹⁷⁹FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. s. 366.

¹⁸⁰ Zákon č. 509/1991 Sb., kterým se mění, doplňuje a upravuje občanský zákoník.

¹⁸¹ Zákon č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů (zákon o nadacích a nadačních fondech).

¹⁸² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 83.

¹⁸³ BÍLEK, Petr in BÍLEK, Petr a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář*. 4. vydání. Praha: C. H. Beck, 2000. s. 4-5.

Notář při sepisování závěti formou notářského zápisu, formuluje v souladu se zákonem do písemné podoby skutečný projev vůle zůstavitele, který ale následuje až po právním poučení notářem, v němž se pořizovatel dozví, jak může se svým majetkem naložit pro případ smrti. Notář by měl svou činností minimalizovat prostor pro vznik všech sporů, které by se mohly díky tomuto právnímu úkonu v budoucnu vyskytnout, a rovněž omezuje zpochybnění platnosti takového právního úkonu. Kdyby se přece jen spor o platnost závěti objevil, důkazní břemeno leží na tom, kdo popírá právní úkon obsažený v notářském zápisu. Notář poskytne pořizovateli závěti i kvalifikovanou právní radu, jak nejlépe zformulovat obsah závěti, aby byl v souladu s vůlí zůstavitele i s právními předpisy. Notáři při této činnosti využívají svých zkušeností, které získali během dědických řízení, v nichž působí jako soudní komisaři pověřeni soudem, jakož i poznatků z mnohaleté praxe, kterou získali na bývalých státních notářstvích. Pokud by pořizovatel závěti trval na sepsání závěti i přes poučení notářem a tato závěť by byla v rozporu se zákonem nebo dalšími právními předpisy, je notář ze zákona povinen provedení takového úkonu odmítnout. Notář dále musí sepsání notářského zápisu o závěti odmítnout i tehdy, pokud sám notář či osoba jemu blízká jsou zúčastněni na věci. Vyžadovaný úkon může notář odmítnout i v případě, pokud osoba žadatele bez vážnějšího důvodu nesloží přiměřenou zálohu na odměnu notáře. V okamžiku, kdy je závěť zřízena, notářovou povinností je zajistit, aby byla zaevidována v centrální evidenci závětí.¹⁸⁴

Nezletilec, starší 15. roku věku, který ještě nemá plnou způsobilost k právním úkonům, má jedinou možnost jak naložit se svým majetkem pro případ smrti, aniž by k takovému právnímu úkonu potřeboval součinnost svého zákonného zástupce¹⁸⁵ nebo schválení soudu.¹⁸⁶ Dle současné praxe není nezletilec při svém počínání v ničem omezen a má možnost pořídit o celém svém majetku, nikoliv pouze o té části, kterou nabyt vlastní prací.¹⁸⁷

V některých případech je nezbytné, aby při sepisování notářského zápisu byli přítomni svědci. Z teorie vyplývá, že lze svědky rozdělit do dvou skupin, a to na svědky totožnosti nebo svědky úkonu. Přibrání svědků totožnosti je nezbytné při zřizování notářského zápisu v případě, kdy notář nezná pořizovatele notářského zápisu a jeho totožnost není možno prokázat platným úředním průkazem. Notář si v tomto případě totožnost potvrdí dvěma svědky, které zná osobně nebo kteří se mu prokážou platným úředním průkazem. V případě pořizovatele, jenž nemůže číst nebo psát, je vyžadována přítomnost dvou svědků při sepisování notářského zápisu. Svědci mají být při tom, když se pořizovatel závěti vyslovuje o tom, jaký je obsah úkonu a při předčítání a

¹⁸⁴ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer press, 2007. s. 85-90.

¹⁸⁵ BEZOUŠKA, Petr. Nezletilý a závěť notářským zápisem. *Právní rádce*, 2005, č. 4, s. 19-21.

¹⁸⁶ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha:Linde, 2003. s. 96.

¹⁸⁷ Viz kapitola 2. 1 kde se pojednává o této problematice.

schválení notářského zápisu pořizovatelem. V obsahu notářského zápisu musí být dále uveden důvod přibrání svědků a ti se na konci notářského zápisu musí vlastnoručně podepsat.¹⁸⁸

Svědci totožnosti a svědci úkonu dle ustanovení § 66 NŘ nemohou být osoby, které nejsoucně způsobilé k právním úkonům nebo osoby, které nemohou číst nebo psát. Nemohou jimi být ani osoby blízké, ani osoby, které jsou na věci zúčastněny, ani pracovníci notáře, která notářský zápis sepisuje.

K výhodám takto učiněné závěti zcela jistě patří fakt, že při jejím zřízení je přítomna osoba notáře, který poskytne pořizovateli kvalifikovanou právní poradu jak platně pořídit z hlediska jejího obsahu a i ohledně významu jednotlivých ustanovení závěti v budoucím řízení o dědictví. Závěť takto pořízená je veřejnou listinou, což by v případě sporu, zda byl tento právní úkon učiněn, leží důkazní břemeno na tom, kdo tvrdí, že se tak nestalo. Nemalou výhodou přináší i úschova notářského zápisu v centrální evidenci závětí a také to, že žádný z dědiců nemůže učinit podvrh závěti, či ji změnit nebo zrušit.¹⁸⁹ Nevýhoda této závěti by mohla být spatřována ve skutečnosti, že těžce nemocná osoba může mít problém dostavit se do kanceláře notáře a za jeho součinnosti zřídit závěť. Nicméně i to je důležité uvést na pravou míru. Je důležité vědět, že místní příslušnost notáře zde nehraje žádnou roli, a proto není vyloučeno, aby závěť zřídil kterýkoliv notář v ČR. Měla jsem možnost konzultovat určité problémy s paní notářkou a ta mi řekla, že když je to nezbytně nutné, není vyloučeno, aby za klientem dojela domů. Jistou nevýhodou lze ale spatřovat v určitých finančních nákladech, které musí pořizovatel za služby notáře vynaložit.

¹⁸⁸ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer press, 2007. s. 85-90.

¹⁸⁹ JINDŘICH, Miloslav. Závěť a další listiny pro případ smrti. *Právní rádce*, 1996, č. 5, s. 14-15.

5. Neplatná závěť

Občanský zákoník v současné době postihuje téměř každou vadu právního úkonu absolutní neplatností, k níž orgány veřejné moci přihlíží i bez návrhu dotčené smluvní strany. Tímto se dostává do popředí zájem státu na zachování právního stavu a vylučuje tak možnost sledovat ochranu soukromého zájmu osoby. Naproti tomu občanské zákoníky kontinentální právní Evropy vychází ze zásady relativní neplatnosti. Je tedy ponecháno na vůli dotčené osoby, zda se neplatnosti dovolá. Absolutní neplatnost se v těchto kulturách uplatňuje pouze, když dojde k porušení mravů nebo v zájmu zachování veřejného pořádku.

Pokud závěť neobsahuje všechny náležitosti tohoto jednostranného právního úkonu, je neplatná. V teorii práva známe dva druhy neplatnosti a to neplatnost absolutní a neplatnost relativní, kdy se účastník musí neplatnosti dovolat.

V případě, že je závěť absolutně neplatná, pak sice existuje, ale nevyvolává právní účinky, které zůstavitel svým projevem vůle zamýšlel. Pokud je závěť neplatná pouze relativně, potom se považuje za platnou a vyvolává všechny zamýšlené právní účinky, ale pouze za předpokladu, že osoba, která je tímto úkonem dotčena, se neplatnosti nedovolá. Pokud se relativní neplatnosti dovolá, je závěť v části, která je v rozporu s platným právem, neplatná se stejnými důsledky, jako v případě absolutní neplatnosti.¹⁹⁰

5.1 Absolutní neplatnost závěti

Absolutní neplatností se rozumí neplatnost, která nastává ze zákona, každý se jí může dovolat a státní orgány jsou povinny k ní vždy přihlídnout.¹⁹¹ Platné právo v zásadě nepožaduje zvláštní formu právních úkonů, platí tedy zásada neformálnosti. Nicméně v některých případech sám zákon požaduje k platnosti právních úkonů, aby byla splněna určitá forma, a závěť do této oblasti patří. Závěť je právním úkonem, a proto musí odpovídat obecným obsahovým náležitostem platným pro právní úkony. Závěť je tedy podle § 39 OZ neplatná, odporuje-li zákonu, obchází-li jej nebo se přičí zájmům společnosti. Pokud se důvod neplatnosti vztahuje pouze na část právního úkonu, je neplatná jen tato část, pokud z povahy právního úkonu nebo z jeho obsahu anebo z okolností, za nichž k němu došlo, nevyplývá, že tuto část nelze oddělit od ostatního obsahu. Tzn. je-li jen některé ustanovení závěti v rozporu se zákonem, je ostatní obsah závěti platný, pokud není přímo závislý na obsahu neplatného ustanovení.¹⁹²

¹⁹⁰ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. s. 42.

¹⁹¹ HAVRÁNKOVÁ, Alena. Závěť-jednostranný právní úkon. *Právní rádce*, 2002, č. 7, s. 14-15.

¹⁹² KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo*. II. svazek. Praha: Orbis, 1974. s. 598.

Požadavky, které zákon klade na platnou závěť, jsem podrobně rozebrala výše, a proto tuto problematiku znovu rozebírat nebudu. Jen bych chtěla poznamenat, že podle mého názoru sankcionovat právní úkon neplatností, byť je trochu jiný, než právní norma vyžaduje, je dost špatným řešením. Potom se nemůžeme divit, že v současnosti převážná většina notářů prohlásí závěť za neplatnou, pokud její struktura vybočuje z rámce obvyklého zřízení.

5.2 Právo dovolat se relativní neplatnosti závěti

Vedle absolutní neplatnosti existuje ještě relativní neplatnost, kdy závěť existuje, ale nenabývá předpokládané právní účinky. Podle taxativního výčtu ustanovení § 40a OZ se jedná o neplatnost, k níž se přihlíží pouze tehdy, dovolá-li se jí osoba, která je tímto úkonem dotčena. Relativní neplatnost je u tohoto institutu specifická tím, že její neplatností může být stížen pouze potomek zůstavitele, jako tzv. neopomenutelný dědic, ale pouze za předpokladu, že je způsobilý dědit a nebyl platně vyděděn, a má-li se mu v důsledku závěti dostat méně než činí jeho zákonný podíl. Pokud se však tento dědic neplatnosti nedovolá, považuje se závěť za platnou.

Dědic má možnost dovolat se relativní neplatnosti v řízení o dědictví, buď před soudem, nebo soudním komisařem pověřeným prováděním úkonů v řízení o dědictví. Pokud je neopomenutelných dědiců více, je nezbytné, aby se relativní neplatnosti dovolal každý z nich, protože by závěť vůči těm, kteří se neplatnosti nedovolali, zůstávala platná.

Neplatnost závěti dle ustanovení § 479 OZ se může projevit i jako úplná neplatnost celé závěti a to za podmínek, že podle zákona měl být jediným dědicem zůstavitele jeho nezletilý potomek (nezletilí potomci) a zůstavitel na něj v závěti nepamatoval.¹⁹³ Tento problém lze krásně vysvětlit na příkladu. Zůstavitel měl manželku, ale protože jejich manželství již dlouhou dobu nefungovalo, rozhodl se s ní rozvést. Z tohoto manželství má 2 nezletilé děti, které žijí ve společné domácnosti s jeho bývalou ženou. Zanedlouho se opět zamiloval do Petry, ale sňatek spolu neuzavřeli. Pořídil závěť, v níž veškerý svůj majetek odkázal družce. V tomto případě se bude postupovat následovně. Děti by se měly dovolat relativní neplatnosti závěti dle § 479 OZ. Jsou totiž jediní zákonní dědici v 1. dědické skupině. Podle ustanovení § 473 OZ jsou povoláni obě děti zůstavitele a to každý jednou polovinou dědictví, dohromady celé dědictví. Závěť je proto neplatná v celém rozsahu a závětní dědička dědit nebude. O částečnou neplatnost závěti půjde, když zůstavitel nebude respektovat ustanovení o neopomenutelných dědicích a jejich zákonných podílu.

¹⁹³MUZIKÁŘ, Ladislav in ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek.* 1. vydání. Praha: Linde, 2008. s. 1288.

Právo dovolat se neplatnosti závěti jako právního úkonu ve smyslu ustanovení § 40a OZ se vztahuje na konkrétní závěti zůstavitele. Pokud zůstavitel zanechal více závětí, je možno, aby se neopomenutelný dědic dovolal všech závětí, nebo pouze některé z nich.¹⁹⁴ Právo dovolat se neplatnosti, podléhá promlčení v obecné tříleté době, která začne běžet od smrti zůstavitele, protože počínaje tímto dnem mohlo být právo namítnout relativní neplatnost závěti vykonané poprvé.

5.2.1 Potomek zůstavitele jako neopomenutelný dědic

Právo naložit se svým majetkem tak, jak uzná zůstavitel za vhodné, je do jisté míry omezeno ustanovením § 479 OZ, tzv. ochranou neopomenutelných dědiců. V tomto případě dochází k omezování testovací volnosti odvozené z ústavou zaručeného práva vlastnit majetek na úkor principu familiarizace,¹⁹⁵ a proto, kdo chce naložit se svým majetkem pro případ smrti závětí, je ochrana neopomenutelného dědice podstatnou překážkou, která zůstaviteli stojí v cestě k pořízení platné závěti. Společnost má zájem na tom, aby potomci zůstavitele dědili.

Mezi neopomenutelné dědice se řadí pouze potomci zůstavitele. Nepatří k nim ani manžel ani rodiče zůstavitele. Okruh tzv. neopomenutelných dědiců v NOZ odpovídá rozsahu stávající právní úpravě.

Nárok neopomenutelného dědice není nárokem na výplatu peněžitého podílu z dědictví, ale nárokem na poměrnou část majetku z dědictví in natura, čili je to právo na podíl na každé jednotlivé majetkové hodnotě zůstavitele, která je zařazena do aktiv dědictví.¹⁹⁶ Zákon stanoví, že nezletilým potomkům se v závěti musí dostat alespoň tolik, kolik činí jejich dědický podíl ze zákona a zletilým potomkům se musí dostat tolik, kolik činí polovina jejich zákonného dědického podílu. Pokud tomu však závěť odporuje, je úplně nebo částečně neplatná, ale pouze za předpokladu, že uvedení potomci nebyli platně vyděděni. Je nutné rozlišovat, zda jde o úplnou neplatnost závěti nebo o částečnou neplatnost, o tom bylo pojednáno u relativní neplatnosti.¹⁹⁷ Ochrana neopomenutelných dědiců ale není absolutní. Právo na povinný podíl může zůstavitel omezit několika způsoby - vydědění, příkaz k započtení a dědická nezpůsobilost.

Dovolání se relativní neplatnosti závěti jako právního úkonu ve smyslu ustanovení § 40a OZ se vztahuje ke konkrétní závěti zůstavitele. Pokud zůstavitel zanechal více závětí, je možno, aby se neopomenutelný dědic dovolal neplatnosti všech závětí, nebo jen některé z nich.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Rc 18 Co 171/97

¹⁹⁵ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka. Pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha:Linde, 2003. s. 78.

¹⁹⁶ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Computer Press, 2007. s. 67.

¹⁹⁷ „Tamtéž“.....s. 63.

¹⁹⁸ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 17. 10. 1997, sp. zn. 18 Co 171/97.

Potomek, který namítl relativní neplatnost závěti, nemůže již dědictví odmítnout, neboť si počíná jako dědic.

Do skupiny neopomenutelných dědiců nepatří pouze děti zůstavitele. Do této skupiny se řadí i vnuci a pravnuci, přitom ale potomek bližší vylučuje z dědění potomka vzdálenějšího (syn před vnukem). Pokud bližší potomek odmítne dědictví, nastoupí na jeho místo potomci vzdálenější. Platí, že se jim může dostat vždy jen takového podílu, jakého se mělo dostat jejich předkovi.¹⁹⁹ Otázkou zůstává, proč zákonodárce nezařadil do skupiny neopomenutelných dědiců i manžela zůstavitele? Tento fakt bývá velmi často zdůvodňován tím, že o manžela a jeho hospodářské potřeby je postaráno již v době společného jmění manželů, po jehož vypořádání se manžel nepochybně stane výlučným vlastníkem některých předmětů.²⁰⁰ Bednář oponuje tomuto tvrzení. Argumentuje, že autor výše uvedené myšlenky se zabýval otázkou manžela pouze v době, kdy tento institut ještě existoval. A v současné době se touto myšlenou už nikdo nezabývá. Podle Bednářova názoru by měl mít manžel postavení neopomenutelného dědice, jelikož společné jmění manželů ve své podstatě žádným způsobem pozůstalému manželovi nezaručuje jeho majetkové zajištění v případě smrti druhého manžela, s výjimkou vypořádacího podílu.²⁰¹

¹⁹⁹ FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 389.

²⁰⁰ MIKEŠ, JIŘÍ. *Dědické právo (právní rádce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. s. 75.

²⁰¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 95.

6. Faktické možnosti zrušení závěti

Každý jedinec, který se v průběhu života rozhodne projevit svou vůli a sepsat závět' na případ smrti, není tímto právním úkonem vázán, může ho kdykoliv odvolat. Zrušení závěti patří mezi další projevy testovací volnosti zůstavitele. Právní následky závěti nenastávají zároveň s jejím sepsáním, ale pojí se až s okamžikem smrti zůstavitele. Proto právo zrušit závět' může zůstavitel využít kdykoliv během svého života a to až do okamžiku jeho smrti. Tohoto práva se nelze platně vzdát.

Právní úprava týkající se zrušení závěti je zakotvena v ustanovení § 480 OZ²⁰² a je vhodné podotknout, že v tomto jediném ustanovení je uveden taxativní výčet způsobů, kterými lze platnou závět' zrušit. Otázky, které jsou často problematické, nejsou zde upraveny a klíč k jejich řešení nalezneme v soudních rozhodnutích.

V současné době má zůstavitel možnost svoji zřízenou závět' zrušit jedním ze tří způsobů, s výjimkou závěti zřízené formou notářského zápisu, kde má k dispozici pouze dva způsoby.

Jednotlivé způsoby zrušení závěti:

6.1 Právo zůstavitele zříditi novou závět'

Každý člověk má právo pořídit nepřeborné množství závětí v průběhu svého života. Činí tak většinou ze svého rozhodnutí, libovůle, anebo proto, že se zkrátka jeho majetkové poměry změnil. Domnívám se, že se v současné době jedná o nejčastější způsob zrušení jedné závěti závětí novou, neboť k tomuto úkonu není vyžadována součinnost jiných osob, pořizovatel nemusí nikam chodit, postačí, když sepiše závět' novou.

Zákon říká, že závět' se zruší platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát. Vzhledem k tomu, že obligatorní náležitostí platné závěti je uvedení data, kdy byla závět' podepsána, zcela nepochybně je tím do značné míry zamezeno sporům ohledně toho, která závět' byla sepsána později. Proto není vyloučeno, aby vedle sebe existovalo několik závětí, které jsou platné, neboť si navzájem svými obsahy nekonkurují. Tato situace nastane, pokud zůstavitel pořídí každou závětí pouze o části svého majetku.

Nabízí se vhodná otázka – ke kterému okamžiku se má posuzovat, zda vedle sebe závěti mohou obstát? Touto otázkou se zabýval i NS ve svých rozhodnutích²⁰³, ale domnívám se, že jeho argumentace byla nesprávná, protože tvrdil, že dojde ke znovunabytí účinnosti dřívější

²⁰² Závět' se zrušuje platnou závětí pozdější, pokud vedle ní nemůže obstát, anebo odvoláním závěti. Odvolání musí mít formu, jaká je třeba k závěti. Zůstavitel zruší závět' také tím, že zničí listinu, na níž byla napsána.

²⁰³ R 30/1982

závěti, když se pozdější závěť zruší, ale to je špatné řešení. V literatuře můžeme najít opačný názor. Mikeš²⁰⁴ ve své publikaci uvádí, že okamžikem, ke kterému lze posuzovat, zda vedle sebe závěti můžou stát, je nepochybně až smrt zůstavitele, a proto pokud bude pozdější závěť v okamžiku smrti zůstavitele zničena, nikdy nebude účinná, a z tohoto důvodu vedle ní bude moci uchovaná původní závěť obstát. S tímto názorem souhlasím i já. Řešení NS je zcela nelogické. Jak může závěť opět nabýt účinnosti, když ji ani nepozbyla? Pokud zůstavitel zničí písemné pořízení pozdější, které se obsahově shodovalo se závětí dřívější a ponechá nezrušené starší pořízení, tak je stále platné, ale účinnosti nabude až okamžikem smrti zůstavitele.

Nová závěť může starší závěť zrušit celou. Stane se tak v případě, že je obsah starší závěti úplně nahrazen obsahem závěti pozdější a tyto dvě závěti vedle sebe nemohou obstát. Pro lepší pochopení není špatné uvést následující příklad. Zůstavitel sepsal závěť 1. 1. 2003 a v ní ustanovil dědicem osobního automobilu manželku Evu. V závěti napsané 4. 3. 2008 ustanovil dědicem osobního automobilu dceru Naděždu. V každé závěti je povolána jiná osoba k téže věci, proto se jejich obsah překrývá a vzájemně vylučuje, tudíž vedle sebe nemohou obstát.

Pozdější závěť může být novější zrušena pouze částečně. Stane se tak, pokud si novější a pozdější závěť obsahově konkurují jen v části. Pro lepší orientaci uvedu opět praktický příklad. Zůstavitel v původní závěti ustanoví dědicem celého majetku ženu Evu a v závěti později napsané ustanoví dědicem trekkingového kola kamarádka Michala. Výsledkem pak bude to, že kamarád Michal zdědí trekkingové kolo a manželka Eva majetek.

Není nic neobvyklého, když zůstavitel napíše více závětí, jejichž obsah se vzájemně odlišuje. V tomto případě mohou existovat závěti vedle sebe, závěť pozdější nemůže vyloučit závěť dřívější a učinit její obsah neplatným.

V žádném ze zákonných ustanovení není uveden požadavek, aby pozdější závěť byla zřízena ve stejné formě jako závěť dřívější. Proto nevzbudí pochybnost, když si zůstavitel na základě své svobodné vůle zvolí formu závěti, která bude pro něj nejvhodnější. Samozřejmě podmínkou zůstává, aby byla platná. Pro posouzení, která závěť je starší a která novější, je rozhodné datum v nich uvedené, tedy datum, kdy byly tyto závěti pořizovatelem podepsány.²⁰⁵

Shodné účinky jako později sepsaná závěť může mít i později sepsaná listina o vydědění potomka. Proto platí, že závěť nebo příslušné ustanovení závěti může být zrušeno i platnou listinou o vydědění, pokud vedle této listiny nemůže obstát. Platí to i opačně.²⁰⁶ Vzhledem k tomu, že je v současnosti přípustné i částečné vydědění potomka, bude proto nezbytné

²⁰⁴BEDNÁŘ, Václav. Zrušení závěti. Pocta In WINTEROVÁ, Alena, DVORÁK, Jan. *Pocta Sentē Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2009, s. 41-49.

²⁰⁵ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer press, 2007. s. 98.

²⁰⁶ Pokud tedy zůstavitel nejprve pořídí listinu o vydědění, a poté vyděděného potomka v závěti povolá za dědice, vydědění se tím ruší.

vycházet z faktu, že vydědění bylo zrušeno jen v tom rozsahu, v jakém byl původně vyděděn potomek povolán za dědice, ledaže by z obsahu závěti vyplývalo něco jiného. I kdyby tento potomek měl nabýt méně, než činí jeho neopomenutelný podíl, nemohl by úspěšně namítat relativní neplatnost závěti podle ustanovení § 479 OZ.²⁰⁷

6.2 Odvolání původní závěti

Odvoláním závěti se původní závěť zcela nebo zčásti zruší, aniž by vznikla závěť nová. Odvolání závěti musí být učiněno za stejných předpokladů, jaké jsou nezbytné k sepsání závěti, zejména musí být dodržena písemná forma. Nicméně nutností není, aby odvolání závěti bylo učiněno stejným způsobem, jakým byla závěť zřízena. Může být platně vlastnoručně odvolána i závěť, která byla zřízena ve formě notářského zápisu.²⁰⁸ Odvolání závěti patří mezi výslovný projev zůstavitele, proto musí být z toho učiněného projevu patrný záměr zůstavitele původní závěť odvolat. Projev vůle nemusí být učiněný pouze slovně, ale je možné použít i jinou formulaci, ze které je patrný jeho záměr (např. „ruším svoji závěť, která byla sepsána dne 1. 1. 2009“).

6.3 Zničení listiny, na níž je závěť napsaná

Zničení listiny, na které byla závěť napsaná, patří mezi další a podle mého názoru zároveň i nejjednodušší způsob, kterým lze zrušit závěť, neboť roztrhat listinu, vymazat text zvládne téměř každý jedinec. Tento způsob zrušení závěti přichází v úvahu pouze u závětí soukromých a to ještě u těch, které má zůstavitel ve své dispoziční sféře. Zůstavitel, který se rozhodl pro sepsání závěti formou notářského zápisu, nemůže být tímto způsobem zničena, neboť je uložena u notáře a zaevidována v centrální evidenci závětí. Pokud má zůstavitel v úmyslu závěť, která byla pořízena formou notářského zápisu zrušit, může tak učinit pouze odvoláním původní závěti, či zřízením nové závěti.²⁰⁹

Zůstavitel může závěť zničit i jinými způsoby např. spálením, roztrháním, vymazáním textu, jeho přeškrtnutím a to buď celého textu, nebo jeho části – v tomto případě se má za to, že platnou zůstává pouze ta část, která nebyla přeškrtnuta.

²⁰⁷ MUZIKÁŘ, Ladislav In HOLUB, Milan et al. *Občanský zákoník. Komentář. 1. Svazek.* 2. Vydání, Praha:Linde, 2003. s. 704.

²⁰⁸BEDNÁŘ, Václav. Zrušení závěti. Pocta In WINTEROVÁ, Alena, DVORÁK, Jan. *Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám.* Praha: ASPI, 2009, s. 42.

²⁰⁹ SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo.* Computer Press, 2007. s. 99.

Aby došlo k platnému zrušení závěti včetně zamýšlených právních účinků, je nutné zničení listiny, na níž je poslední vůle sepsána samotným pořizovatelem, neboť kdyby tak učinila jiná osoba svým jednáním nebo se tak stalo nahodilou událostí, nedošlo by ke zrušení závěti. Velmi zajímavá situace by nastala, kdyby došlo ke zrušení závěti jinou osobou než zůstavitelem. Bylo by totiž zcela nemožné, prokázat existenci závěti, natož zjistit, co bylo jejím obsahem.²¹⁰ Zcela odlišné účinky by nastaly v případě, že by tak učinil dědic. Takto učiněné jednání by se považovalo za zvláště zavrženíhodné jednání proti projevu zůstavitelovy poslední vůle, a vyplynula by z takového jednání dědická nezpůsobilost ve smyslu ustanovení § 469 OZ, nikoliv její zrušení. Zůstavitel musí chtít a jednat s úmyslem zničit závěť, nemůže jít o pouhou neopatrnost, či jeho omyl.²¹¹

Domnívám se, že v tomto případě, je vhodné argumentovat tím, že pokud by pořizovatel postupem času zjistil, že kdysi dávno svou závěť omylem zničil a nepořídil závěť novou, bylo by možné z jeho jednání dovodit, že jeho vůle následně směřovala ke zrušení závěti. To by ale neplatilo v případě, kdy zůstavitel závěť zničil omylem, avšak nevěděl o tom. V tomto případě je vhodné přiklonit se k názoru, že zůstavitelova závěť zrušena nebyla. Nic se ale nemění na skutečnosti, že zrušení závěti patří mezi jednostranné právní úkony, které zůstavitel činí. Jako problém vidím i fakt, že žádná osoba nemusela ani vědět, že zůstavitel svou závěť zrušil, sice omylem, ale zrušil, a proto je nesmírně těžké představit si, jak se bude prokazovat, že závěť skutečně existovala.

Choděra se v jednom ze svých článků zabývá otázkou, jak je třeba posuzovat případy, kdy zůstavitel napíše několik platných závětí téhož obsahu, s tímž datem, a posléze zničí pouze jedno vyhotovení takovéto závěti a ostatní závěti téhož obsahu zůstanou. Na tuto problematiku existují dva názory. V odborné literatuře - např. Muzikář, Mikeš²¹², bývá publikován názor, že byla-li závěť vyhotovena ve více stejnopisech, lze dosáhnout jejího zrušení jen, pokud dojde ke zničení všech stejnopisů. Naopak v praxi je možné se setkat s odlišným názorem, že zničením jednoho vyhotovení závěti se spojuje i zánik účinnosti ostatních stejnopisů závěti, aniž by došlo k jejich faktickému znehodnocení.²¹³

Osobně zastávám stejný názor jako praktikové a stavím se na jejich stranu, protože právem každého zřizovatele závěti je možnost učinit stejnopisy závěti a ty schovat u více důvěrných osob, aby se předešlo nepříznivému stavu, který by mohl nastat po jeho smrti, např. že

²¹⁰BEDNÁŘ, Václav. Zrušení závěti. Pocta In WINTEROVÁ, Alena, DVORÁK, Jan. *Pocta Senté Radvanové k 80. narozeninám*. Praha:ASPI, 2009, s. 42.

²¹¹MUZIKÁŘ, Ladislav In HOLUB, Milan et al. *Občanský zákoník. Komentář. 1. Svazek*. 2. vydání, Praha:Linde, 2003. s. 706.

²¹²MIKEŠ, Jirí, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha:Leges, 2011. s. 113.

²¹³CHODĚRA, Ondřej. Závěť jako projev vůle zůstavitele. *Právník*, 1984, č. 5, s. 438-448.

by závět' byla zatracena a její obsah by nevyšel vůbec najevo. Pakliže se v budoucnu pořizovatel rozhodne, že tento projev vůle zničí a učiní tak pouze u jedné z oněch osob, má tento projev vůle účinky, které se váží na ostatní závěti. Vycházím i z toho faktu, že zůstavitel nemusí mít dostatek času, protože je vážně nemocný, důsledkem toho zemře a nestihne se dostat ke všem zbývajícím závětem, aby je taktéž zničil. Domnívám se, že by se měl klást větší důraz na autonomii zůstavitelovy vůle. Projev poslední vůle by se měl vykládat tak, aby co nejvíce vyhovoval přání zůstavitele a ne, aby se dědické právojevilo jako určitá výhoda pro dědice. Už z tohoto důvodu se mi zdá jako rozumnější tato varianta. Je zcela zřejmé, že taková situace vyvolá potřebu dokazování, které bude po smrti zůstavitele nesmírně náročné. Důkazní břemeno zde zřejmě ponese ten, kdo se dovolává účinků závěti. Nicméně pokud se zůstavitel rozhodne, že závět', kterou zřídil ve více vyhotoveních, zrušit, měl by použít jiný způsob než je zničení listiny a to jeden ze dvou výše uvedených způsobů.

6.4 „ Obživení závěti“

Tato problematika je velmi zajímavá, proto jsem se rozhodla, že ji do své práce začlením. Pouhým nahlédnutím do občanského zákoníku zjistíme, že současná právní úprava se touto oblastí výslovně nezabývá, tudíž nám nezbývá nic jiného, než zkoumat, zda v případě, kdy zrušením pozdější závěti nebo zrušením odvolání závěti, obživne/neobživne závět' dřívější. Dříve se tímto problémem zabýval o. z. o. , kde bylo stanoveno, že když dojde ke zrušení posledního pořízení pozdějšího, došlo k „obživení“ posledního pořízení dřívějšího, pokud zůstalo uchováno.²¹⁴ Toto se týkalo ale pouze písemných posledních pořízení. V dnešní době praxe²¹⁵ i teorie²¹⁶ jsou toho názoru, že závět' pozdější ruší závět' dřívější bez ohledu na to, zda bude pozdější závět' v budoucnu zrušena.²¹⁷

Bednář ve svém článku zastává ale opačné stanovisko. Jeho argumentace směřuje ke skutečnosti, že orgány státní moci se snaží autoritativně vykládat poslední vůli zůstavitele bez ohledu na jeho skutečný záměr a zejména bez ohledu na předpisy dědického práva. Tvrdí, že závět' dřívější nezemře odvoláním nebo sepsáním závěti pozdější. Stojí si za názorem, že

²¹⁴ Viz. § 723 OZO

²¹⁵ R 30/82: „Byla-li závět' zrušena závěti pozdější, neobnoví se její účinnost tím, že pozdější závět' byla pak odvolána anebo byla zničena listina, na níž byla závět' napsána.“

²¹⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. In HOLUB, Milan et al. *Občanský zákoník. Komentář. 1. Svazek.* 2. Vydání, Praha: Linde, 2003. s. 703.

²¹⁷ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 26.7.1999, sp. zn. 18 Co 385/98, *AD NOTAM*, č. 3, 2000, s. 66-67.: „Platná závět' pozdější zrušuje závět' dřívější, pokud vedle ní nemůže obstát, již okamžikem, kdy byla zřízena. Na skutečnost, že závět' předcházející byla zrušena závěti pozdější, nemá žádný vliv, zda pozdější závět' ještě v okamžiku zůstavitele existovala, nebo zda ji zůstavitel ještě za svého života odvolal, zrušil další závěti nebo zničil listinu, na níž byla závět' sepsána. Odvoláním, zrušením nebo zničením závěti nedojde k obnovení závěti předcházející.“

okamžikem sepsání závěti pozdější nemůže samo o sobě dojít ke zrušení závěti dřívější. Autor má velmi rozumné argumenty a na rozdíl od státních autorit podává vysvětlení, ze kterého by se řešení této problematiky dalo vyvodit. Závěť je sice právním úkonem pro případ smrti, ale pořád se jedná o právní úkon a jako k takovému je třeba k závěti přistupovat. V této chvíli je vhodné připomenout, že je důležité rozlišovat mezi platností a účinností závěti, kterou jsem výše uvedla a uvědomit si, že závěť je platná po splnění všech požadavků, ale účinná až v okamžiku, kdy tento právní úkon bude schopen způsobit následky jím zamýšlené. Proto fakticky nemůže dojít ke skutečnosti, kdy sepsáním pozdější závěti se zruší závěť dřívější. Z toho vyplývá, že do smrti zůstavitele nemůže obmyšlený dědic své právo k majetku, který by mu měl dle závěti připadnout, nikterak realizovat. Proto závěť obžítout nemůže, poněvadž nikdy nezanikla.²¹⁸

Dle mého názoru, Bednářův výklad je natolik přesvědčivý a logický, že bych si netroufla tvrdit cokoliv jiného, ba naopak jeho poznatky jsou pro mě velkým přínosem a poučením. Na závěr bych chtěla říct, že současná právní úprava tomuto okruhu nevěnuje přílišnou pozornost, proto je ze strany vědců často kritizována²¹⁹, nicméně nový OZ²²⁰ obsahuje mnohem přesnější úpravu tohoto institutu. V důvodové zprávě NOZ máme možnost nalézt nové ustanovení, které podpírá Bednářův názor, že zachování (obnovení) platnosti straší závěti, v případě, že zůstavitel novější závěť zničí nebo ji odvolá. Toto pravidlo totiž lépe reflektuje pohled společnosti, odpovídá evropským standardům a vyhovuje i běžnému chápání lidstva.²²¹

²¹⁸ BEDNÁŘ, Václav In WINTEROVÁ, Alena, DVOŘÁK, Jan. Zrušení závěti. *Pocita Sentě Radvanové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, 2009, s. 41-49.

²¹⁹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. Praha:Linde, 2003. s.93,

²²⁰ § 1575 a násl. NOZ

²²¹ ELIÁŠ, Karel. *Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s.385.

7. Nástin dědického práva v Rakousku

V této kapitole bych chtěla nastínit, vzhledem k dostupnosti literatury v naší knihovně a rozsahu své práce, pouze letmý přehled problematiky dědického práva v právním řádu Rakouska.

Chtěla bych poznamenat, že tuto právní úpravu jsem si vybrala proto, že do roku 1950 ABGB platil i na našem území, ale poté byl vystřídán tzv. středním občanským zákoníkem. Nicméně hlavním důvodem, který mě přinutil zapátrat hlouběji do této kodifikace, byla skutečnost, že návrh NOZ vycházel z myšlenek rakouského a německého kodexu a byly mimo jiné i jedním z inspiračních zdrojů při tvorbě nového občanského zákoníku. Pro zmíněné kodifikace je velmi důležitá autonomie vůle zůstavitele. Můžeme si povšimnout, že oba právní řády nabízí velkou dispoziční možnost a volnost při výběru vhodného prostředku, jak onu autonomii vůle projevit navenek.

V některých pasážích mé práce najdete srovnání rakouské právní úpravy právě s návrhem NOZ. Je tomu tak proto, že srovnání se současnou právní úpravou by bylo dosti složité, ne-li nemožné, protože náš současný právní řád nezakotvuje všechny tradiční právní instituty, jak je tomu právě v ABGB.

Na území rakousko-uherské monarchie do roku 1918 platil Všeobecný občanský zákoník (ABGB). Zdá se mi vhodné připomenout, že Čechy byly tehdy ještě součástí monarchie, a proto ABGB platil i na našem území. Všeobecný občanský zákoník byl vyhlášen císařským patentem z 1. června 1811 za vlády císaře Františka II.²²²

Dědické právo, které je platné v dnešní době na území Rakouska, se od svého vzniku nějak zásadně nezměnilo. Byly vypuštěny paragrafy, které se zdály být zastaralé, a některá ustanovení byla novelizována²²³, ale převážná většina ustanovení zůstala téměř beze změny.

Dědění je v ABGB upraveno ve druhé části v prvním oddíle, konkrétně v hlavě 8. - 15. (§531 - § 824). Závěť je upravena především v 9. hlavě pod názvem „*O projevech poslední vůle vůbec, zvláště pak o testamentech.*“ (§ 552 - § 603) a dále v 11. hlavě, která nese název „*O omezení a odvolání poslední vůle.*“ (§ 695 - § 726).

Právo testovat v rakouském právu náleží každému jedinci. Pro platnost posledního pořízení je vyžadováno, aby měl zůstavitel způsobilost testovat a to v okamžiku, kdy pořizuje testament.²²⁴ Z toho vyplývá, že je nezbytné, aby měl zůstavitel testovací způsobilost v okamžiku pořizování testamentu, a proto není relevantní zabývat se překážkami, které by následně mohly nastat na straně zůstavitele. Pokud ale nastane opačná situace - že zůstavitel postrádá testovací

²²² DORAZIL, Otakar. *Světové dějiny v kostce: Historická příručka*. Vimperk: Papyrus, 1993. s. 295.

²²³ např. § 591 ABGB kde byla způsobilost být svědkem závěti přiznána i ženám, § 592 byl vypuštěn.

²²⁴ KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf. *Grundriss des bürgerlichen Rechts: Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht, Erbrecht*. 10. vydání. Vídeň: Manz, 1995. s. 313-314.

způsobilost v době zřizování testamentu a vlivem pozdějších okolností tato překážka odpadne, nedojde ke konvalidaci neplatné závěti. Jedinou možností, jak se vyvarovat dědění ze zákona, je sepsat nové pořízení pro případ smrti.

Shodně jako naše právní úprava, tak i ABGB pro platnost posledního pořízení vyžaduje, aby zůstavitelova vůle byla projevena určitě, zůstavitel musí být plně přičetný²²⁵, projev vůle musí být učiněn s rozvahou, svobodně, tedy bez jakékoli absence nátlaku, podvodu a podstatného omylu.²²⁶ ABGB upravuje zvláště v ustanoveních §566 - §572 důvody nezpůsobilosti činit poslední pořízení. Patří mezi ně nedostatečný věk, nedostatek uvážlivosti, podstatný omyl a řádové sliby, ale ty v dnešní době už nemají žádný význam.

Prvním důvodem zakládající pořizovací nezpůsobilost, je nezpůsobilost testovat. Jak jsem uvedla výše, nesvéprávné osoby nemají možnost testovat. To platí i pro osoby, které nedovršily věku osmnácti let. Osoby nezletilé mají právo testovat pouze ústně a to před soudem nebo notářem. Úkolem soudu/notáře je zjistit, zda nezletilcův projev vůle, kterým činí poslední pořízení, je učiněn svobodně a s uvážením. Poslední pořízení je napsáno do protokolu a navíc se k tomu připojí to, co soud/notář šetřením zjistil.²²⁷

Novinku, kterou přináší NOZ, je možnost osob, které dovršily 15 let, zřídit závět' ve formě veřejné listiny. Oproti české současné právní úpravě, která těmto osobám dovoluje zřídit závět' pouze ve formě notářského zápisu, NOZ výslovně nestanoví, že by se tak muselo činit formou notářského zápisu. Už dříve, stejně tak jako je to právě v ABGB, tato agenda nespádala do výlučné působnosti notářů, neboť i soudy tak mohly činit. Stejně jak v ABGB, tak v NOZ je zakotveno pravidlo, že osoba- notáře/soudce se musí přesvědčit, že zůstavitel má náležitou vůli. V tomto bodě se právní úpravy neliší.

Požizovací nezpůsobilost nastává v okamžiku, kdy se prokáže, že zůstavitel učinil projev vůle ve stavu slabomyslnosti, zuřivosti, šílenství nebo opilosti. Proto nemůže být na takové prohlášení nazíráno jako na platné. Toto ustanovení se vztahuje na osoby, které trpí choromyslností²²⁸ nebo slabomyslností, dále se do této skupiny řadí i jedinci, kteří mají narušené vědomí, anebo vůbec neuvžívají rozum. Výčet důvodů nezpůsobilosti je demonstrativní. Testovací způsobilost ovlivňují i poruchy vnímání těžkého rázu, které jsou sice krátkodobé, ale mohou být zapříčiněny alkoholem, šokem nebo zlostí. Je vyžadováno, aby zůstavitel věděl o průběhu

²²⁵ Gl.U. 15.877 – Být plně přičetný neznamená, že již pro sebemenší neschopnost by byl testament neplatný, ale naopak pouze v případě nepřičetnosti v pravém slova smyslu by bylo možné hovořit o pořizovací nezpůsobilost. Dále např. Gl.U. F. 4013 – způsobilost zřídit testament není vyloučena při částečné duševní vadě, která se nevztahuje na obsah závěti, ale pouze na jiné zvláštní poměry mimo tento obsah.

²²⁶ § 564 ABGB

²²⁷ MOHR, Franz. *Kodex des österreichischen Rechts – Bürgerliches*. Vídeň: Orac, 2002. s. 73.

²²⁸ Výjimky viz výše uvedené rozhodnutí.

pořizování a byl si vědom obsahu testamentu.²²⁹ Pokud se ale později prokáže, že zůstavitel, který pozbyl užívání rozumu, byl v době, kdy poslední pořízení zřizoval zcela při smyslech, je nutností, aby toto tvrzení bylo prokázáno, ať již úředními osobami, či znalci, kteří vyšetří zdravotní stav a na základě zjištění potvrdí, zda tomu tak opravdu bylo. V případě, že byl některé osobě ustanoven poručník, smí testovat pouze ústně před soudem nebo notářem.

V porovnání s naší současnou právní úpravou, jenž vůbec nedovoluje osobě, která je omezena nebo zbavena způsobilosti k právním úkonům zřídít platnou závěť, NOZ tuto možnost zakotvuje. O tom ale v další kapitole.

Omyl, jako další důvod pořizovací nezpůsobilosti, se považuje za podstatný²³⁰, když se zůstavitel zmýlí v osobě, kterou povolává k dědění nebo dále ve věci, kterou chce odkázat. Pokud se prokáže, že zůstavitelova pohnutka je mylná, je dispozice platná pouze tehdy, když by šlo dokázat, že zůstavitelova vůle se zakládala jedině na této mylné domněnce. Obecně ale podstatný omyl činí poslední pořízení neplatným.²³¹

Naše stávající právní úprava ustanovení o omylu v části, kde pojednává o dědickém právu, vůbec nezakotvuje.

7.1 Formy závěti

ABGB člení testamenty na mimosoudní písemné, mimosoudní ústní, soudní a zvýhodněné. Z toho vyplývá, že pořídit poslední pořízení lze jak před soudem, tak mimo soud, písemnou formou, ústní formou nebo písemně před svědky nebo bez nich.²³² Tamější literatura zná taktéž dělení na soukromé a veřejné. Přičemž ty soukromé je možné dále dělit na řádné a mimořádné.

Zůstavitel má možnost zvolit si takovou formu, která se mu bude jevit jako nejvhodnější, tzn. zda zvolí formu veřejnou či soukromou, ústní nebo písemnou, je pouze na jeho uvážení. Pokud se ale zůstavitel pro žádnou z forem nerozhodl nebo neměl o nich jasnou představu, dokonce i když se sice rozhodl pro jednu, ale splnil náležitosti jiné závěti, je platná za podmínky, že bylo vyhověno předpisům o kterékoliv ze zákonných forem. Pokud se ale prokáže, že se zůstavitel rozhodl jen pro určitou formu, musí být tato splněna, a proto pořízení, které by splňovalo všechny náležitosti formy jiné závěti, by bylo neplatné.²³³

²²⁹ KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf. *Grundriss des bürgerlichen Rechts: Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht, Erbrecht*. 10. Vydání. Vídeň: Manz, 1995. s. 315.

²³⁰ Gl. U. 2734, 3940- je jedno, o jakou formu omylu jde, proto to může být i omyl právní.

²³¹ § 572 ABGB

²³² § 577 ABGB

²³³ MÁŠILKO, Vilém. *Závěť v mezinárodním právu*. Příručka ministerstva spravedlnosti ČSR. Praha:SEVT, 1982. s. 81.

Mezi soukromé formy závěti se řadí závěť vlastnoruční, která je preferována pro její jednoduchost a snadnou měnitelnost. Tak jako v naší právní úpravě, k platnosti zákon vyžaduje, aby byla napsaná a podepsaná vlastní rukou zůstavitele. Ale co zákon nevyžaduje, je, připojení dne, roku a místa, kde byl testament sepsán, což je značný rozdíl oproti naší právní úpravě, v níž je stanoveno, že závěť musí obsahovat uvedení dne, měsíce a roku, jinak je závěť neplatná.²³⁴

Další formou je závěť alografní, čili závěť psaná cizí rukou. Odlišností české a rakouské právní úpravy je určité v počtu svědků. V Rakousku při alografní závěti je vyžadována přítomnost tří svědků, z nichž alespoň dva musí být současně přítomni při podpisu zůstavitele. Svědci se podepisují svým jménem, příjmením a svědeckou doložkou. A osoby, které nemohou číst nebo psát, musí místo podpisu připojit znamení ruky.²³⁵ Oproti tomu naše právní úprava vyžaduje dva současně přítomné svědky pro závěť, která není napsaná vlastní rukou zůstavitele a tři současně přítomné svědky pro závěť osob, které nemohou číst, psát nebo jsou hluché, či slepé.

Závěť ústní. Tato forma závěti není v našem právním řádu vůbec zakotvena. V rakouském právu je pro platnost takové závěti vyžadována přítomnost tří způsobilých svědků, kteří jsou schopni potvrdit, že zůstavitel před nimi učinil svoji poslední vůli a nedošlo v osobě zůstavitele k podvodu nebo k omylu.²³⁶

Poslední forma závěti, která je řazena mezi soukromé, je závěť v nouzi. Zatímco tato forma závěti byla z našeho právního řádu odstraněna v roce 1950, ABGB stále pamatuje na osoby, které cestují na moři (lodní závěť) a na jednotlivce, kteří se zdržují na místě, kde panují různé nákazy (závěť při epidemiích). Tyto závěti jsou celkově zvýhodněny²³⁷, co se týče formy, ale je nutné uvést, že po šesti měsících od skončení nouzové situace ztratí svou platnost, pokud je pořizovatel naživu.²³⁸

Veřejný testament v Rakousku může být platně pořízen před soudem nebo notářem buď ústním prohlášením, nebo odevzdáním listiny.²³⁹ První formou je soudní závěť - zůstavitel má možnost ji učinit písemně nebo ústně před soudem. Písemný projev poslední vůle musí být zůstavitelem vlastnoručně podepsán a soudu osobně předán. Pokud je zvolena forma ústního prohlášení, je pro jeho platnost vyžadován ústní projev vůle, který musí být zaznamenán do protokolu. Soud, který sepisuje ústní prohlášení nebo přijímá písemné prohlášení poslední vůle,

²³⁴ KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf. *Grundriss des bürgerlichen Rechts: Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht, Erbrecht*. 10. Vydání. Vídeň: Manz, 1995. s. 334.

²³⁵ TLÁŠKOVÁ, Šárka. *Současná právní úprava testamentu na území České republiky a její srovnání s platnou právní úpravou testamentu Rakouska*. Olomouc: UP, 2001, s. 76-77.

²³⁶ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Díl 3. Praha: Kodex, 1998, s. 135.

²³⁷ Např. svědkem takovéto závěti může být i osoba částečně zbavená svéprávnosti.

²³⁸ KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf. *Grundriss des bürgerlichen Rechts: Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht, Erbrecht*. 10. Vydání. Vídeň: Manz, 1995. s. 337.

²³⁹ § 587 ABGB

se musí skládat nejméně ze dvou soudních osob. K přijímání soudní závěti jsou věcně příslušné okresní soudy, bez ohledu na místo bydliště pořizovatele závěti. Naše právní úprava tuto formu nezná, ale podle mého názoru, je to obdoba závěti pořízené formou notářského zápisu.

Další závěť patří do skupiny veřejných závětí, je nepochybně závěť pořízená před notářem. Poslední pořízení, která jsou písemně nebo ústně předána před dvěma notáři nebo jedním notářem a dvěma svědky, mají stejnou váhu jako poslední pořízení učiněná před soudem.

Posledním typem je vzájemná závěť. Tuto formu mohou zvolit pouze manželé nebo snoubenci s podmínkou uzavření manželství, kterým je dovoleno v jedné a té samé závěti ustanovit za dědice sebe navzájem nebo povolat za dědice jinou osobu.²⁴⁰ Vzájemná závěť je napsaná každým z manželů a každý se za své znění poslední vůle vlastnoručně podepíše.

Výhodou rakouské právní úpravy v oblasti dědického práva je zcela jistě možnost rakouského zůstavitele, zvolit si jednu z mnoha přípustných forem závětí a dále oprávnění nezletilce testovat i před patnáctým rokem věku, ale pouze veřejnou formou, což u nás není přípustné vůbec. Zcela nepochybně se v tomto právním řádu více respektuje poslední vůle zůstavitele, což potvrzuje i soudní judikatura.²⁴¹

²⁴⁰MOHR, Franz. *Kodex des österreichischen Rechts – Bürgerliches*. Vídeň: Orac, 2002.s.133.

²⁴¹ Např. Gl.U. n. ř. 972 – pro výklad závěti platí sice ustanovení § 914 ABGB, tj. že při výkladu smluv nelze lpět na doslovném smyslu použitého výrazu, ale je nezbytné zjistit úmysl stran, ale přednost má vůle zůstavitelova před tím, co by třetí osoby pod jeho projevem mohly rozumět. Z tohoto hlediska je nezbytné rozhodnout nikoli podle slov zůstavitelových, ale podle jeho skutečné vůle.

8. Zamyšlení de lege ferenda – jaké změny přináší nový občanský zákoník

Nutnost vytvořit nový občanský zákoník byl dán nepochybně faktem, že stávající právní úprava, přestože je mnoho let po převratu, je poznamenána sociologickou ideologií. Tato ideologie nepochybně vedla k okleštění práva, neboť bylo vypuštěno mnoho ustanovení v zákoně a ve srovnání s jinými kodexy postkomunistických států vychází naše právní úprava občanského práva bohužel nejhůře. Proto bylo více než nutností přijmout novou úpravu občanského zákoníku. Z pohledu laiků rekodifikace přináší celou řadu nových institutů v oblasti dědického práva. Ale my víme, že se pouze vrací tradiční instituty, které byly z našeho právního řádu odstraněny.

Snaha nové právní úpravy totiž směřuje k opětovnému začlenění do standardních kodifikací, které jsou platné v demokratických zemích Evropy a změny, které návrh zákona přináší, celkově posilují postavení zůstavitele a ponechávají mu větší prostor pro projevení vlastní vůle. Návrh zákona umožňuje i garantuje svobodné utváření soukromého života a ponechává tak co nejširší prostor svobodné iniciativě jednotlivce. V současnosti je pořizovací svoboda zůstavitele do jisté míry omezena pouze na to, aby v závěti ustanovil dědice, který jeho majetek zdědí. Ale do budoucna bude možné, aby zůstavitel ovlivnil i způsob²⁴², jakým má dědic s jeho majetkem nakládat.

Na první pohled je zřejmé, že nový občanský zákoník je podstatně podrobnější a oproti současné právní úpravě obsahuje řadu novinek.²⁴³ Není v mých silách rozebrat v této práci všechny novinky a poznatky, které právní úprava přináší, vyberu pouze některé z nich.

Dle mého názoru je nový občanský zákoník koncipovaný vhodným způsobem a co se týče oblasti úpravy dědického práva, jeví se mi dostačující. Víím, že jsou z řad veřejnosti vznášeny připomínky²⁴⁴, že je rekodifikace příliš obširná a že jsou některá ustanovení poměrně složitá a zdouhavá, ale mně se naopak nová právní úprava jeví jako přehledná, jednotlivá ustanovení nemají spoustu paragrafů a všechny právní instituty jsou komplexně rozebrány.

Velkým přínosem NOZ je jakkoli vyhovět přáním a vůli zůstavitele. Díky tomuto návrhu jsem si udělala úplně jiný náhled na problematiku dědického práva. Zcela jistě mi dáte zapravdu, že v dnešní době nikoho moc nezajímá, co bylo zůstavitelovou vůlí, jak si přál, aby byl rozdělen majetek po jeho smrti. A to právě nová úprava řeší a autonomie vůle je řazena na první místo.

Dědické právo v NOZ je upraveno v hlavě III. ustanovení § 1475 OZ vypočítává dědické tituly. Jsou jimi znovu obnovená dědická smlouva a stávající závět' a zákon.

²⁴² např. podmínky upravené v § 1561 a násl. NOZ

²⁴³ např. úlevy v závěti, dědická přihláška, vedlejší ustanovení – podmínka, doložka času, příkaz, náhradnictví. Zcela nepochybně současné právo tyto instituty nezná.

²⁴⁴SEŠINA, Martin. *Chtějme zákoník ne sbírku instrukcí*. [online]. Lidovky.cz, 30. listopadu 2007 [cit. 3. dubna 2011]. Dostupné na < http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln_noviny&c=A071130_000044_ln_noviny_sko>.

8.1 Průřez novým OZ v oblasti dědického práva

Velkým přínosem, který nový občanský zákoník přináší je možnost osob, které byly soudem omezeny do jisté míry ve svéprávnosti platně pořídit, pokud se jejich zdravotní stav zlepšil do té míry, že jsou schopny projevit vlastní vůli. NOZ oproti současné právní úpravě pamatuje i na tyto osoby. Lidé, kteří jsou omezeni ve svéprávnosti, mohou testovat ve formě veřejné listiny. Návrh zákona obsahuje i speciální ustanovení vztahující se k lidem, kteří byli ve svéprávnosti omezeni pro závislost na alkoholu, psychotropních látkách nebo hráčské vášni. Takoví lidé mají způsobilost pořídit o svém majetku v jakékoli formě, ale jejich testovací volnost je omezena co do rozsahu. Mohou pořídit maximálně do poloviny svého majetku.²⁴⁵

Další novinkou, kterou NOZ přináší, je rozšíření dědických titulů. V budoucnu bude možné pořídit dvěma typy závěti – běžnou závětí a vedle ní privilegovanou závětí. Dalším způsobem, jak naložit se svým majetkem pro případ smrti, bude dědická smlouva uzavřená mezi dvěma osobami nebo manželi navzájem. Obě tyto formy jsou systematicky řazeny před úpravu dědění ze zákona, neboť dědění podle těchto pořízeních má přednost před děděním ze zákona. Návrh dále stanoví, že je dědická smlouva proti závěti co do právní síly mocnější. Zůstavitel do budoucna bude moci pořizovat i dovětkem (kodicilem). Ten může být pořízen vedle závěti nebo bez pořízení závěti. Oproti závěti dovětek nepovolává samostatně dědice.

Právní úpravu závěti nalezneme v § 1494 a násl. OZ. Občanský zákoník má v jednom ze svých ustanovení zakotveno pravidlo, že při výkladu závěti je nutné co nejvíce vyhovět vůli zůstavitele a smysl slov, které užil v závěti, se má vykládat podle jejich obvyklého významu, ledaže by se prokázalo, že by je zůstavitel používal ve smyslu jiném. To lze zcela nepochybně považovat za rozšíření zásady, že se právní úkony vykládají dle jejich obsahu.

Závěť jako taková může být obsažena i ve více listinách, pokud závěť na jinou listinu, která splňuje náležitosti závěti, odkáže. Nový zákoník obsahuje další pravidlo, pokud se zůstavitel spletl nebo přepočítal ve výpočtu dědických podílů v závěti, pak se dělení provede tak, aby co nejlépe vyhovovalo vůli zůstavitele, a díky tomuto ustanovení nenastane neplatnost závěti nebo její části. V dnešní době je kladen důraz na formální požadavky stanovené zákonem, ale v novém OZ se zůstavitelova vůle jasně dostává do popředí. V § 1498 je upraven dovětek (kodicil).²⁴⁶

Zachovává se obecná úprava obou forem soukromě pořizovaných závětí, tedy závěti psané vlastní rukou zůstavitele i závěť někým jiným, než je zůstavitel, ale jím vlastnoručně podepsaná. Dá se říct, že v tomto směru se kopíruje právní úprava v § 476a a 476b OZ současná.

²⁴⁵ ELIÁŠ, Karel. *Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 376-377.

²⁴⁶ Tamtéž.

Pokud jde o osoby nevidomé a neslyšící, které nemohou číst ani psát, vychází NOZ opět z dosavadní právní úpravy.

Dle § 1551/1 a násl. NOZ může zůstavitel uvést v závěti podmínku, doložení času nebo příkaz. Oproti současné právní úpravě, která některé instituty vůbec nezná nebo pokud jsou uvedeny v závěti (podmínky), jsou bez právních následků. NOZ stojí na zásadě, že je to zůstavitelův majetek, o němž má být pořízeno a projev jeho skutečné vůle jak po jeho smrti naložit s majetkem. Je účelné dát zůstavitelovi možnost, aby dal pokyny, jak uspořádat majetkové poměry vzešlé z jeho celoživotní činnosti po dobu po jeho smrti. Proto je rozumné umožnit, aby zůstavitel mohl opatřit závěť vedlejšími doložkami, nepochybně návrh zákona tímto dává najevo úctu k mrtvému a respekt k projevu jeho poslední vůle.

Podmínky jsou upraveny v § 1561 a násl. NOZ. Právní úprava je velice stručná, protože se navazuje na obecnou úpravu podmínek zakotvenou v § 495. Připojení podmínky ať už odkládací či rozvazovací je určitá novinka oproti současné právní úpravě. Podmínky byly vloženy do právní úpravy, aby umožnily pořizovateli, aby poměry, kterými se bude jeho majetek po smrti řídit, přesně odpovídaly jeho vůli a úmyslu (např. povolání závětního dědice k dědění automobilu pod podmínkou, že přemůže strach a udělá si řidičský průkaz). Podmínkou je taková skutečnost, u níž není jisté, zda nastane.²⁴⁷ Podle § 1563/2 NOZ má platit, že na nemožnou rozvazovací podmínku se hledí, jako by nebyla napsaná.

Doložení času je další možnou vedlejší doložkou v závěti. Oproti podmínce se doložení času vždy váže na událost, která v budoucnu nastat musí. Podstata doložky času spočívá v tom, že dědictví případně prvně jednomu dědici a pokud nastane předvídatelná událost nebo nadejde předpokládaný čas, případně dědici následnému. Přední dědic je chráněn proti dědici následnému tím, že následný dědic má povinnost se s ním poměrně vyrovnat co do dluhů, které dědictví zatěžovaly, protože by nebylo spravedlivé, aby přední dědic vyrovnal všechny dluhy zůstavitele a následný dědic by pak převzal dědictví od dluhů očištěné.

Poslední z možných vedlejších doložek v závěti je příkaz, který je zakotven v § 1569 a násl. NOZ. Zanechá-li zůstavitel někomu něco s připojením příkazu, posuzuje se příkaz jako rozvazovací podmínka, takže se práva zmaří, pokud nebude příkaz proveden, ledaže by zůstavitel projevil jinou vůli. Pokud dědic příkazu nevyhoví, dědictví pozbude, nebo nastane takový důsledek, který pořizovatel pro ten případ stanovil. Zůstavitel může tady své poslední pořízení omezit tím, že dědici nařídí, aby se zanechaným majetkem nebo s jeho částmi určitým způsobem nakládal nebo aby něco vykonal nebo strpěl.

²⁴⁷ FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*, č. 11, 2008, s. 1203-1216.

Pokud však vedlejší doložka směřuje jen k zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, nepřihlíží se k ní. Nepřihlíží se ani k vedlejší doložce, která zjevně odporuje veřejnému pořádku nebo je nesrozumitelná. Co se týče obsahu vedlejší doložky, je v § 1551/1 NOZ stanoveno, že se nepřihlíží k vedlejší doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil. Zůstavitel však může zřídit někomu právo na dobu, než uzavře manželství nebo registrované partnerství.²⁴⁸

V porovnání s platnou socialistickou právní úpravou dědického práva, které striktně odmítá možnost, aby zůstavitel pomocí podmínek a příkazů ovlivňoval osudy svého majetku i po své smrti, bude tento znovuobnovený institut symbolizovat hodnotovou diskontinuitu a radikální odklon od dosavadního stavu.²⁴⁹

8.2 Privilegovaná závěť jako určité novum v právním řádě

Nový občanský zákoník do právní úpravy opět vnáší úlevy při pořizování závěti, neboť toto právo těžko může být upíráno osobám, které nemohou pro okolnosti, v nichž se nachází, platně testovat. NOZ rozlišuje privilegované závěti soukromé a veřejné. Osoba, která se pro nenadálou událost ocitne v patrném a bezprostředním ohrožení života, může pořídit platnou soukromou závěť ústně před třemi současně přítomnými svědky. Tohle právo má i osoba, která se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze-li na něm požadovat, aby pořídil v obvyklé formě. Veřejnou závěť s úlevami může pořídit osoba, u níž je důvodná obava, že zemře dříve, než by mohl pořídit závěť ve formě notářského zápisu. Pro tento případ se chce umožnit, aby jeho poslední vůli zaznamenal starosta obce, v níž se pořizovatel právě nachází, ale v přítomnosti dvou svědků. Obdobnou funkci bude plnit vojenský velitel české jednotky v hodnosti důstojníka a vyšší. Privilegium pořízení vojenské závěti náleží pouze vojákům nebo jiným osobám, které se nacházejí v armádě a účastní se ozbrojeného konfliktu a vojenských operací. Kromě toho návrh obsahuje i možnost pořídit závěť, má-li pořizovatel pro to vážný důvod, také za cesty letadlem nebo námořním plavidlem před kapitánem nebo jeho zástupcem, ale taktéž za přítomnosti dvou svědků.²⁵⁰

Nesouhlasím s názorem Šešiny²⁵¹, dle mého názoru, je dobrým řešením vrátit institut privilegovaných závětí opět do právní úpravy a umožnit tak osobám, nacházejícím se v

²⁴⁸ ELIÁŠ, Karel. *Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 384-385.

²⁴⁹ FRINTA, Ondřej. Závěť (nejen) v návrhu nového OZ. *Právník*, č. 11, 2008, s. 1203-1216.

²⁵⁰ ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *AD NOTAM*, 2009, č. 2, s. 41-45.

²⁵¹ Viz výše

mimořádných případech kdy jsou ohroženi na životech, zřídit závět', protože v takové situaci mnohdy pořizovatel není fyzicky schopen napsat závět' vlastní rukou a už vůbec nepřichází v úvahu sehnat notáře.

8.3 Dědická smlouva

Tento právní institut se v současné právní úpravě nevyskytuje, takže je zakomponován do úpravy, konkrétně do § 1582 a násl. NOZ, jako institut nový. Dědická smlouva existuje v některých evropských zemích (Německo, Rakousko, Francie) a je nutné podotknout, že i naše právo jej znalo do roku 1950.

Dědická smlouva nese znaky jak závěti, tak i smlouvy, a proto je nutné na způsobilost pořizovatele vztahovat příslušná ustanovení z části, která se věnuje dědickému právu a z části, která se věnuje obligačnímu právu. Rozdíl mezi závětí a dědickou smlouvou spočívá v následujícím. Zůstavitel může závět', jakožto jednostranný právní úkon, pokud je ovšem naživu, kdykoliv změnit, zrušit, doplnit. Oproti tomu dědická smlouva je dvoustranný právní úkon, kterým jedna strana, což bude vždy zůstavitel, povolá bezúplatně nebo za úplatu druhou stranu za dědice své pozůstalosti nebo její části a ta druhá strana ustanovení za dědice přijme. Strany se za dědice můžou ustanovit navzájem a není ani vyloučeno, aby povolali za dědice třetí osobu. Z toho vyplývá, že základní podmínkou pro to, aby vůbec mohla být dědická smlouva platně sepsána, je jednak způsobilost k sepsání závěti a jednak způsobilost k uzavření smlouvy. Oproti možnosti nezletilce sepsat za určitých podmínek závět' ve formě notářského zápisu, může ve formě veřejné listiny uzavřít dědickou smlouvu jen pořizovatel, který je zletilý a plně svéprávný. S formou veřejné listiny někteří praktikové²⁵² nesouhlasí²⁵³ byť, se mi tato forma jeví jako nejvhodnější způsob, jak se vyhnout případným důkazním obtížím. Smlouvou se tedy zakládají majetkoprávní důsledky pro případ smrti zůstavující smluvní strany. Dědická smlouva zakládá povolání smluvní strany za dědice a tomuto dědici má připadnout to, co po zůstavitelově smrti z jeho majetku zbude.²⁵⁴

Domnívám se, že opětovné zavedení tohoto institutu do právní úpravy nese s sebou nemalé výhody. Jednou z nich může být skutečnost, že zůstavitel má možnost projevit svou vůli k nakládání se svým majetkem jiným způsobem, nežli pouhým sepsáním závěti. Další plus můžeme

²⁵² BALCAROVÁ, Dana. Dědická smlouva de lege ferenda. In KNOLL, Vilém, KARHANOVÁ, Martina. *Naděje právní vědy*. Býkov2007. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 213-221.

²⁵³ Tamtéž: „Sporný se mi jeví požadavek formou veřejné listiny. Nepovažuji za nutné činit v podstatě běžný právní úkon formou veřejné listiny. Uvědomuji si závažnost situace, kdy se takové poslední přání zůstavitele o svém majetku svěřuje do rukou jiné osoby, ale copak se například darovací či kupní smlouva uzavírá formou veřejné listiny? Kde je smluvní autonomie? Navrhuji odstranit požadavek formy veřejné listiny a ponechat toto na vůli účastníků, zda bude přímo dědická smlouva zřízena u notáře, či ne.“

²⁵⁴ ELIÁŠ, Karel. *Důvodová zpráva k návrhu nového občanského zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. s. 386.

spatřovat v náležitostech smlouvy, kdy není vyžadováno až tolik náležitostí, jako je vyžadováno pro platnou závěť. Podle mého názoru největším přínosem tohoto institutu zcela nepochybně bude fakt, že tímto způsobem zůstavitel projeví svou skutečnou vůli, jak naložit se svým majetkem, aby po jeho smrti dostala majetek osoba, která jej podle jeho skutečné vůle dostat měla. Nový občanský zákoník obsahuje speciální ustanovení pro případ uzavření dědické smlouvy mezi manžely a to v ustanovení §1592 a násl. NOZ. Nabízí se možnost manželů uzavřít dědickou smlouvu, podle níž jedna strana povolává druhou za dědice nebo za odkazovníka a druhá strana toto povolání přijímá, anebo se za dědice nebo odkazovníky povolávají navzájem. Tato smlouva může být uzavřena i snoubenci, ale účinnosti nebude až v okamžiku, kdy vznikne manželství.

Závěr

Cíle diplomové práce byly splněny. Zabývala jsem se problematikou dědického práva, dle mého názoru, v celku podrobně a poukázala jsem na nedostatky stávající právní úpravy. Byla rozebrána judikatura, která ne vždy, je správná. Mezi uvedené nedostatky patří zejména nemožnost osoby omezené ve způsobilosti k právním úkonům platně testovat, dále problematika umístění data v závěti, nemožnost zůstavitele podmínit svoji závětí, zákaz jakého odchýlení od zákonného ustanovení, přílišný formalismus atd. Zjistili jsme, že dědické právo v ČR je velmi odlišné od standardních právních úprav v evropských zemích. Ty citlivě váží zájmy zůstavitele, jeho věřitelů i dědiců, dbají o jejich rovnováhu. Staví na myšlence, že smysl dědické instituce záleží v pokračování osoby zemřelého a splnění jeho poslední vůle. Náš OZ se k tomu obrací zády, neboť odňal člověku právo přizpůsobit osud svého jmění vlastním přáním a okolnostem.²⁵⁵

Tuto práci jsem začala psát na podzim roku 2010, ale vzhledem k tomu, že nebyla na trhu kvalitní literatura, nevěděla jsem, jak v psaní diplomové práce pokračovat. Následně se na trhu objevila publikace Bednáře²⁵⁶, která hodnotí dosavadní právní úpravu dědického práva celkem kriticky, protože současný stav a právní praxe jsou opravdu hodně špatné. Díky této publikaci, návrhu nového občanského práva a cenných rad vedoucí mé diplomové práce jsem pochopila skutečný smysl dědického práva. Když jsem dopisovala kapitolu „de lege ferenda“, musela jsem ji pozměnit, neboť v době, kdy jsem ji psala, byl návrh nového občanského zákoníku v nedohlednu a dnes už máme právní úpravu schválenou a podepsanou prezidentem republiky.

Měla jsem možnost v průběhu celého roku sledovat veřejnost, číst články a vnímat poznatky z okolí a musím poznamenat, že přestože návrh nového občanského zákoníku byl právními teoretiky²⁵⁷ dost kritizován, laická veřejnost, alespoň co se týče právní úpravy dědického práva, vítá. Už nebudeme muset číst, že mrtvý je dodnes bezmocný.²⁵⁸ Budou zohledněny jeho přání, myšlenky a závět' bude vykládaná tak, aby co nejvíce vyjádřila skutečnou vůli zůstavitele. Myslím si, že přijetí nového občanského zákoníku, byl správný krok a pevně věřím, že právní praxe se po účinnosti zmíněného zákona zlepší a člověk už nebude muset přemýšlet, jak naloží se svým majetkem za života, aby měl jistotu, že se tak skutečně stane.

²⁵⁵ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský kodex: Sbohem Gottwalde* [online]. iHNED.cz,18.6.2008 [cit.16.11.2010]. Dostupné na <<http://hn.ihned.cz/c1-25559170-novy-obcansky-kodex-sbohem-gottwalde>>.

²⁵⁶ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011.

²⁵⁷ Viz výše.

²⁵⁸ ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský kodex: Sbohem Gottwalde* [online]. iHNED.cz,18.6.2008 [cit.16.11.2010]. Dostupné na <<http://hn.ihned.cz/c1-25559170-novy-obcansky-kodex-sbohem-gottwalde>>.

Seznam použitých zdrojů:

Primární zdroje:

Zákony:

1. Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
2. Usnesení ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součást ústavního pořádku ČR
3. Zákon č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů, Občanský zákoník
4. Zákon č. 141/1950 Sb., Obecný občanský zákoník v původním znění
5. ABGB patentem císaře Františka I. č. 946 Sb. z. s. z roku 1811 ve znění pozdějších předpisů
6. Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
7. Návrh nového občanského zákoníku z listopadu 2011 dostupný na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>. >
8. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku, dostupná na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>. >

Sekundární zdroje:

Monografie

1. ELIÁŠ, Karel a kolektiv autorů. *Občanský zákoník, Velký akademický komentář, úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008, 1. svazek § 1- 488*. 1. vydání. Praha: Linde, 2008. 1391 s.
2. FIALA, Josef, KINDL, Milan a kolektiv. *Občanský zákoník: komentář. I. díl, (§ 1 až 487), podle stavu k 1. 1. 2009*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 866 s.
3. JEHLIČKA, Oldřich, ŠVESTKA, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník-komentář*. 10. vydání. Praha:C.H.Beck, 2006. 1504 s.
4. HURDÍK, Jan, TELEEC, Ivo. *Zákon o nadacích a nadačních fondech. Komentář*. Praha: C.H. Beck, 1998. 332 s.
5. BÍLEK, Petr a kol. *Notářský řád a řízení o dědictví. Komentář*. 4. vydání. Praha: C.H. Beck, 2000. 575 s.
6. ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír et al. *Komentář ke československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. III. díl. Praha: V. Linhart, 1936. 680 s.
7. KNAPP, Viktor, LUBY, Štefan. *Československé občanské právo, II.svazek*. Praha:Orbis, 1974. 651 s.

8. SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2007. 228 s.
9. SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír. 1. vydání, 1921. 104 s.
10. ADAMOVÁ, Karolína. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě- Stručný nástin..* 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2001. 146 s.
11. BEZOUŠKA, Petr, BEDNÁŘ, Václav, BERNÁŠEK, Michal. *Soukromé právo pro neprávnický*. Dobrá voda: Aleš Čeněk, 2003. 183 s.
12. MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo: (právní rádce pro každého)*. 1.vydání. Praha: Informatorium, 1993. 166 s.
13. SCHELLE, Karel a kol.. *Erbrecht in der Tschechischen Republic*. 1. vydání. München: Grin, 2010. 236 s.
14. BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.
15. MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: komplexní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 1. vydání. Praha: Linde, 2003. 233 s.
16. MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo: praktická příručka: komplexní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního i procesního*. 3. vydání. Praha: Linde, 2007, 351 s.
17. KORECKÁ, Věra in FIALA, Josef a kol. *Občanské právo /1/*. 2. vydání. Brno: Doplněk, 1993. 386 s.
18. KNAPPOVÁ, Marta a kol. *Občanské právo hmotné*. 4. vydání. Praha: ASPI, 2007. 444 s.
19. KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. III. vydání. Praha: Všehrd, 1937. 155 s.
20. FIALA, Josef, KINDL, Milan a kol. *Občanské právo hmotné*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2007. 718 s.
21. FIALA, Roman. *Přehled judikatury ve věcech dědických*. Praha: ASPI, 2006. 494 s.
22. MELZER, Filip. *Metodologie nalézáni práva. Úvod do právní argumentace*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2010. 276 s.
23. MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 432 s.
24. ELIÁŠ, Karel. *Důvodová zpráva k návrhu nového občanskému zákoníku*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 574 s.
25. DORAZIL, Otakar. *Světové dějiny v kostce: Historická příručka*. Vimperk: Papyrus, 1993. 502 s.
26. KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf.. *Grundriss des bürgerlichen Rechte: Allgemeiner Teil, Sachenrecht, Familienrecht, Erbrecht*. 10. vydání. Vídeň: Manz, 1995. 568 s.
27. MOHR, Franz. *Kodex des Österreichischen Rechts – Bürgerliches*. Vídeň: Orac, 2002. 303 s.
28. MÁŠILKO, Vilém. *Závět' v mezinárodním právu*. Ministerstvo spravedlnosti. ČSR. Praha: SEVT, 1982. 142 s.

29. TLÁŠKOVÁ, Šárka. *Současná právní úprava testamentu na území České republiky a její srovnání s platnou právní úpravou testamentu Rakouska*. Olomouc : UP, 2001. 90 s.

Sborníky a časopisy:

1. BEDNÁŘ, Václav. *Dědická substituce*. Naděje právní vědy. Býkov 2007. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 221-227.
2. BEDNÁŘ, Václav. *Zrušení závěti*. Pocta Sentě Radvanové k 80. narozeninám. Praha: ASPI, 2009, s. 41-49.
3. BALCAROVÁ, Dana. *Dědická smlouva de lege ferenda*. Naděje právní vědy. Býkov 2007. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 213-221.
4. CHODĚRA, Ondřej. *Závět' jako projev vůle zůstavitele*. Právník, 1984, č.4, s. 438-448.
5. BEDNÁŘ, Václav. *Vydědění*. Metamorfózy práva ve střední Evropě. Praha: Ústav státu a práva, 2008, s. 214- 218.
6. GREGOROVÁ, Zdeňka, HRUŠÁKOVÁ, Milana, STAVINOHOROVÁ, Jaruška. *K některým otázkám právní subjektivity a způsobilosti k právním úkonům u nezletilých*. Právní rozhledy, 1997, č. 2, s. 53- 59.
7. BEZOUŠKA, Petr. *Nezletilý a závět' notářským zápisem*. Právní rádce, 2005, č. 4, s. 19-21.
8. ELIÁŠ, Karel. *Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku*. AD NOTAM, 2009, č. 2, s. 41-45.
9. ONDŘEJOVÁ, Pavla. *Výklad závěti ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 obč. zák. . Socialistická zákonost, 1987, roč. 19, s. 559- 562.*
10. BARTOŠ, Jirí. *Krátce k výpočtu povinného dílu neopomenutelných dědiců a k pojmu dědic*. AD NOTAM, roč. 3, s. 22-23.
11. LUŽNÁ, Romana. *Dědická nezpůsobilost a vydědění*. Právní rádce, 2007, č.1, s. 25-26.
12. KNAPP, Viktor. *O vydědění a tzv. negativní závěti*. Socialistická zákonost, 1983, č.6, s. 326-334.
13. HAVRÁNKOVÁ, Alena. *Závět'- jednostranný právní úkon*. Právní rádce, č. 7, 2002, s. 14-16.
14. MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické podíly a jejich výpočet*. AD NOTAM, č. 1, 1997, s. 7-12.
15. KOVÁŘOVÁ, Daniela. *Nakládání s vlastním majetkem formou závěti*. Právo a rodina, 2005, č. 6, s. 1-5.
16. PARKANOVÁ, Ivanka. *Zamyšlení nad ustanovením § 484 odst.1 o.z. o započtení*. Socialistická zákonost, 1989, roč. XXXVII, č. 10, s. 619-622.

17. ČÍŽKOVSKÁ, Veronika. *K některým otázkám československého dědickeho práva*, Právník, 1978, č. 10, s. 907-908.
18. JINDŘICH, Miloslav. *Závěť a další listiny pro případ smrti*. Právní rádce, 1996, č. 5, s. 14-15.

Soudní rozhodnutí a stanoviska:

1. Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008.
2. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19.12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002.
3. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20.3. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.
4. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29.11.2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001.
5. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30.11.2005, sp. zn. 30 Cdo 1602/2005.
6. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 4 Cz 61/86.
7. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 24.9. 2008, sp. zn. 21 Cdo 158/2007.
8. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 3.5. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2600/2005.
9. Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 14.2.1994, čj. 18 Co 218/93-23.
10. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19.12. 2002, sp. zn. 30 Cdo 1143/2002.
11. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. R 54/1991.
12. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.
13. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 16. 9.2005, čj. 18 Co 26/2005-63.
14. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 28. 11. 2006, sp. zn. 21 Cdo 129/2006.
15. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 28.2.2001, čj. 24 Co 51/2001-33.
16. Usnesení Krajského soudu v Brně, čj. 18 Co 411/94.
17. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6.1.2009, sp. zn. 28 Cdo 4983/2008.
18. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27.9. 2000, sp. zn. 28 Cdo 2191/2000.
19. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 19.12. 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001.
20. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004.
21. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp.zn. R 44/99.
22. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.6.1997, čj. 24 Co 181/97- 35.
23. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.12. 2002, čj. 24 Co 297/2002-127.
24. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27.4.2005, sp. zn. 30 Cdo 1190/2004.
25. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31.3. 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008.
26. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. R 51/1984.
27. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. Rc 2 Cdon 988/95.
28. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 18 Co 2567/2004.

29. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 6.8.1999, čj. Co 397/98.
30. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004.
31. Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30.11. 1999, č.j. 24 Co 328/99-55.
32. Rozhodnutí Nejvyššího soudu v Praze ze dne 24.10. 2006, sp. zn. 21 Cdo 2203/2006.
33. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 4.5. 2004, sp. zn. 30 Cdo 164/2004.
34. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 17.10. 1997, sp. zn. 18 Co 171/97.
35. Rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. R 30/82.
36. Rozhodnutí Krajského soudu v Brně, sp. zn. 18 Co 385/98.
37. Gl.U 15.877.
38. Gl.U.F 4013.
39. Gl.U.2734,3940.
40. Gl.U. n. ř. 972.

Internetové zdroje:

1. Návrh nového občanského zákoníku z listopadu 2011 dostupný na:
<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>. >
2. Důvodová zpráva k novému občanskému zákoníku, dostupná na:
<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/cz/navrh-zakona.html>. >
3. ELIÁŠ, Karel. *Nový občanský kodex: Sbohem Gottwalde* [online]. iHNED.cz,18.6.2008 [cit.16.11.2010]. Dostupné na <<http://hn.ihned.cz/c1-25559170-novy-obcansky-kodex-sbohem-gottwalde>>.
4. ŠEŠINA, Martin. *Chtějme zákoník ne sbírku instrukcí.*[online].Lidovky.cz, 30.listopadu 2007 [cit.3.dubna2011]. Dostupné na <http://www.lidovky.cz/tiskni.asp?r=ln_noviny&c=A071130_000044_ln_noviny_sko>.
5. TELEC Ivo ve svých přednáškových materiálech, které jsou dostupné na <<http://www.pf.upol.cz/menu/struktura-pf/katedry/katedra-obcanskeho-prava-a-pracovniho-prava-obcanske-pravo/>>, rozlišuje závět' jako formální, jednostranný, odvolatelný osobní projev vůle člověka staršího 15 let, kterému dědici má připadnout pozůstalost nebo jeho část a listinu o závěti. [cit. 22. října 2011]

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá otázkou platnosti závěti a jejími náležitostmi. Práce je rozdělena do osmi kapitol, v nichž jsou podrobněji vyloženy pojmy, vysvětleny některé instituty a požadavky, které jsou nezbytné dodržet, aby sepsaná závěť byla platná. Jednotlivé pohledy na danou problematiku jsou vyloženy z hlediska současné právní praxe a doplněny stávající judikaturou českých soudů, která ne vždy je správná. V závěru práce je pojednáno o novém občanském zákoníku, kde je zodpovězena otázka, proč bylo nutné přijmout novou právní úpravu.

Klíčová slova

- dědictví, náležitosti závěti, platnost závěti, vyhovět přáním zemřelé osoby, autonomie vůle, podpis v závěti, dědicové ze závěti, nezletilec, nezpůsobilost dědit, zrušení/odvolání závěti, nová právní úprava.

Abstrakt

This thesis deals with the validity of testament and its requisities. The thesis is divided into eight chapters, in which all the concepts are described in more details and the involvement of some institutes and special requirements are explained. These have to be obeyed so that the testament is valid. Various views on the problematics are discussed from the point of view of today's juridical praxis in the Czech Republic, which is not always correct. The last part of the thesis describes the new civil code which shows the reason why it was inevitable to accept new legislative in this matter.

Keywords

- inheritance, terms of will, validity of testament, to comply with a wishes of a deceased person, autonomy of will, signature in the testament, beneficiares, minor, incapacity to inherit, to revoke a will, a new Civil Code.